

Urbánek, Rudolf

Znovuzřízení státu českého

In: Urbánek, Rudolf. *Dvě studie o době poděbradské*. Brno: Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, 1929, pp. [9]-90

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118730>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

I.

HLAVNÍ ÚKOLY
ČESKÉ POLITIKY ZAHRANIČNÍ
ZA SPRÁVČÍ DOBY JIŘÍKOVY.

A. ZNOVUZŘÍZENÍ STÁTU ČESKÉHO.

Jakmile k vyřízení hlavní české otázky, kterou i po válce husitské na dvě stě let stále zůstávala otázka náboženská, zdál se býti jihlavským uznáním kompaktat (1436) položen pevný základ, nejbližší otázkou, kterou bylo v zájmu obecném opatřiti, bylo znovuzřízení státu českého. Bylo toho potřebí jak uvnitř obnovou pořádku veřejného, pro nějž smysl za dlouhé války silně poklesl, tak na venek proti oněm sousedům, kteří velikého zápasu, vysilujícího obě strany bojující, hleděli využiti na svůj prospěch tím, že se různým způsobem pokoušeli nabýti okrajních částí státu českého.

Zde nezáleží tak na tom, jak postupovala vnitřní obnova¹, přes to však nemůžeme ji nechat bez povšimnutí, neboť s otázkou obnovy vnější, která se stávala předmětem vzrušujících styků s knížaty okolními, byla spojena v organické souvislosti. Dokud v hlavní zemi korunní, v Čechách, nebylo krále nebo alespoň dokud tu nebylo postaráno o náležitý řád, který by na místě králově úplně stačil všem potřebám veřejného života i obraně státních zájmů na venek, dotud v jednotlivých zemích vedlejších nemohla býti učiněna přítrž ani snahám centrifugálním, nacházejícím ochotnou podporu, ne-li přímo vlastní podněty, u sousedních knížat. Slabost vlastního království českého byla příčinou i chřadnutí státního celku, byla znamením k cizím úchvatům korunního území. Není pochyby, že toto ohlodávání vnějších pilířů korunních bylo by postupovalo rychleji a úspěšněji, kdyby v českém sousedství bylo klidněji, kdyby dychtiví dělení kandidáti nebyli vlastními spory jinak sami zaměstnáni. Tato okolnost pomáhala vyvážit nevýhody, plynoucí z dlouhého bezkráloví v Čechách, za

¹ Sr. o tom podrobný výklad v obou svazcích Čes. dějin III. 1–2, na něž prostě odkazují, pokud jde o podrobnosti této i následující kapitoly.

něhož dlouho nebylo ani výpomoci ve spořádané zatímní správě zemské, takže se bezkráloví stávalo zároveň bezvládním: výjimkou tu byla jen činnost krajských landfridů, zvláště na východě, kde hned r. 1440 pod vedením páně Ptáčkovým vznikl větší spolek čtyř, vlastně s Boleslavskem pěti krajů.

Za takového stavu, byť se stavové čeští ani tehdy nevzdali své významné úlohy státoprávní, i v nebytí krále býti představiteli a ochránci českého státu a jeho celistvosti, jejich vůle, nemajíc řádného výkonného orgánu, musila se omeziti jen na více méně theoretická prohlášení a protesty, které by byly samy o sobě celistvost koruny nezajistily. Proto nebezpečí rozkladu státního, jemuž za války husitské, avšak jen jistou měrou, na překážku alespoň byl zájem právního dědice trůnu, krále Zikmunda, po válce, kdy takové překážky již nebylo, bylo vlastně ještě větší. Ani tehdy sice podle principu legitimistického nebyla koruna bez pravého dědice, Ladislava Pohrobka, a jeho nárok na trůn byl tím větší, když se i strana Ptáčkova k němu, třeba ne bez výhrad, přiznala; avšak osobnost jeho poručníka, krále Fridricha, jenž měl býti zároveň i zastáncem zájmů svěřencových a tím i územní celistvosti jeho dědictví, nebyla takového rázu, aby obstálo domnění, že celistvost korunní pod autoritou krále římského bude dobře zabezpečena. Naopak v některých případech, pokud záleželo na vůli Fridrichově, byl by rozkladný proces jen rychleji postupoval. Nebezpečí, hrozící jednotě koruny české, potrvalo až do té doby, kdy vliv Jiříkův stoupl i za hranicemi tak, že cizí kořistné tužby jemu zatím musily ustoupiti, alespoň pokud šlo o možnosti ztratit nových.

Abychom správně pochopili východisko snah Jiříkových v té příčině, třeba si všimnouti podstatné změny, jaká od smrti Karla IV. nastala ve státoprávním pojmu „koruna království českého“, jehož vznik měl tak hlubokou spojitost s mocným rozšířením hranic českého státu právě v době prvních dvou Lucemburků. Jiřík tu byl dědicem nové státoprávní tradice, ustálivší se za předcházející války¹.

¹ Sr. zajímavé doklady, které k tomuto tematému snesl Rob. Flieder, *Corona regni Bohemiae* ve „Sborníku věd právních a státních“ IX. a X. Před ním se otázkou tou kromě Kalouska a H. Jirečka zvláště zabývali B. Rieger (dobré zdání ve spise „O král. hradě pražském“ – 1907 – str. 66 a d.;

Pojem „království“ již v královském období přemyslovském značil nejen královské důstojenství české a jeho předmět, zemi českou, nýbrž i vyšší státní podmět, jehož představiteli byli král a jistou měrou již i stavové čeští. V době lucemburské s územním rozpětím českého státu se tento pojem rozšiřuje v souznačný pojem „koruna království českého“. Při tom se však důsledně šíří i rozsah živlu stavovského na celou říši českou: šlo-li dříve o stavy české z Čech samých, v době Karlově není pochybnosti, že se v „obec řečeného království a jeho příslušností“ pojímají stavové celé říše, pokud ovšem mezi nimi a mezi králem nebylo prostředkujících činitelů manských. V souhlase pak s historickou skutečností, s převahou moci královské nad stavy, i při pojmu „koruna království českého“ v době Karlově, pokud jde o představitele státního subjektu, spočívá důraz a převaha na králi a stavům zde přísluší místo podřadné. Než již za Václava IV. poměr ten se měnil a význam zemské obce v Čechách velmi stoupl. S revolucí husitskou, která se již r. 1420 přímo postavila proti králi Zikmundovi a r. 1421 jej sesadila s trůnu, tento vývoj na prospěch stavovský rychle pokročil, takže v nebytí krále vystupují stavové sami jako představitelé koruny, státu českého, a to jenom stavové čeští.

Vyvěřalo to ze silného sebevědomí nad vlastní silou, vítězně i ve svém osamocení vzdorující kruciátám i vojskům Zikmundovým. Velikým obětím a míře zásluh o obranu české reformy mělo odpovídati i politické prvenství Čech v koruně, jež si přímo osobovalo rozhodování ve všech věcech, koruny se týkajících. Ani Morava přes to, že svou českou i husitskou většinou obyvatelstva nejvíce se ze zemí vedlejších Čechám blížila, neměla s nimi sdíleti jejich přednostního postavení: její účast v obraně zápasu husitským zůstávala daleko za Čechami a také tu vadil její poměr k Albrechtovi Rakouskému, jemuž r. 1423 Zikmund odevzdal Moravu v dědičné léno, takže se tím cesty obou zemí rozcházely. Jestliže poměry náboženské a národnostní na

sr. i jeho doslov k promoční řeči Bedřicha Lobkowicze „Generální sněmy koruny české v době habsburské“, Polit. knihovna Hlasu Národa VI., r. 1903) a Jar. Čelakovský („Hrad Pražský a majetková práva k němu do r. 1526“ v „Sborníku přísp. k děj. hl. m. Prahy“ I. 1. 17 a d.).

Moravě nutily Čechy při jednání o kompaktáta bráti na ni zvláštní ohled a stavěti ji po stránce náboženské na touž základnu se zemí vlastní, ohled takový po stránce státoprávního nadřadí naprosto chyběl jak při úmluvách se Zikmundem, tak i později při jednáních o osazení trůnu. Tím méně se pak mohly v očích Čechů dovolávati podílu při rozhodování o věcech korunních druhé země vedlejší, Slezsko a Lužice, se svou německou většinou obyvatelstva a s ještě silnější většinou katolickou.

Tón rozhodné převahy ve věcech korunních se u stavů českých ozval hned v počátcích velikého zápasu¹. Se vším důrazem sebevědomé autoritativnosti hned r. 1421 ve svých žalobách proti Zikmundovi sněm čáslavský vytýkal, že „sesazený právě král odtrhl „zemi bramburskú ot země české... bez povolenie panského, města pražského, rytierského a panošského i vsie obce české“². Země česká se tu ocítá v rovnici s korunou českou, aby se tak vyznačilo její reprezentativní postavení ve státě, zcela obdobné postavení stavů českých mezi ostatními stavy korunními. A tento rys již nemizí z oficiálních projevů českých. Ať již čeští stavové jednají se Zikmundem³ nebo v letech pozdějších s jinými kandidáty českého trůnu⁴, všude se vracejí nejen poža-

¹ Doklady Fliedrový charakteristicky doplní „Porok české koruny ku pánóm českým o korunování krále uherského“ z r. 1420, jenž s příbuznými jinými skladbami je obsažen v rukopise budyšínském, pocházejí i s ním nepochybně z pera husitského kronikáře Vavřince z Březové, jak při vydání celého sborníku budu mítí příležitost podrobně vysvětliti. Výňatky z něho podává Arn. Kraus, Husitství v literatuře, zejména německé I. 32 a d.; sr. i můj spis „Husitský král“ 28. O autorství Vavřincově zatím pochybuje V. Novotný ve „Sborníku Žižkově“ (1924) 105. (sr. k tomu mého „Jana Žižku“ – Zlatoroh 1925 – str. 124–125); proti jeho autorství se přímo staví J. Pekař, Žižka a jeho doba I. (1927) 71³.

² AČ. III. 231. Protest proti odtržení Braniborska neozval se tu po prvě. Již 20. dubna 1420 v známém manifestě stěžují si čeští páni i Pražané na Zikmunda, že od koruny odtrhl „velebné markrabstvie bramburské, kteréhožto slavné paměti Karel cicsař, pán náš milostivý, náklady a krve prolitím jest dobyl“, nemaje k tomu „ižádného práva ani moci“ (AČ. III. 211).

³ 1436: AČ. III. 419 a 447–448.

⁴ Sr. jednání s Albrechtem Rakouským 1437–1438 (v AČ. III. 459–461), artikuly, podané r. 1440 Albrechtovi Bavorskému (AČ. I. 266) i r. 1443 králi Fridrichovi na místě Ladislavově i jeho odpověď (tamtéž 276 i 279) a nové po-

davky, aby „všecky země nebo zámky, ježto jsou nespravedlivě od země české odtrženy“, byly jí zase navraceny a aby stavové všech zemí korunních byli při svobodách svých zachováni, nýbrž též, „což by se této koruny dotýkalo, aby Jeho Milost ráčila o ty všecky věci s radú Čechuov země této učiniti“.

Češi při tom docházeli méně odporu u knížat, jimž tyto své požadavky podávali, než u stavů zemí vedlejších. Nechybělo sice ani s této strany projevů, které se daly vykládati jako souhlas s českým stanoviskem, přece však při významných příležitostech, kdy by se mělo toto poddání českým nárokům prakticky osvědčiti a kdy nebylo dovolávání koruny a českých stavů v přímém zájmu jednotlivých zemí korunních¹, dostavovaly se od stavů zemí vedlejších protesty i činy, přesněji vyjadřující jejich pravé smýšlení. Rozpor mezi hlavní zemí korunní a zeměmi vedlejšími zvláště výrazně vystupoval při otázce volby královské, z níž Češi ostatní stavy vylučovali, osobujíce si jako vlastní představitelé koruny jedině právo, krále voliti. Již r. 1441 proti tomu hájili

dání z r. 1451 (tamtéž II. 299 a IV. 415) i odpověď Ladislavovu 1453 (AČ. IV. 417–418). Nesouhlasím tu s Flie drem (sr. otisk první části článku ze „Sborníku“ X. str. 20–21), jako by v požadavcích, aby byly věci korunní vyřizovány s radou českou, výraz „koruna“ značil asi také zemi českou jako státní subjekt. Král Ladislav r. 1453 v citované odpovědi ovšem mluví místo „koruny“ o „zemi české“, avšak podle souvislosti se zdá, že záměna terminu v odpovědi Ladislavově, zvláště všimneme-li si připojené zde, při tomto článku, výhrady pro moc královskou po vzoru králů dřívějších, je úmyslná a má za účel nenápadnou restrikcí významného požadavku stavovského. Sr. k tomu i odpověď krále Fridricha r. 1443, článek 6. a 9. (AČ. I. 279). Fakticky se král tehdy českému vlivu ve věcech korunních nebránil (sr. níže pozn. při jednání o Lucembursko v září 1453).

¹ Tak, jestliže Vratislavští 12. ledna 1440 píší českým stavům, že jako „znamenitý úd“ „k koruně české a k Vám příslušný“ (AČ. III. 306), souvisí toto uznání přednosti českých stavů s tím, že se Vratislavští dovolávají jejich pomocí proti králi polskému Vladislavovi, a je to uznání, diktované spíše jen zdvořilostí, než aby bylo souhlasem s důsledky, vyvozovanými z této přednosti od stavů českých: v témže listě Vratislavští se legitimisticky přihlašují ke královně-vdově Alžbětě a k „jejím dědicóm“, nesouhlasíce tedy s volebními sklony většiny českých stavů. – Krátce před volbou Jiříkovou stavové dolnoluzičtí sice přímo prohlásili, že čeští páni „mechtig sein, einen behemischen konig zu erwelen“ (Höfler, Das kaiserliche Buch d. Mrkgr. Albrecht Achilles 44; sr. i mou „Volbu“ 650³³ i 660⁶⁰), avšak význam tohoto projevu je zeslaben jeho účelem, přímluvou za kandidaturu zástavního pána dolnoluzického Fridricha Braniborského.

Slezáci svého práva k volbě královské na základě zlaté bully Karlovy z r. 1348, a jejich odpor, který se týkal i všech druhých zemí vedlejších, neztrácel na významu tím, že zatím měl jen ráz theoretický, protože Slezáci stejně jako stavové ostatních zemí vedlejších byli legitimisty, neuznávajícími oprávněnost volby, dokud tu jsou oprávnění dědicové trůnu v Ladislavovi a jeho sestrách¹.

U samých Moravanů vedl jejich legitimismus k tomu, že r. 1453 složili v Brně Ladislavovi poslušnost, nedbajíce toho, že ještě nebyl za krále korunován. Bylo to pak rozčilujícím pozadím jejich sporů s Čechy po Ladislavově korunovaci, když jim bylo vytýkáno, že jsou many koruny české a že mají jako její úd „po hlavě jíti“, tedy za stavy českými, kteří tu chtějí své representační postavení v koruně prakticky aplikovati na lenní poměr mezi korunou a Moravou². Zatím sice neměl tento rozpor mezi nejbližšími sobě zeměmi korunními vážnějších následků, nejda tak daleko, aby se bylo třeba báti úplného rozchodu, avšak přece zůstávalo na obou stranách nepříjemné napětí, které za zhoršených podmínek mohlo vésti i k horším důsledkům, třebaš národní i náboženské společenství obou zemí slibovalo i tu býti činitelem, vzájemné protivy zmírňujícím a smiřujícím. Než nebezpečí rozluky, přihlásiví se za války husitské, nezmizelo ani později zcela. Za války nebylo vyloučeno, že se Morava rozpadne ve tři části, na jihozápad, jenž se pod Albrechtem Rakouským sloučí s Rakousy, na jihovýchod, kde i národnostní stránka umožňovala bližší spojení s uherským Slovenskem, a konečně na utrakvistický zbytek, hájící se proti katolickým spojencům, Zikmundovi a Albrechtovi; r. 1423 udělení celé Moravy v léno Albrechtovi z této eventuální trojice činilo dvojici, protože tehdy nebylo jisto, zda se splní i předpoklad, spojovaný s udělením tím od Zikmunda, že se totiž Albrecht stane i jeho nástupcem na českém trůně. Z toho důvodu království Albrechtovo i pak uznání Ladislavovo mělo státoprávně veliký význam, odstraňujíc nebezpečí rozluky, avšak s národním královstvím Jiříkovým se tato nebezpečná otázka vracela, třebaš v jiné formě.

¹ Čes. děj. III. 1. 578–579. Sr. k tomu i „Volbu“ 595 a d.

² Čes. děj. III. 2. 814 a d.

Tyto spory mezi zeměmi korunními, které nezůstaly jejich věci soukromou, nýbrž byly dobře známy i v cizině, značně oslabovaly právní důraz českých reklamací, žádajících jménem koruny české vrácení zcizených od ní území. Zúžovaly tím i opět význam, jaký pro celistvost státu českého mohla míti zmocněná účast stavovská ve státním dualismu ústavním vedle krále a po případě, nebylo-li ho anebo neplnil-li řádně své povinnosti ke koruně, místo něho, doplňujíc tak podstatným způsobem původní svazky mezi jednotlivými zeměmi korunními, v jejichž převážně dynastickém rázu tkvěla i jejich slabost a umělost. Bylo to mezi jiným patrné i z poměru poručníka Ladislavova, krále Fridricha, k zemím korunním, kde tento podle měnlivých ohledů zdůrazňoval státoprávní vliv stavů českých nebo jej prostě přecházel, jednaje po své vůli¹.

Možnost k takovéto libovůli však trvala jen potud, dokud v Čechách stranické spory bránily všem snahám o zřízení pevného řádu pro dobu nezletilosti Ladislavovy. Obrat k lepšímu již nastával, jakmile se Jiříkovi podařilo ustáliti důsledky konsolidačního úsilí Ptáčkova ve straně utrakvistické a kupředu posunouti otázku správcovskou.

Cesta k tomu vedla jen překonáním intrik hlavního jeho odpůrce Oldřicha z Rožmberka a donucením jeho stoupenců, aby se vzdali odporu proti vnitřní reorganisaci, i když se tím převaha v zemi ocitne v rukou vůdce strany utrakvistické, Jiříka. Ještě však nežli byl tento zápas dokonán, bylo pozorovati stopy mocenského vzestupu Jiříkova i v cizině. Jiřík se nemohl omeziti jen na Čechy samé, vida, jak se nitky osnovy Rožmberkovy táhnou daleko do ciziny, na níž, zvláště na králi Fridrichovi a na kurii, mnoho záleželo i při řešení naléhavých úkolů vnitřních. A Rožmberk se brzy přesvědčil, že mladý jeho soupeř projevuje obdivuhodnou

¹ Sr., jak r. 1447 v příčině Lucemburska, kdyby je Alžběta Zhořelecká chtěla někomu jinému postoupiti, Fridrich kladl důraz na svůj souhlas jako krále římského (jenž ovšem, pokud nešlo o Fridricha jako poručníka Ladislavova, byl zde novým nárokem, nesrovnávajícím se s českým státním právem), dále na souhlas krále Ladislava i „illorum de Boemia“ (Čes. děj. III. 2. 124¹). Naproti tomu zcela jinak si vedl ve sporu o Dolní Lužici i ve sporu lehnickém, nadřzuje tu bez ohledu na české stavy Wettinům (tamtéž III. 2. 385 a d. i 851 a d.).

hybnost i obratnost v cizině přese všechno předpojetí, které mu tu vadilo, zvláště po stránce náboženské.

Již na konci r. 1446 politické styky Jiříkovy k překvapení jeho odpůrců sahaly stejně do Uher a Polska, jako do Nového Města na dvůr královský, a k jejich zkrřížení nestačilo Rožmberkovi již podezřívání jeho „řeči lahodné“ z kacířské propagandy¹. Jiřík již tehdy osvědčil znamenitý smysl pro politické aktuality, nacházející vhodný způsob, jak by nejen pozornost, nýbrž přímo cizí zájem k sobě připoutal a toho využil k vlastním účelům. V prvním směru, aby prostě působil na cizí mínění veřejné a příznivě je naladil stanovisku českému, je příznačné veřejné osvědčení sněmu českého z 3. března 1448, rozeslané různým knížatům evropským, které urážlivou odmítavostí krále Fridricha k českým požadavkům o vydání Ladislavovo odůvodňuje potřebu volby krále jiného a na něž asi Jiřík nebyl bez vlivu²; ve směru druhém, kde již jde o připoutání cizího zájmu, zaslouží povšimnutí Jiříkovo sblížení s Vilémem Saským.

Bylo to krátce před tím, po nezdárné výpravě českých žoldněřů k Soestu, kdy Vilém, ješ ve velikých nesnázích sporem s českými rotmistry, vznesl jej na Jiřího z Poděbrad a Alše ze Šternberka³. Nezáleželo tak na sporu samém, jako spíše na tom, že tak Jiřík nabývá vítané a pak dobře užitě příležitosti, aby se vmísil do sporů v německém sousedství; spory ty měly souvislost i s českou politikou, zaměstnávající docela knížata, mezi nimiž čeští odpůrci Jiříkovi měli své spojence a kteří jinak mohli býti českým zájmům nebezpečni. Jiříkovi se tak naskýtoval dobrý podnět, aby jako zástupce národních i státních zájmů mohl účinně vystoupiti proti nejnebezpečnějšímu ohrožovateli české státní celistvosti, proti bratru Vilémovu Fridrichovi Saskému, a tak otázku zevní restaurace státní uvéstí v pohyb.

Na českém severozápadě se od smrti Karla IV. zastavilo úspěšné pronikání českého státu lucemburského do Míšně a Fojtlandu a nastal postup obrácený, spojený hlavně se jménem

¹ Monatschr. d. vaterl. Mus. 1828, UB. 51.

² Čes. děj. III. 2. 233.

³ Tamtéž 228 a d.

markraběte Viléma I. Míšeňského (1382 – 1407)¹. Vilém nejen „zbraní i stříbrem“ odděnil hlavní územní zisky státu českého v Míšni, nýbrž ponenáhlu zaujal i mocné postavení na českém severozápadě. Držel hrad v Litoměřicích, Risenburk, Duchcov, klášter Osek i Střekov, zatím co i jeho synovec měl v zástavě Mošť a Louny a do více hradů zde měl právo vstupu (Kraslice, Kostomlaty, Borschengrün a Kynžvart). Není divu, že moderní historik srovnává jeho moc s mocí královskou². Všechno sice v Čechách jeho nástupci neudrželi, avšak „za lesem“ právě války husitské, které v Čechách zase državu míšeňskou omezily, ač neznížily, dovršily české ztráty, zvláště ve Fojtlandě. Stalo se to ne bez účasti krále Zikmunda, jenž si tu, stejně jako na Moravě, německou pomoc proti husitům kupoval na útraty české koruny a neváhal ani novými zápisy utvrzovati saskou državu v Čechách samých, saskou proto, že r. 1423 po vymření rodu askánského Zikmund Wettinům, svému spojenci, markraběti míšeňskému Fridrichovi Bojovnému, udělil i saské kurfiřtství.

Nějaký čas se později, již po válce husitské, zdálo, že moc wettinská s pomocí krále Fridricha, jehož sestra Marketa byla chotí druhého kurfiřta z rodu wettinského, Fridricha Mírného, vzroste na újmu české koruny i na východ v poříčí Sprévy do obojí Lužice i ještě dále východněji, zvláště do slezské Lehnice.

V Horní Lužici, kde král Zikmund fojství zastavil Albrechtovi z Koldic, po smrti páně Albrechtové r. 1448 zůstalo jen při slabém pokuse krále Fridricha, aby na jeho místo uvedl Fridricha Saského, zato o Dolní Lužici, kde fojství měli od Zikmunda v zástavě páni z Polenska, rozvinul se ke konci let čtyřicátých mezi

¹ C. Wenck, Die Wettiner im XIV. Jahrhundert (1877) podává na str. 128 starý soupis zisků Vilémových. Stručný přehled, jak vypadal český stát při smrti Karla IV., najdeme u Bachmanna, Gesch. Böhmens II. 1–6. Důležité téma územního rozvoje státu českého však teprve čeká na zpracování, které se ovšem neobejde bez znázornění grafického. Nejvíce látky k tomu sebral Sedláček, Zbytky register (sr. i Riegger, Materialien zur Statistik von Böhmen XII. [1794] 303 a d.).

² Wenck 87–88. Ve Fojtlandě dovedl však Václav IV. úspěšně chrániti českou državu proti markrabatům míšeňským a teprve za Zikmunda učinil Fridrich Bojovný i zde, zvláště r. 1422, znamenitý územní pokrok (sr. exkurs o fojtlanděské válce, připojený k spisu Wenckovu str. 32).

Wettiny a Hohenzollery tuhý zápas, jehož odraz zmocnil i rozpory mezi stranami českými, mezi jednotou poděbradskou a nově ustavenou jednotou strakonickou¹. Poděbradští se zastávali mínění, že by Lužici mohl zastaviti jen korunovaný král, a to ještě nikoli bez souhlasu stavů českých, a v protivě ke králi Fridrichovi chtěli, aby Lužici až do výplaty od nového krále anebo od nich podržel soupeř Fridricha Saského, kurfiřt braniborský Fridrich, jenž od října 1448 byl jejím skutečným držitelem. Byl to jen další krok Jiříkův proti Sasku. Za zatímní nemožnosti, aby stavové Dolní Lužici sami vyplatili, byl Jiříkovi v její držbě milejší Fridrich Braniborský než Fridrich Saský, v Čechách tak nenáviděný, jehož další vzrůst moci byl by ještě více ztížil navrácení jiných jeho zástav korunních, ač věc ta se již straně poděbradské stávala věcí národní cti.

Jakmile vnitřní obroda poválečná jen poněkud pokročila, těžce se v Čechách neslo, že uvnitř samé země mohla vzniknouti v okolí Mostu s Duchovem, Risenburkem a klášterem osekým souvislá država saská. Byla to příliš bolestná upomínka starých bolestí nejen z dob války husitské, ale již z doby Václava IV., kterou bylo třeba co nejdříve odstraniti; i na straně saské se dobře znaly hluboké kořeny této „těžké a nenávisné“ pře, tkvící v urputném nepřátelství saském proti českému kacírství, na které vzpomínka v českých srdcích nemohla uhasnouti, podněcujíc je k „nejhorší“ pomstě². Každá možnost dalšího zisku saského na útraty korunní tuto nenávist ještě více jitrila. A proto byl spolek s odpůrci Fridricha Saského Jiříkovi i Poděbradským věcí samozřejmou, i když mezi ně náležel bratr Fridricha Saského Vilém, jehož se sice jako držitele durynské, odlehlejší části wettinského dědictví stará česká nenávist proti Sasku méně dotýkala, avšak na nějž od výpravy soestské také bylo mnoho trpkých stesků.

Stesky ty nemohly zabrániti, aby Jiřík s Vilémem nevstoupil ve spolek, stačily však jistě, aby vyloučily jinou možnost, kterou Vilém s dobrou shodou s Jiříkem a jeho stranou spojoval. Jiřík

¹ Čes. děj. III. 2. 382 a d.

² Určitě to vyslovil na konci r. 1456 Vilém Saský (FRA. 42. 185–186).

mohl býti v Německu Vilémovým spojencem, Vilém však za nepřiznivého naladění české veřejnosti nemohl býti kandidátem českého trůnu. Na konci r. 1447 podezřívala strana rožmberská Jiříka, že chce Viléma uvést na český trůn, a podobné pověsti se roznášely i v létě 1448, když se již Jiřík chystal k rozhodné ráně, k dobytí Prahy¹. Bylo-li však na tom co pravdy, týkalo se to spíše úmyslů Vilémových nežli Jiříkových, třebaže se výše dotčený manifest z 3. března 1448 zdál tyto kombinace i o Jiříkovi potvrzovati.

Když rozčilení v Čechách proti králi Fridrichovi nabývalo takového rázu, že vznikaly domněnky, že na nejbližším sněmu (o vánocích 1447) bude zvolen nový král již bez ohledu na Ladislava, Vilém skutečně myslel na svou kandidaturu a hledal již pomocníků. I když se při tom neomezil jen na rakouského Oldřicha Eicingerera a jeho přátele, jež pobízel, aby spolu s ním sněm pražský určitě obeslali a zde působili ku prospěchu „pravých dědiců“, tedy k volbě jeho, manžela sestry Ladislavovy Anny² – sotva lze mysliti, že se záležitost ta stala opravdu předmětem jednání jednoty poděbradské. Hrozby březnového manifestu nebyly myšleny tak vážně a posloužily jen jako příprava cizí veřejnosti k rozhodnému obratu, který Jiřík a jeho důvěrníci již ve skrytu chystali. Kdyby bylo opravdu šlo o uvedení Vilémova, byla by k tomu po dobytí Prahy dobrá příležitost. Než Poděbradským záleželo zatím více na radikální průpravě k zařízení zemské správy v jejich smyslu nežli na otázce královské, a tím bylo rozhodnuto i o plánu Vilémově: jakmile proto otázka odstoupení od Ladislava ustoupila v pozadí, bylo Vilémovi těžko proti mladšímu svakovi vystoupiti jako kandidát. Celý plán tak zůstal prchavou epizodou, zajímavou jako anticipace událostí po desíti letech, kdy se zase Vilém ucházel o český trůn, ale tentokráte proti Jiříkovi.

¹ Čes. děj. III. 2. 234 a 282.

² Zachovaly se o tom z 13. listopadu 1447 v drážďanském státním archivu (10.529. III. 44a – 45b) list Vilémův a list obou jeho předních rádců Bossa i Opla Fictumů, oba Oldřichu Eicingerovi. Co Vilém jen naznačuje, Fictumové, kteří sami měli jeti na sněm do Prahy, výslovně praví: má-li koruna ujíti Ladislavovi, bude lépe, dostane-li se Vilémovi než komu jinému, a nebude to nemožno, když většina českých pánů je mu nakloněna.

Podobný osud jako tato předčasná kandidatura Vilémova měly však i dotčené pokusy jeho bratra kurfiřta o získání Dolní Lužice i knížectví lehnického. První se Fridrich Saský sám již r. 1450 vzdal, aby se za hrozících konfliktů s Čechy i s bratrem Vilémem zajistil před braniborským sousedem, a vymínil si tu jen menší územní zlomky (Senftenberg a Hoyerswerdu); v Lehnici sice 1452 dosáhl i holdu, avšak při velikém obratu, jaký hned potom nastal vybavením Ladislavovým z poručenství Fridrichova, musilo Sasko beze zisku ustoupiti mladému králi. Dříve však ještě, než tento druhý nezdar stihl Sasko, musil saský kurfiřt ve vlastní zemi zkusiti, co znamená nepřátelství Jiříkovo.

Rozhraní let čtyřicátých a padesátých je pro Jiříka dobou úspěšných činů vojenských, kdy se mladý vůdce přesvědčil o mar-
nosti, pohnouti po dobrém své odpůrce k povolnosti. Úspěchy ty, pád Prahy 1448, vítězství nad odpůrci českými r. 1450 i v zápětí za tím následující výprava do Míšně, měly hlubší význam. Jestliže dobytí Prahy bylo cizině ožitím kacířství, jež se jí před tím již zdálo státi před svým zánikem, krátké jarní tažení v Čechách r. 1450, ale zvláště výprava do Míšně obnovila hroznou pověst českého válečnictví, valně ořesenou nedávným nezdarem výpravy vestfálské. Jako by to byla obnova těch strašlivých „rejz“, na něž Německo vzpomínalo jako na děsivý sen! Nešlo však jen o kořistnou výpravu, nýbrž byla to zároveň i důtklivá připomínka, že se český stát nevzdal nároků na svá, fakticky jen, nikoliv právně zcizená území, a právě po této stránce, kde Jiřík vystupuje jako zastánce zájmů korunních, nabyt český vojenský úspěch v Míšni neobyčejného významu. Byla to slibná předzvěst další německé politiky Jiříkovy, tak obratně vždy zasazující ve sporech německých svou páku na místě nejvhodnějším. Vojenský a s ním i politický význam českého husitství a jeho mladého náčelníka v Evropě tak zase silně stoupl a jméno Jiříkovo se odtud stalo celému sousedství jménem dobře známým. Další důsledky toho byly již nezadržitelné, třebaže se nedostavovaly okamžitě, doma ani v cizině, interesované na české otázce. Jiříkovi, jež již od r. 1448 na základě volby své strany užíval titulu správce, po takových úspěších ani ti, kdo stáli mimo jeho stranu a proti ní, nemohli posléze odepřiti svého uznání, a tak konečně po

dlouhých letech bezvládní r. 1452 stanul v čele českého království muž, který byl důstojným představitelem veřejné autority, maje nyní i právní titul k tomu, co až doposud činil bez něho.

Na tom nemohla nic změnit ani proměna, nastalá na dvoře krále Fridricha propuštěním prince Ladislava z poručenství. Postavení „pana Jiříka“, jak byl český gubernátor nazýván doma i v cizině, bylo tak silné, že je musili respektovati i ti, kdo stáli za mladým králem. Ladislav nemohl dojíti v Čechách přijetí, dokud tu neuznal nový stav věcí, a to na dalších šest let po dvouleté lhůtě, stanovené r. 1452 sněmem pražským; tak až do r. 1460 byla zajištěna trvalost nového způsobu vládního, jenž, třebaže se přímo týkal Čech vlastních, přece v mnohém v duchu zmíněných již českých nároků na rozhodující vliv ve věcech korunních měl zájem i pro celou korunu českou. Český stát vedle krále, který zatím spíše měl míti význam jen formálně repren- tační, měl odtud v Jiříkovi pevný střed, odkud vycházely energické podněty k obecné restauraci státní.

Nám zde nejde tak o obnovené usilí, utužení svazky mezi těmi státními složkami, kde v podstatě nebylo odporu proti novému králi, i když ani tu nechybělo překážek, vadících hladkému uznání všech závazků, s tím spojených; náš zájem se spíše týká snah, hledících vrátiti ke koruně území, kde odstředivé tendence, podporované dynastickými tužbami sousedních knížat, nabyly takové síly, že se bylo báti, že koruna tu utrpí těžké ztráty. Z území těch bylo již dotčeno lén saských, jejichž ztráta právě těsnou souvislostí a z části přímo promísením s ostatní državou státní byla by tím citelnější, ježto tu šlo o soupeře, který v českém mínění veřejném byl pokládán za nepřítele národního. Odtud si právě vysvětlíme, že Jiříkovi záleželo především na vyrovnání sporu saského, třebaž nezapomínal, že obnůvy státních nároků je potřebí i na jihozápadě proti Wittelsbachům, na východě proti Polsku i daleko, za Rýnem, proti Burgundsku. Pokud šlo o Dolní Lužici, nezdála se restituce proti Hohenzollerům tak obtížnou, jakmile jen bude možno Fridrichovi Braniborskému vyplatiti sumu zástavní: o její výplatu začal Jiřík jednati ještě před příchodem Ladislavovým do Čech; při tom ovšem přátelský poměr mladého krále i Jiříka k Hohenzollerům, zatím však jen k bratřím

Fridricha Braniborského Janovi a Albrechtovi, vyjádřený vzájemnými smlouvami pražskými z 6. a 7. května 1454, pravděpodobně zde působil na zvolnění tempa restauračního¹. Celý program restaurační nebylo možno splnití najednou; jednotlivé jeho úkoly bylo třeba řešití postupně, až přijde k tomu vhodná chvíle. Se sporem saským hned od vybavení Ladislavova rovnoběžně postupoval spor s Burgundskem o Lucembursko, jenž na rozdíl od sporu prvního, kde vlastním hybným činitelem byl Jiřík, poutal k sobě především živý zájem krále samého. Nároky proti Wittelsbachům i proti Kazimírovi Polskému zatím v době Ladislavově odpočívaly, ač ani zde česká politika obnovná neztrácela s očí velikých cílů Karlových.

V Bavořích výmluvným jejich svědkem byl památný hraniční sloup u Erlenstengenu, v samém sousedství Norimberka, jehož jeden kříž ukazoval k Čechám, do českého korunního území, a druhý do vlastní říše německé². Byl to doklad, jak zde, na severu a na západě Horní Falce, prozíravým a soustavným postupem Karlovým rostla nová česká država, jejímž střediskem i sídlem jejich hejtmanů bylo město Sulcbach. Než dotčený hraničník byl jen mezníkem proti mocnému a hrdému městu říšskému a neznal v těchto končinách vlastní mez českého panství: to pokračovalo i odtud dále na západ do Pomohání a na jih do Podunají, ovšem ne již tak soudržně jako v Sulcbašsku, nýbrž tvoříc zatím více méně osamocené pilíře příští stavby, jejíž plán však přece lze vytušití z jejich polohy, dobře vyznačující směrnice územní expanse lucemburské.

Než poměry, podávající zatím příznivější podmínky tvůrčí koncepci Karlově jinde, způsobily změnu, která, zjednávajíc úlevu Wittelsbachům v Bavořích a v Horní Falci, zadávala jejich mocenskému postavení strašlivou ránu na severu, v Braniborsku. Zde smlouvou z 18. srpna 1373 Karel svému rodu i českému státu získal celé kurfiřtské markrabství, a částí veliké ceny, kterou za to musil dátí, byly nedávné zisky v západní Horní Falci, dědičně zastavené Otovi Braniborskému ve 100.000 zl. Pro Wittels-

¹ Čes. děj. III. 2. 858.

² Lommer, Die böhmischen Lehen in der Oberpfalz I. (1907) 19¹.

bachy, mezi jejichž jednotlivými větvemi postupem času byly české zástavy předmětem četných transakcí, měla sice výhrada zpětné výplaty, zajištěná české koruně ve smlouvě Karlově, význam jen theoretické hrozby, dokud poměry finanční i zmatky vnitřní nedovolovaly v Čechách mysliti na praktické její použití; ale s postupující obrodou českého státu nabývalo nebezpečí výplaty konkrétnější podoby a mohlo se v ruku energického panovníka státi velmi účinnou zbraní¹.

Proti tomu ani Wittelsbachové nebyli bez obrany, kterou i jim podávaly smlouvy o Braniborsko z r. 1373. Byl to dluh dalších 100.000 zl., v nichž Karel Otovi zastavil několik měst říšských, zavazuje se pro případ, že by města ta k zástavě té nepřistoupila, k ročnímu platu 10.000 zl. až do té doby, kdy by byla suma zástavní vyplacena. K této eventualitě sice pak došlo, avšak vymíněný roční plat Václav IV. od r. 1392 neplatil a bylo marno ho upomínati i jeho ručitele.

Dlužní český zápis s rostoucí stále pohledávkou také jako falcké zástavy přecházel z ruky do ruky, až v době, o niž nám jde, stal se jeho držitelem Ludvík Bavorský z větve landshutské, týž, který ve své ruce spojil též většinu českých lén v Horní Falci. S nimi však sdružil i leckterá z oněch stále ještě hojných lén, která koruna česká ve Falci podržela i po r. 1373 pod zvláštním hejtmanem a z nichž ovšem v době pokarlovské, jak ještě za vlády Václava IV., za jeho sporů s Wittelsbachy a zvláště za války s Ruprechtem Falckým, tak i potom za války husitské, mnoho bylo zcizeno. Vedle Ludvíka Bavorského hlavním držitelem lén českých, a to jak oněch r. 1373 zastavených, tak i druhých, až později od různých členů rodu wittelsbašského zabraných, byl

¹ Kromě Lommera sr. k tomu i k následujícím starší práci Muffatovu, Ueber die Grösse und Schicksale der Entschädigungen, welche dem Hause Wittelsbach für die Abtretung der Mark Brandenburg von dem Kaiser Karl IV. verschrieben worden sind v Abh. histor. Cl. München. Akad. X. (1867). 699 až 761. Soupis českých lén ve Falci, otištěný u Sedláčka, Zb. reg. [227 - 228 č. 1658/17, je patrně ve spojení s kandidaturou Albrechta Bavorského r. 1440 (že vznikl před r. 1443, ukazuje při Sulcbachu zmínka o Janovi Neumarktském jako živém, jenž zemřel r. 1443). Jak soupis ten je vratký, jakmile přesahuje hranice Horní Falce, svědčí poznámka o Dolním Bavorsku, že prý zde „mělo by býti také několik zámků“.

člen větve falcké Ota Mosbašský. Kromě těchto dvou knížat, kteří při českých nárocích na léna bavorská přicházeli v úvahu, při čemž na české straně nebylo zcela jasno, kdo z nich co drží ze sporného území¹, bylo ovšem nejen v Bavořích, ale i jinde v říši německé ještě mnoho vasalů menších, mezi nimi i kolik měšťanů norimberských, kteří však, zvláště pokud byli v jejím bližším sousedství, zesílené opět vážnosti české koruny nemohli se stavěti na odpor a byli ochotni její svrchovanost novým holdováním uznati².

Hůře v té příčině bylo na východě, ve Slezsku, kde se restaurační program český setkával s mocným soupeřem, který zde již za války husitské vzbuzoval velmi vážné obavy a který byl daleko nebezpečnější než nové v té příčině tendence rodu hohenzollerského i wettinského³. Bylo to Polsko, jehož úspěchy proti Německému řádu byly silným podnětem, aby snahy revindikační, pravidelný to průvodní zjev zesíleného sebevědomí národního i státního, obracely se nejen na sever proti Řádu, nýbrž i na západ, zde též proti koruně české, obnovující nárok na území, již před stoletím odtržená. Jestliže Polsko při tom mohlo užítí i pomoci církevní organisace, podle níž Slezsko náleželo k arcidiecési hnězdenské, ve Slezsku samém proti tomu působil národnostní odpor převládajícího zde živlu německého, takže se tím Slezáci ocítali v těžké alternativě na jedné straně proti katolickému Polsku a na straně druhé proti husitským Čechům, základu to české koruny. Toto rozcestí zájmové ještě nebylo tak zřejmé

¹ Sr. u Muffata 749, co r. 1459 žádal Jiřík na Ludvíkovi Bavorském, se soupisem lén, udělených od Jiřího r. 1465 Otovi II. z Neumarktu, synovi Oty I. Mosbašského, u Sedláčka, Zbytky register č. 1795: v soupise prvním se leccos uvádí, co najdeme i v seznamu Otově. Přehled, co r. 1373 Karel IV. zastavil Otovi Braniborskému a co zůstalo i dále koruně české, sr. u Lomera 24–25.

² Sr. na př. již z 13. srpna 1440 list Norimberských Menhartovi z Hradce, aby jejich měšťané, kteří jsou leníky českými a přijali již před tím svá léna od krále Albrechta, ale kteří nyní nevědí, od koho a jak je nyní mají přijmouti, byli zatím při svých lénech beze škody ponecháni, až bude rozhodnuto, kdo má jejich lenní slib nově přijmouti (FRA. 42. 2). — 7/5 1454 Norimberští posílají Heimburkovi soupis svých měšťanů, kteří jsou leníky českými, aby jim u krále vyjednal pohodlný způsob nového oblenění (FRA. 42. 130).

³ Kromě knížectví lehnického král Fridrich hleděl zjednati Wettinům i knížectví olešnické. Srv. o tom níže!

v době, kdy se plán husitského království českého zdál politickou nemožností; avšak rozpor mezi národností a věrou, při čemž za nových poměrů, od restaurace státní s českými stavy v čele, svazek s korunou českou byl i národnostně jen menším zlem, v plné síle vystoupil s královskou volbou Jiříkovou.

Polsko, příliš ještě zaměstnané těžkým zápasem s Řádem, nemohlo ještě tehdy mysliti na to, aby i na západě zbrání zjednálo svým nárokům platnost a aby tak urychlilo Slezákům rozhodnutí, a spokojovalo se zatím klidným postupem, který na jihu, v Horním Slezsku, značně ještě slovanském, nebyl bez pozoruhodných výsledků. Doba od války husitské k volbě Jiříkově byla již zde v některých částech, v knížectví osvětimském, zátorském i severšském, postupem od uznání vasalství k plné příslušnosti ke koruně polské¹. Poměry sice byly ještě daleky toho, co jako blízký již cíl slezského vývoje naznačil jeden ze straníků polských, Bolek Těšínský, na konci let čtyřicátých, řka, že by se za blaženého pokládal, kdyby před smrtí viděl návrat celého Slezska opět ke království polskému²; přece však za přirozeného sklonu hornoslezských Piastovců k Polsku, vedoucích si při tom, jako by byli samostatnými suverény a jako by nemusili zachovávatí příslušných ohledů ke koruně české, obavy stavů českých před ztrátami dalšími byly tím odůvodněnější, když plán sňatku krále Kazimíra se sestrou

¹ V Osvětimsku se proces ten již dokonil r. 1454, v Zátorsku zcela až o padesát let později (tak třeba oprávněně omyl v Čes. děj. III. 2. 822, že do konce let padesátých byl Kazimír Polský již přímým pánem obou vévodství); Severško, koupené od Zbyhněva Olešnického k biskupství krakovskému, v tom již předešlo r. 1442. K podepření nároků polských užívalo se i podvrhů, ne však ještě v této době, nýbrž, tuším, až ke konci 15. století, kdy šlo, v letech devadesátých (sr. Grünhagen-Markgraf, Schles. Lehensurk. II. 617–621 k r. 1494), o koupi Zátorska. Míním tu německý list ze 27. září 1440, jímž král Ladislav v Praze dovoluje vévodům osvětimským Václavovi, Přemkovi a Janovi, aby, bude-li se jim zdáti toho třeba, poddali se Polsku, odkud mnoho škod trpí, ježto král, jsa zabrán jinými věcmi nutnými, jim sám nemůže pomoci (tamtéž II. 582–583). Je pochopitelné, že v době, kdy v Praze šlo o kandidaturu Albrechta Bavorského, nemohl býti jménem Ladislava, nedávno v únoru narozeného a užívajícího nemožného titulu (zve se nejen „Oberster furst in Lūsaczer und Schlessier landt“, nýbrž i markrabětem braniborským), v Praze vydán list takového znění. Piekosínský list ten měl za podvrh až 16. století.

² Dluhoš, Opera omnia XIV. 51 a 128. Bolek zemřel 4. října 1452.

Ladislavovou Alžbětou od počátku let padesátých vzbuzoval zájem veřejnosti, takže stavové čeští již r. 1452 v kapitulaci, předložené Ladislavovi, viděli včasným zvláštní článek, aby král ničeho z jmění korunního nezapisoval své sestře ani dceři u věně¹.

Jakousi protíváhou proti Polsku byly na straně české pokládány starší nároky na Mazovsko, které i na straně polské od vévod i kleru mazovského při některých příležitostech byly zdůrazňovány, ačkoli vlastně to byla věc již dávno vyřízená, neboť Karel IV. se již r. 1353 vzdal Mazovska na prospěch Polska²; to však, zdá se, nebylo v polovině stotetí 15. v jasné patrnosti ani u Čechů, ani u Poláků. Dotčený již příbuzenský vztah Ladislavův ke Kazimírovi vysvětluje, proč ani po jeho korunovaci nebylo zatím chuti, obnovovati proti Polsku ve Slezích nároky korunní.

Zato tím horlivěji se hned potom, jak byl Ladislav z císařova poručenství propuštěn, jeho rádcí ujali téhož úkolu k vůli Lucembursku proti Filipovi Burgundskému. Bylo to ve vlastním zájmu královu, avšak bylo zajisté i vhod takovouto horlivostí o celistvost korunní působiti při jednání o to, aby Ladislav byl přijat v Čechách, na české veřejné mínění. I při Lucembursku se obnovená akce o restituci státu českého dotýkala zájmů rodu wettinského, leč tak, že vedle Filipa Burgundského zúčastněným zde nebyl jako v dotavadním českém sporu se Saskem kurfiřt Fridrich, nýbrž jeho mladší bratr Vilém jako manžel sestry Ladislavovy Anny³.

* * *

¹ Čes. děj. III. 2. 684.

² Grūnhagen—Markgraf I. 331.

³ O otázce lucemburské sr. na různých místech Čes. dějiny III. 1. Nyní bylo by mně možno doplniti látku o mnohé podrobnosti, obsažené ve spisech dříve mně nepřístupných, jichž mně však bylo možno dodatečně použiti. Jsou to zvláště bohaté pramené příspěvky Fr. X. Wurtha—Paqueta v „Public. de la section histor. de l'institut royal grandducal de Luxembourg“ svaz. 23—32 od r. 1352—1467 pod názvem „Table chronologique des chartes et diplômes relatifs à l'histoire de l'ancien pays de Luxembourg“, které ještě doplnil N. van Werveke z let 1388—1454 tamtéž sv. 40. (1889) pod názvem „Documents luxembourgeois à Paris concernant le gouvernement de duc Louis d'Orleans“ a „Choix de documents luxembourgeois inédits, tirés des archives de l'Etat à Bruxelles“; Werveke vydal též v „Beiträge zur Gesch. des Luxemb. Landes“ II. sešit (1886 v Lucemburku) str. 89—118 „Briefwechsel zwischen dem Grafen Virnenburg und den sächsischen Gesandten in Luxemburg 1443 6. August—

Na Annu a na Viléma byl, avšak beze všeho účastenství stavů českých, hned na konci r. 1439 od vdovy po králi Albrechtovi Alžběty přenesen český nárok na Lucembursko, kde tehdy zástavní držitelkou byla dcera někdy Jana Zhořeleckého, bratra králů Václava IV. a Zikmunda, Alžběta Zhořelecká, s výhradou, že se po výplatě 120.000 zl. rýn. má vévodství lucemburské i s hrabstvím Chiny a s fojsttvím elsaským vrátiti Václavovi IV. nebo jeho nástupcům. S touto lehkomyšlnou a nešťastnou Lucemburkovnou se Vilém r. 1440 dohodl, ale nedostávalo se mu pak peněz, aby mohl nejen smlouvě s ní vyhověti, nýbrž aby i k šťastnému konci dovedl branný pokus o zabrání Lucemburska proti Filipovi Burgundskému, s nímž již od let dvacátých Alžběta Zhořelecká ve své dlužní tísní byla v podobných o Lucembursko jednáních a s nímž se konečně smluvila v lednu 1442, aby přejal jeho správu. Tak nemohl býti pro Viléma výsledek jiný nežli nepříznivý, i když se s počátku zdálo, že situace pro něho, zvláště když stavové lucemburští nejevili příliš ochoty k panství burgundskému, není beznadějná. I tu sice stál král Fridrich na straně Vilémově, avšak jeho pomoc, jako jindy slabá a liknavá, nebyla s to, aby Wettinům k jejich nárokům dopomohla.

Na samém počátku r. 1444 musili zástupci Vilémovi vydati Filipovi poslední zbytek Lucemburska, vymínilivše, aby jejich

28. October“ a podrobně se poměrem Burgundska k Lucemburku zabýval v pojednání „Definitive Erwerbung des Luxemburger Landes durch Philipp, Herzog von Burgund 1458–1462 (otisk z „Luxemburger Land“ 1886), jehož jsem nyní též mohl použiti. Téhož thematu, avšak z doby dřívější, ujal se pak Fritz Richter ve své dissertaci „Der Luxemburger Erbfolgestreit in den Jahren 1438–1443“ (Trevír 1889), načež r. 1897 W. Lippert v „Memoires de la société Éduenne, Nouvelle série t. 25 (1897)“ znovu se vrátil k stykům sasko-burgundským prací „La Bourgogne et la Saxe 1451–1454“. Regeata k dějinám lucemburským z let 1383–1466 podává Alfred Verkooren, Inventaire des chartes et cartulaires du Luxembourg IV. (1917). Náležejí sem kromě staršího spisu M. de Barante, Histoire de ducs de Bourgogne de la maison de Valois 1363–1477, sv. VI.–VII. (1839) i příslušné partie z celkového díla G. du Fresne de Beaucourt, Histoire de Charles VII., sv. VI. (1891), z Lerouxových „Nouvelles recherches critiques sur les relations politiques de la France avec l'Allemagne (1378–1461) z r. 1892, z Lavissovy „Histoire de France“ IV. 2 i z Pirennovy „Histoire de Belgique“ II³ (1922). Ovšem třeba tu zůstati jen při věcech hlavních a takových, které jsou v přímé souvislosti s českou politikou!

pánovi bylo za všechna práva k ztracenému území zapláceno 120.000 zl. uh. uher. (z nich 100.000 slíbil Vilémovi král Albrecht II. a o 20.000 zl. si činil Vilém nárok na Ladislava): jak patrně, splývají tu dvě složky, původně od sebe oddělené, věno Annino i nárok na Lucembursko, které však později, když Filip Vilémovi nesplnil finančních závazků smlouvy a tato vlastně tím pozbyla platnosti, opět byly od Viléma odděleně uplatňovány. Kromě dalších podmínek, které měly Alžbětě Zhořelecké zaručiti výplatu 22.000 zl. kapitálu a 4000 zl. roční renty, bylo opět vyhrazeno králi Ladislavovi, aby po smrti Alžběty Zhořelecké mohl postoupená Burgundsku území vyplatiti sumou dotčených 120.000 i 22.000 zl., jakož i náhradou za roční renty, Alžbětě vyplacené, i za vyplacená Filipem místa, která byla zástavou nebo jinak od Lucemburska zcizena. Smlouvu měl potvrditi král Fridrich jako král římský i jako poručník Ladislavův a naříditi stavům lucemburským, aby Filipovi holdovali. O stavech českých sice tu nebylo ani zmínky, avšak sám král Fridrich později (1447–1448), když se jednalo o sňatek syna Filipova s Alžbětou, sestrou Ladislavovou, právo českých stavů k účasti na jednání o Lucemburk zdůrazňoval; činil tak sice jen tehdy, když se mu to hodilo, přece však mělo toto uznání nároku stavovského značný význam, pocházejíc z místa tak autoritativního a naznačujíc, jakou měrou byl tento nárok uznáván i od činitelů jiných. A souhlas stavů nebylo možno tak lehko přehlížeti, protože při jednání o výplatu, i když nešlo o splnění všech těch podmínek, které si pak kladl Filip Burgundský, na stavy spadala z toho veliká finanční tíže¹.

Na základě úmluv z konce r. 1443 se fakticky Lucemburk stal provincií burgundskou, třebaž král Fridrich jich nikdy nepotvrdil, tím méně pak čeští stavové a třebaž sumy, Saskem vymíňené, které měly býti ve dvou splátkách zapláceny, skutečně z největší části zapláceny nebyly². Tak zůstávala otázka lucemburská právně otevřenou a vystavenou nebezpečím násilných pokusů o převrat, jako jeden z nich byl r. 1447 od Viléma spojen,

¹ Zájem českých stavů o Lucemburk je patrný i z jejich artikulů, podaných r. 1443 králi Fridrichovi, kde se žádá, aby od něho byl Lucemburk, jež král Albrecht „Miešenskému sstúpil“, „vypraven“ a ke koruně opět připojen (AČ. I. 276).

² Podle Lipperta 5 kvitovali Wettinové r. 1444 příjem menších sum.

a to ne zcela bez souhlasu českého, s výpravou českých žoldnéřů k městu Soestu do Vestfálska, tedy již dosti blízko Lucemburska. V tomto zorném úhlu již v letech čtyřicátých pozoroval Filip styky sasko-francouzské a hleděl se proti možným překvapením zajistiti nejenom dotčeným již plánem sňatku svého syna Karla se sestrou Ladislavovou Alžbětou, jež měla dostati věnem Lucembursko, při čemž nároky Anny Saské měly býti přeneseny na jiné země Ladislavovy, nýbrž po jeho nezdaru i návrhem sňatku Karlova s Annou, dcerou kurfiřta Fridricha Saského (1451 – 1452), zatím co sestra Ladislavova Alžběta byla zasnoubena synu kurfiřtovu Fridrichovi. U obou nevěst opět najdeme věno 120.000 zl. Je to zase v souvislosti s Lucemburkem, na němž bylo věno Annino zapsáno a na jehož zajištění držbě Filipovi a Karlovi nejvíce záleželo; jeho výplata byla ztížena, ježto Ladislav a nikdo jiný neměl se místiti v záležitosti lucemburské, dokud nezaplatí sumu 220.000 zl., totiž souhrn věna Annina i oněch 100.000 zl., které od Filipa dostane Vilém. V tyto plány sice rušně zasáhla náhlá smrt snoubence Alžbětina, avšak přece jich zcela nepřerušila. Než nedošlo ani k ratifikaci nových úmluv, kde se již mohlo počítati jen s jedním párem snoubenců, s Karlem a Annou Saskou. Hlavní překážka tkvěla kromě smrti Alžběty Zhořelecké (1451) ve vybavení Ladislava z poručenství císařského, jež nebo lépe ti, kdo místo něho rozhodovali, byli odhodláni nové situace v Lucembursku energicky využítí k jeho odtržení od Burgundska, neohlížejíce se na překážky, jimiž Filip Burgundský hleděl cestu k tomu zavaliti. I potom se sice ještě nějaký čas pásmo jednání mezi Burgundskem a Saskem udržovalo, avšak tím, že se pak otázka sňatku oddělovala od zástavy lucemburské, která se již potom týkala jen Viléma Saského, celý plán svatební pro Filipa ztrácel zájem a on se pak obracel s úmysly zásunbními jinam, k své neteri Isabelle Bourbonkové: ačkoli ještě v březnu 1454 v Mohuči obě strany, Burgundsko i Sasko, jednaly o sňatek, již 28. června papež Mikuláš dával rozkazy k dispensi všech překážek, které by vadily sňatku Karlovu s Isabellou. To byl již rozhodný konec několikaletých jednání, jak by se sňatkem umožnilo obtížné vyrovnání o Lucembursko. Jestliže pak zanedlouho byly osnovány ve spojitosti s Lucemburkem nové svatební plány, podnět k nim

vycházel již se strany odpůrců Filipových a sňatkem Ladislavovým s princeznou francouzskou zamýšlel se pravý opak starších přání Filipových¹.

Není pochyby, že smrtí Alžběty Zhořelecké zmizel právní podklad postavení Filipova v Lucembursku jako jejího správce („mambour et gouverneur . . . pour sa tante Elisabeth“) a tím spíše jako pána zástavního, neboť Alžběta neměla práva, odevzdati mu Lucembursko v zástavu, trvajíc i po její smrti; ať byly jeho finanční požadavky, na nichž se dříve za života Alžbětina jeho nárok na držbu Lucemburska zakládal, jakékoli, po její smrti se tento osobní poměr rozvázal a Filip se měl právní cestou domáhati svých nároků proti dědičnému pánovi, na nějž Lucemburk spadl, proti králi Ladislavovi. Filip ovšem tvrdil, že jeho držba Lucemburska má za základ dědičná práva, která na něho přešla po jeho obou strýcích Antonínovi Brabantském i Janovi Bavorském, manželích to Alžběty Zhořelecké: z nich o prvním list Václava IV. ze 27. dubna 1409, hlavní právní základ dalších poměrů lucemburských, praví, že, zemře-li Alžběta bez dětí, její územní zástavu zdědí on a jeho dědicové². Proti tomu však Ladislav uváděl, že se list Václavův vztahoval jen na tělesné potomky Antonína a Alžběty: protože jich nebylo a protože Antonín zemřel před Alžbětou, poručenství Filipovo přestalo smrtí Alžbětinou a Filipovi proti vlastnímu dědičnému pánovi, Ladislavovi, k obraně nároků zbývala jen cesta právní³. Filip se sice potom dovolával toho, že v září 1451 byl od stavů svorně a bez odporu přijat za pána zástavního bez újmy práv pánů dědičných⁴, avšak od zástupců Ladislavových

¹ O pokusech svatebních mezi Burgundskem a Saskem zvláště sr. uvedenou práci Lippertovu.

² List Filipův Ladislavovi 19/2 1453 (Werveke, Publ. 40. 214 – 213) i jeho instrukce k sjezdu v Mohuči v březnu 1454 (Würth-Paquet, Public. 30. 62 – 63).

³ List Ladislavův Filipovi z 14. května 1453 (Werveke, Public. 40. 220 a d.) i zpráva o sjezdu v Mohuči v březnu 1454 (tamtéž 237 – 238). Řehoř Heimburk, jenž v Mohuči byl mluvčím Ladislavovým, dokonce popíral, že list, vydaný Antonínovi r. 1409, vešel v právní platnost, takže Antonín podle něho v držbu Lucemburska ani nevešel (tamtéž 236 – 237).

⁴ K sněmovnímu jednání na hradě lucemburském 25. září 1451 sr. Würth-Paquet 30. 13 – 17. (Verkooren IV. 317 – 321). Z národnostního ohledu je

byl tento akt brán v pochybnost, ježto prý stavové vlastně tehdy nesložili Filipovi slibu poslušnosti a list o tom byl vydán proti jejich vůli v jiném smyslu¹. Jestliže se pak i mezi stranami, na které se stavové lucemburští rozdělili, mohlo jednání Filipovo při této příležitosti státi předmětem vášnivých sporů, takže se strany stoupenců Ladislavových padala až i slova o lži a falšování², lze se domnívati, že formální stránka tohoto uznání Filipova nebyla zcela bez vady.

Než, byť i právně bylo lze Filipovi činiti výtky, on byl přece v Lucembursku pánem situace, jsa faktickým jeho držitelem, proti němuž sice v zemi nechybělo nespokojenosti, zato však zatím odvaha k přímému odporu bez cizí pomoci. A té nemohli nespokojenci čekati ani od Viléma Saského, neboť Sasko právě tehdy v souhlase se svatebními plány saskoburgundskými uzavřelo s Filipem příměří na tři léta³ – ani od liknavého poručníka Ladislavova, zaměstnaného právě přípravami k jízdě do Říma pro císařskou korunu a pro portugalskou nevěstu i jitrčím se již odbojem rakouským. Doutnající oheň nespokojenosti vzplanul až teprve druhého roku ve spojení s vybavením Ladislavovým.

Odkud vlastní podnět přicházel, je patrné z toho, že již 8. června 1452, tedy ještě skoro tři měsíce před propuštěním princovým z císařova poručenství, vůdcové odboje rakouského Oldřich Celský i Oldřich Eicinger žádali jménem Ladislavovým stavy lucemburské, aby zůstali věrni svému dědičnému pánovi, k němuž prý již loni projevíli svou přichylnost, uznávající jeho

zajímavé, že prohlášení stavovské čte kancléř „in lingua gallicana“, načež Jan de Viller je čte „theutonice“.

¹ Zpráva o sjezdu mohučském (Werveke, Public. 40. 230 a d.) Heimburk nacházel na zápisu o uznání Filipově i jiné nedostatky: nebyl opraven podle cedule, kterou stavové dali Filipovi; ač odpověď stavovská byla německá, jeden z notářů, kteří akt vyhotovili, neuměl německy; souhlas si Filip vynutil nátlakem, maje kolem sebe ozbrojence a chvátaje na stavy, že chce již jíti k obědu, takže neměli času k rozmyšlení.

² Tamtéž 231–234. Na straně Ladislavově si v Mohuči nejprudčeji vedl přední jeho stoupenec Gerhard de Wiltz, jenž akt o uznání přímo prohlašoval za falešný a proto si s biskupem toulským Vilémem, mluvčím Filipovým, vzájemně nadal lhářů, začož byl od pana de Berghes nazván šelmou („schalck“).

³ Würth-Paquet 30. 10–11: v Maastrichtu 26/9 1451.

dědické právo: zvláště charakteristická při tom je zmínka, že Celský již žádal krále francouzského, aby je chránil, kdyby je někdo chtěl tisknouti¹. Je zřejmo, že restituce Lucemburska náležela k vládnímu programu Oldřicha Celského, jenž již tehdy takto politice nepropuštěného dosud synovce udával tón, jsa již pravděpodobně ve stycích s lucemburskými nespokojenci.

Ke konci roku Ladislav, důsledně v tom pokračuje pod rostoucím stále vlivem Celského, poslal své zástupce Osvalda Eicinger, Vikharda z Polheimu a Dr. Baltazara z Monschiedelu, aby svolali stavy lucemburské a přijali od nich přísahu věrnosti. Zároveň to oznámil Filipovi, žádaje ho, aby mu vydal všechny zámky a města². Tito zástupci se nejdříve usadili v Trevíru, v sídle arcibiskupa Jakuba ze Sirku, který již od mnoha let zasahoval do věcí lucemburských jako věřitel Alžběty Zhořelecké i jako prostředník, jeden čas dokonce i jako předchůdce Filipův v zástavě lucemburské, uměje vhodně a bez přílišných ohledů z každé příležitosti těžiti ve prospěch svůj i své rodiny³. Z Trevíru se pak jitrila odbojná nálada v Lucembursku proti Filipovi, při čemž byl v městě Lucemburku od místodržitele burgundského Antonína de Croÿ zajat hlavní rozněcovatel odporu, královský herold Hungerland, který již loni s odevzdáním listů Celského spojoval i horlivou agitaci na prospěch Ladislavův a v této činnosti chtěl i na počátku r. 1453 pokračovati; byl teprve za nějaký čas po hojně i rušné korespondenci s obou stran na rozkaz Filipův propuštěn⁴. Do Trevíru též byli svoláni k 21. únoru 1453 stavové lucemburští a opravdu se sem dostavili i slib poslušnosti složili; jeden ze

¹ Werveke, Public. 40. 200–201; Verkooren IV. 320–321 (avšak s datem 7. července.).

² List k Filipovi z 31/12 1452 otiskl Werveke, Public. 40. 202–203, list k přednímu odpůrci Filipovu Gerhardovi de Wiltz z 20/12 a veřejné ohlášení z 30/12 i s potvrzením výsad stavů lucemburských z 31/12 sr. u Würtha-Paqueta 30. 26–29.

³ Podobně se stal i věřitelem zástupců Ladislavových jeho mladší bratr, probošt trevírský Filip ze Sirku (o tom, jak je penězi zakládal, sr. Würth-Paquet 30. 47).

⁴ Werveke, Public. 40. 203 a d. i Würth-Paquet 30. 30–31. O jeho propuštění sr. instrukci Filipovu z března 1454 u Würtha-Paqueta 30. 65.

zástupců královských Vikhard z Polheima byl při této příležitosti jmenován hejtmánem¹.

Marno bylo Filipovi uváděti v pochybnosti kompetenci zástupců královských, jako by tito jednali svévolně, neostýchajíc se ani falšovati listy královské² i zlehčovati význam shromáždění trevírského³: odboj proti němu rostl a měl zjevné úspěchy. Na konci února se již Polheimovi podařilo zmocniti se Thionvillu, téže posice, která kdysi, r. 1443, byla poslední oporou odporu saského a kde se stále udržovala nechuť k Filipovi⁴. S akcí vojenskou byla hned spojena i akce diplomatická, k níž podal podnět král francouzský Karel VII., žádaje Ladislava, aby se přičinil o svolání koncilu. Poslání do Francie připadlo Dr. Baltazarovi z Monschiedelu, který se však zajisté neomezil jen na otázku konciliární, nýbrž jednání v souhlase s přáním královým rozšířil i na pomoc proti Burgundsku⁵. Zakročení jeho zatím ovšem nemělo výsledku, leč připravujíc cestu dalším stykům Ladislavovým s Francií, ač byla by již tehdy pomoc francouzská v Lucembursku

¹ Datum je dotčeno v téže instrukci 65.; 1/3 1453 Oswald Eicinger a Dr. Monschiedel oznamují výsledky sněmu trevírského králi (tamtéž 33). Místo Polheima kladou kronikářské záznamy, nepochybně omylem, jako hejtmana Ladislavova Viléma, vévodu brunšvického, i při obsazení Thionvillu, ač víme určitě, že bylo to dílem Polheimovým (sr. níže pozn. 4).

² Instrukce Filipova 66 (tak prý jen od nich byl složen až v Trevíru list královský z 31/12 1452, při čemž ovšem nemohlo býti užito pečeti královské; ostatně prý poslové mají i pečeť královskou a denně jí užívají k zakrytí svého svévolného jednání bez vědomí králova).

³ Táž instrukce 65 tvrdí, že kromě Thionvillských a 16–18 šlechticů do Trevíru nikdo jiný nepřišel. Špatně to však souhlasí s tím, co praví Filip dále, že pak místodržitel Croy ve dvou měsících dobyl 27 pevných míst, takže Ladislavovi zbýval jen Thionville (68). Ani to nebylo správné, jak vidíme z výčtu měst Gerharda de Rodemacher, kam na počátku r. 1458 byly poslány francouzské korouhve (Würth-Paquet 31. 10–12 [též již 23. 212–214]), i ze soupisu šlechticů, příznávajících se k Ladislavovi, na sjezdu mohučském r. 1454 (Werke, Public. 40. 232).

⁴ List zástupců král. 1/3 1453 (Würth-Paquet 30. 33).

⁵ O poslání Baltazarově sr. Čes. dějiny III. 2. 709. Že někteří ze zástupců králových jeli do Francie a zde si stěžovali na Filipa, že chce Lucembursko králi vyrvati, i jiné věci prý si vymýšlejíce, zmiňuje se instrukce Filipova u Würtha-Paqueta 30. 67; memorandum burgundské v Mohuči pak dodává, že král Karel „non acquievit“ (tamtéž 95).

straně královské velmi vítána, neboť v Lucembursku se i tehdy opakoval případ saský z r. 1443. Počátečním úspěchům neodpovídal další průběh drobné války, zvláště když Filip přes to, že mu současně bylo zápasiti se vzpourou gentskou, poslal Croyovi dostatečné posily, před nimiž Polheim musil krok za krokem ustupovati, nemaje dosti peněz a tím ani dosti žoldnérů. Ani mladé království Ladislavovo tedy nestačilo na nákladný podnik, mocí se proti bohatému Filipovi zmocniti Lucemburska¹.

Bezradnost u stoupců královských působily i zprávy, šířené se strany Filipovy, že Ladislav již pomýšlí vzdáti se svých nároků, takže král musil pověsti ty vyvraceti². K posile jeho strany to však mnoho nepřispělo, když současně Ladislav navrhoval Filipovi přátelský sjezd plnomocníků a pod tou záminkou hleděl pohnouti Croye, aby proti jeho stoupcům zanechal nepřítelství až do výsledku jednání³. Bylo zjevno, že král jedná pod diktátem slabosti, aby jen svou stranu zachránil před těžkými ztrátami a tak si ji uchoval. A jeho náhlá smířlivost byla tím povážlivější, že se dostavila tak brzo, již v půli května, tedy ještě před tím, než se Croy přiblížil až k Thionvillu: ten sice nebyl ani později poslední již posicí královskou, přece však byl posicí hlavní, jejíž pád by byl

¹ Jak odbojníci marně čekali od Ladislava pomoci a jak mnozí z nich musili hledati s Filipem smír, zatím co Filip napínal k záchraně Lucemburska všecky své síly, ostatně již 30. července mírem s Gentskými podstatně uvolněné, sr. doklady kronikářské u Würtha-Paqueta 31–32 a 36–38. O postupu Croyovů v červenci 1453 sr. Werveke, Public. 40. 226–227. O nedostatku peněz u Polheima sr. výše pozn. 32³. Posádka v Thionvillu, která prý měla přes 700 lidí, byla, jak se zdá podle listu Polheimova z 21. srpna ze Štrasburka, na účet Ladislavův vyplácena od arcibiskupa trevírského Jakuba (Würth-Paquet 30. 39). O 800 lidech, najatých k obraně země, zmiňuje se Ladislav v listu z 6. července: protože však nebylo pro ně peněz, zmocnil Albrechta z Ebersdorfu a Vikharda z Polheima, aby si je vypůjčili (tamtéž 36 – zde s nesprávným datem – a 45/46). Proto byli v srpnu ve Štrasburce, odkud se Ebersdorf rychle musil ke králi vrátiti (list z 21., správně 23. srpna tamtéž 36 a 46). Albrecht z Ebersdorfa byl asi členem onoho „znamenitého“ poselstva, které král chtěl v květnu co nejdříve do Lucemburska poslati (list z 13/5 1453: tamtéž 34–35).

² List právě uvedený z 13/5 1453.

³ Listy 14. a 15. května u Werveke, Public. 40. 220–223 (Verkooren IV. list z 15/5 uvádí s datem z 18/5).

pro Ladislavovo panství lucemburské ránou rozhodnou. Naopak svolení Filipovo k příměří, za něhož se měl sejít v Kolíně 8. listopadu sjezd obojích zástupců k jednání¹, byl projevem [pevné sebe]důvěry, očekávající, že se již bez dalšího boje a obětí dostaví důsledky, rozhodné pro celý spor, když se Ladislav přesvědčil, že zápas o daleký Lucemburk je obtížnější, než si jeho rádci mysleli, špatně odhadující jak účinek svých prohlášení na stavy lucemburské, tak poměr vzájemných sil. Příměří samo ještě tím nenastalo, nýbrž až prostředkováním arcibiskupa Jakuba v krajní chvíli, kdy již šlo o Thionville, jenž pak byl odevzdán arcibiskupovi k věrné ruce. Svolil k tomu plnomocník Ladislavův Polheim, neboť král sám byl příliš daleko, aby jeho rozhodnutí mohlo dojít v čas². V zaříjové úmluvě byl též sjednán sjezd, ne již na listopad do Kolína, jak i dodatečně souhlasil s tím král³, nýbrž o něco později k 10. březnu 1454 do Mohuče.

¹ 10. července 1453: Werveke, Public. 40. 223–225.

² Smlouva z 8. září 1453 „Palatioli“: WÜRTH–PAQUET 30. 39–42. Prostředkování Jakubovo bylo již připraveno předběžným jednáním s biskupem toulským Vilémem, důvěrníkem Filipovým, když, vracaje se z Říma, zastavil se u Jakuba (instrukce Filipova do Mohuče: tamtéž 69). Podnět jistě vyšel od Jakuba, jenž se sice pro Ladislava neexponoval, slouže mu jen jako bankéř, přece však mohl být alespoň jistou měrou za jeho stoupence pokládán. Jeho jednání s Vilémem Toulským bylo odpovědí na žádost Polheimovu za rychlou pomoc, nemá-li být Thionville ztracen (list Polheimův z 11. září: tamtéž 42–43): to bylo však Jakubovi, jenž nemínil své kurfiřtství vystavovati válečnému nebezpečí, příliš a on se raději ujal prostřednictví, k němuž prý již byl od více knížat pobízen a jež mu žádných obětí neukládalo. Jak byl i tehdy při styku s Ladislavem dbalý svého prospěchu, lze viděti z listu Ladislava z 9. března 1453, kde se král vzdává práva na výplatu panství Schonecke v Eifelu, patřícího ke koruně české, na prospěch kurfiřtství trevírského, a to podle úrady se svou českou radou (tamtéž 34). Byla to odměna Jakubovi za jeho úsluhy, které král od něho čekal v Lucembursku, nepochybně podle dřívějšího s ním jednání. Českou radu tehdy asi Ladislav sotva ještě měl, avšak v radě královské se asi o tom jednalo s českým poselstvem, které bylo na konci r. 1452 ve Vídni (sr. Čes. děj. III. 2. 685 a d.). Sr. i tamtéž III. 2. 449¹. Také Jakub sice Ladislavovi jako vévodovi lucemburskému udělil některé čestné úřady a léna ve svém kurfiřtství (sr. WÜRTH–PAQUET 30. 117), jistě však, jako vždy, vyšel při tom sám se ziskem, veda si i tu jako muž, jemuž „Gesta Trever.“ vydala svědectví, že zemřel na nemoc nevyhoiditelnou „ex nutu divino, quia pessime regit populum suum; excaecavit omni avaritia cor ejus“ (tamtéž 141).

³ List z 15/9 1453 z Prešpurka Filipovi, odkud témuž psal i Celský,

Při smlouvě Jakubově o příměří na zámku Pfalzelu u Trevíru najdeme i zajímavý český akcent: ten ovšem na Filipa působil méně než odkaz druhý, s nímž byla narážka o Čěších spojená a který po nedávném pádu Cařihradu měl zvláštní působivost právě na dvoře burgundském, kde výprava proti Turkům byla již vícekrátě předmětem dlouhých úvah a plánů. Praví se tu, že Ladislav, kdyby nebyl jinými věcmi zaměstnán, mohl by své síly věnovati odporu proti Turkům i vyhlazení kacířstev. Obě otázky, z nichž druhá se nesporně vztahuje zvláště k českému husitství, stavějí se tu charakteristicky vedle sebe jako důvod, který má katolická knížata pobízeti k vzájemnému míru, aby se mohly společné síly soustřediti k přemožení těchto nepřátel církve. Ovšem užití tohoto důvodu proti Filipovi bylo by mohlo vyvolati jeho námitku, že by byl měl již dříve platiti hlavně u Ladislava, jenž byl spíše než on vystaven obojímu tomuto nebezpečí. Jinak však tehdy ještě o přímé české účasti při otázce lucemburské neslyšíme, jak bylo ve shodě s dotavadním poměrem mezi králem a Čechy, kde teprve šlo o přijetí Ladislavovo. Účast tato se však dostavila hned při sjezdu mohučském, jenž byl od krále již obeslán z Prahy, po jeho zde přijetí i korunovaci.

Mezi 14 zástupci královskými, kteří do Mohuče přijeli s početnou družinou asi ve 180 koních 14. března, o 4 dny se opozdivše za posly burgundskými, dorazivšími v udaný den, byli zastoupeni i nejvyšší maršálek Jindřich z Lipého a člen zemského soudu Přibík z Klenového¹. Bylo to poněkud málo, uváží-li se, že šlo o příslušnost české koruny, avšak lze to pochopiti, předpokládáme-li se strany Ladislavovy úmysl, působiti na zástupce burgundské poselstvem, v němž byly zastoupeny mezi jinými Uhry kancléřem Janem Vítězem, biskupem varadínským, a Rakousy

vlastní iniciátor politiky královské, v tomto případě však poražený, že se těší, že dojde v Kolíně k sjezdu: Werveke, Public. 40. 228–229.

¹ Würth-Paquet 30. 74–82; tamtéž 84–97 je memorandum burgundské arcibiskupu Jakubovi a falckraběti Fridrichovi Falckému, které v celku odpovídá obšírné instrukci Filipově na str. 53–73. Náleží sem též jiné dvě zprávy u Werveke, Public. 40. 229–240. Tento materiál, třebaž není ještě úplný, dává nejlépe nahlédnouti v povahu celého sporu. — Je otázka, zda ve formě jména jiného z poslů Jana „Rotalez“ není korruptele jména českého (Jan z Kostelce?).

kancléřem Oldřichem Nussdorferem, elektem pasovským, spolu s dědičným komorníkem Albrechtem z Ebersdorfu i se známým nám již Vikhardem z Polheima. V čele poselstva burgundského byli biskup toulský Vilém a hrabě Jan Nassavský. Z knížat sem pozvaných byl přítomen kromě vlastního prostředníka arcibiskupa Jakuba jen falckrabě Fridrich Falcký; druzí, jako arcibiskup kolínský Dětrich, Fridrich Braniborský a Ludvík Bavorský, poslali své posly. Kromě nich živý zájem sem přivedl i více šlechticů lucemburských.

Oba hlavní mluvčí, Vilém Toulský a na straně Ladislavově slavný právník Dr. Řehoř Heimburk, se přičinili, aby všemu shromáždění jasně podali hlavní důvody svých pánů, takže obraz celé pře tu jasně vystoupil. Při tom se přihlásila i otázka národnostní, ježto Heimburk, jehož umění řečnickému se zde i odpůrci obdivovali, úmyslně, hledě zvláště pro svou věc získati přítomné Lucemburčany, z nichž většina mluvila německy, užíval při svých úvodních výkladech jen němčiny; proti tomu se Burgundové hájili, ukazující k tomu, že všichni z nich neumějí dobře německy, právě tak jako přítomní zde Češi a Uhři, a žádali, aby se dala přednost latině jakožto jazyku všem srozumitelnému. Dosáhli toho, že řeči Heimburkovy byly pak opakovány latinsky, avšak sami pak, pozorující, že před shromážděním tak různorodým nelze vystačiti s latinou, přiblížili se k jazykovému stanovisku Heimburkovu a dávali své latinské výklady i písemná memoranda a doklady překládati do němčiny.

Strana burgundská hleděla působiti svými doklady, a třeba priznati, že mluva jejich čísel, jimiž podpírali nárok Filipův na zástavní držbu Lucemburska, byla velmi důrazná, dosahujíc závratných sum, které by byl měl Ladislav zaplatiti, chtěl-li se ujmouti země sice dosti rozsáhlé, avšak s důchody nepatrnými, neboť veliká jejich většina byla zastavena, ať již právem nebo neprávem; pozdější odhad zástav (z r. 1464) docházel k číslu 150.000 zl; i není divu, že roční důchod obnášel necelých 6000 zl.¹ Veliká čísla, přednášená Vilémem Toulským, bylo zajisté třeba

¹ Werveke, Definit. Erwerbung 45 i Richter, Der Luxemb. Erbfolge-streit 18¹.

značně zredukovati, než i tak byla by výplata Lucemburska obětí, k níž nebylo možno se odhodlati, i kdyby finanční situace vlády Ladislavovy v různých jeho zemích byla lepší, než opravdu byla. Drahá cena Lucemburska mohla zatím najíti jisté vyvážení jen v územních výhodách, které jeho držba podávala přímým sousedům k zaokrouhlení nebo k spojení rozdělených držav vlastních, jako to bylo v případě Filipově, anebo k dosažení přímého styku s územím, které poskytovalo možnost velikých politických koncepcí, jako by bylo v případě Francie v jejím poměru k říši německé. Avšak pro českého krále, odděleného od Lucemburska velikou rozlohou říše německé, nároky na toto sporné území mohly míti jenom cenu kompenzační: jako trvalý územní zisk nestálo za obětí, které by si jeho získání i držení v každém případě vyžádalo.

Všimněme si čísel z burgundských výkladů, jejichž přesnost se Filip nabízel dokázati účetními doklady! Číslem základním je tu věno 120.000 zl. rýn., jež Václav IV. na Lucembursku i s jeho příslušenstvím zapsal Alžbětě Zhořelecké. Mělo se sice připočítati k tomu i to, čím by Alžběta a její první manžel Antonín vyplatili zemi od Jošta Moravského, než tato suma se pak v účtech burgundských nevyskytuje. Zato jsou tu další položky: výlohy poselstva, které poslal Antonín Brabantský do Čech pro Alžbětu (76.533 zl. rýn.); náklad Antonínův na potlačení vzpoury lucemburské (208.556 zl. rýn.) i na výplatu zastavených lén (20.200 zl. rýn.); půjčka druhého chotě Alžbětina Jana Bavorského králi Zikmundovi (22.000 zl. rýn. a 10.000 uh. zl.); válečné útraty Filipovy proti Vilému Saskému (277.300 zl. rýn.); výlohy Filipovy na poselstva a vojsko z poslední války (46.700 zl. rýn.) a válečné škody jeho i jeho poddaných (300.000 zl. rýn.)¹. Filip sám předpokládal, že i v nejlepším případě bude třeba povolití srážky z těchto ohromných čísel, a jeho instrukce v té příčině podávala poslům směrnice nelze nic sleviti ze zapisů hlavních (120.000 zl. rýn., 22.000 zl. rýn. a 10.000 zl. uh.); zato o ostatních nárocích lze při jednání se spokojiti 500.000 zl. rýn. a po případě byl Filip hotov jíti ještě

¹ Souhrn těchto finančních požadavků opakuje i memorandum burgundské k sjezdu špýrskému k 1. říjnu 1455: Würth-Paquet 30. 127–133.

níze, až k úhrnnému minimu 500.000 zl., v nichž by celé Lucembursko klidně držel až do výplaty, což ovšem bylo by znamenalo jeho podržení navždy.

Než k takovému jednání nedošlo zde ani později. Jestliže Filip čekal větší povolnost Ladislavovu, zmýlil se. Narážel na tuhé stanovisko právní, dokazující vratkost základů, o které se opíral, ať to byla platnost listu Václavova z r. 1409, na němž zakládal svůj dědický nárok po Antonínu Brabantském, anebo způsob, jakým po smrti Alžbětině vykládal přechod ze správního poručení v zástavní držbu Lucemburska. Obrana Heimburkova neupírala předem platnost různým finančním nárokům Filipovým, nepouštějíc se při tom do podrobností, leč tam, kde mohla činiti působivé námitky, jako když vytýkala, že Filip neplnil svých povinností k Alžbětě Zhořelecké, ač jí byl tolik zavázán, a nechal ji žíti v trapné chudobě; avšak nárokům těm nepřiznával Heimburk povahy veřejnoprávní, aby se proto Filip mohl po smrti zástavní držitelky uvázati v její zástavu, a odkazoval Filipa k pořadu právnímu, nabízejíc jménem Ladislavovým přijmouti o těchto požadavcích soukromých výpověď arcibiskupa Jakuba a falckraběte Fridricha: to však stálo až v řadě druhé za věcí hlavní, kterou bylo vydání zástavy pravému dědici.

I po vášnivých scénách při stížnosti o autentičnosti aktu o uznání Filipa za zástavního držitele od stavů lucemburských, které byly s to jen vzájemnou nedůvěrou i odpor obou stran ještě více rozjitřiti, zástupci burgundští byli k důvěrnému podnětu arcibiskupa Jakuba ochotni dáti se v podrobný rozhovor, naznačující, že redukce požadovaných sum je možná. Než u druhé strany Jakub nenašel takové nálady, která by slibovala možnost blízkého rozhodnutí, a proto navrhl prodloužení příměří, za něhož by mohlo pokračovati další smírné jednání: za jeho slibný počátek sice Jakub v zdvořile nadsazeném optimismu oficiálně vyhlášoval toto první setkání soupeřů, avšak opravdu celý průběh sjezdu otvíral do budoucnosti vyhlídky zcela nepříznivé. Burgundští povolovali další jednání jako „*beati possidentes*“, jejichž lucemburská posice se ustalováním poměrů a rostoucí nedůvěrou strany královské v příznivý obrat jen upevňovala a kteří proto mohli čekati beze všeho zadávání svých nárokům. Na druhé straně však zástupcům

Ladislavovým za daných poměrů, kdy rozhodným jednáním nemohli nic získati, zato však tím více ztratiti, stačilo, že získali čas, kdy se za zajištěného příměří snad najde prostředek, který by jejich postavení zlepšil. Obraceli se při tom na venek, a zdá se, že vlastním důvodem jejich nepoddajnosti v Mohuči byla již důvěra v skryté zatím důsledky posláni Monschiedelova na královském dvoře francouzském.

Podnětnou záminkou, o které sice slyšíme až o něco později, ale která mohla míti již vliv na březnové jednání mohučské, byla právě věc, o níž se Filip domníval, že přijde na pořad i v Mohuči, otázka turecká. Jí se týkal jeho nedávný slavný slib, vypraviti se osobně do pole, a o jeho ochotě k tomu, dotkne-li se toho sjezdové jednání, měli jeho zástupci znova ujistiti i účastníky sjezdu, jen když bude pokoj jeho zemí zabezpečen. Než právě tato podmínka se ocítala v pochybě při jednání mezi Ladislavem a Karlem VII., jehož hrot přes to, že byl zastřen skvělou rouškou křesťanské horlivosti proti Turkům, mířil blíže, proti jejich společnému soupeři Filipovi. Zatím však, dokud jednání to nedospělo k určitéjšímu výsledku, bylo radno nechati oba proudy, otázku tureckou a lucemburskou, navzájem se mísiti. A tak vidíme, že hned po Mohuči v dubnu 1454 Vilém Toulský v Praze jednal o obou těchto otázkách.

Tak se zároveň s jednáním tím dostával v bližší styk i Jiřík, jenž tehdy měl na krále rozhodný vliv, takže mu tehdy zajisté i v otázce lucemburské připadalo hlavní slovo. Lze pochybovati, zda by byl hned na počátku souhlasil se způsobem, jak Celský akci zahájil, avšak po pádu Celského nebylo již možno ustoupiti s ohledem na to, že by tak bylo těžce zadáno vážnosti králově i zájmům korunným. Ovšem bylo se třeba vystríci všech obětí. Proto můžeme předpokládati, že i Jiřík byl pro to, aby se v otázce lucemburské hledělo dosíci odkladu, dokud nebude s Francií sjednán určitý postup, dovolující sáhnouti zase k meči, tentokráte však se zajištěnou pomocí francouzskou. A ta byla nepochybná, jakmile budou vzájemné styky česko-francouzské utuženy novým, pevným svazkem, sňatkem mladého krále s princeznou francouzskou.

O sňatek se však nejednalo hned: myšlenka na něj se vy-

nořila až později, ale předcházející jednání o spolek připravilo na dvoře francouzském příznivou k tomu náladu, pokračujíc ostatně v té věci již ve stopách starších.

O spríznění Habsburků s rodem Valois stal se již před tím pokus r. 1430, když Fridrich IV. Tyrolský („s prázdnou kapsou“) jednal o francouzskou nevěstu pro svého syna Zikmunda¹. Tato akce byla obdobná nové, i tím, že i tehdy již šlo o spolek proti Filipovi Burgundskému, ovšem na ochranu porýnského území Fridrichova, a spojitost mezi oběma plány byla též v osobě Zikmunda Tyrolského, jemuž v případě druhém připadal úkol prostředníkův.

Již na konci července 1454 se v Praze znovu navázala nit jednání Monschiedelova. Byl do Francie poslán dvorský maršálek Bořita z Martinic, jehož důvěrný poměr k Jiříkovi, o němž víme z jednání jen o málo pozdějšího², dobře naznačoval, jakou účast měl na věci Jiřík. Z toho, že Martinic měl zajeti i do Trevíra k arcibiskupovi Jakubovi³, je patrné, že otázka lucemburská byla podnětem k tomuto jednání, stále ještě rázu spíše informačního, jehož nepochybným však účelem zajisté byl spolek česofrancouzský, zatím ještě bez průvodního motivu svatebního. Tomu dosud vadily překážky na obou stranách: na straně Ladislavově se tehdy mysliho na sňatek s Kateřinou Portugalskou⁴ a princezna francouzská Magdalena se měla státi ženou mladšího syna markraběte badenského Bernarda⁵.

Martinic se asi cestou minul s poselstvem francouzským, které 20. srpna jelo Metami, prý za účelem smlouvy s Ladislavem proti Turkům⁶. Jaký význam byl poselstvu tomu přikládán, svědčí to, že v jeho čele byl Richard Olivier de Longueil, biskup z Coutances, jenž brzo potom (r. 1456) byl k zvláštní přímluvě

¹ Leroux, Nouv. recherches 215 a d.

² Sr. k r. 1456 „Konec Ladislava Pohrobka“ 86.

³ Pověření z 28/7 1454 ve FRA. 20. 84–85.

⁴ Beaucourt VI. 158.

⁵ Leroux 292. Jiřík při poslání Martinicově ovšem nemohl obnoviti smlouvu dieppskou z 18. července 1444, jak autor uvádí v pozn. 4, ježto smlouva ta náleží až roku 1464.

⁶ Beaucourt VI. 158. Cesta z Prahy do Francie trvala měsíc (sr. „Konec Lad. Pohr.“ 142 i deník českého poselstva z r. 1464 v AČ. VII. 429 a d.).

Karla VII. povýšen za kardinála. Z obojího tohoto důvěrného jednání na venek nic neproniklo, záleželo však na něm více než na smírném jednání mezi Ladislavem a Filipem Burgundským, jehož pokračování po sjezdu mohučském postupovalo beze všeho jiného výsledku kromě dalšího prodloužení příměří s jiným sjezdem.

Tak tomu bylo v Praze, kde 11. června 1454 smlouveno další příměří do 1. listopadu, stejně jako se stalo 16. října 1454 ve Frankfurtě a 14. května 1455 ve Vídni, kde byl sporu dáván již konečný termín, 6. leden 1456, do kdy měl býti rozhodnut, ať již přátelskou úmluvou nebo právní výpovědí. Než i tato lhůta uplynula a spor nebyl rozhodnut. Nepomohlo, že vedle arcibiskupa Jakuba vystoupil nový prostředník, Ludvík Bavorský; naopak s jeho novými odklady byli burgundští zástupci – najdeme tu na obou stranách známé již ze sporu osoby, Viléma Toulského i Heimburka – ve Špýru v říjnu 1455 tak nespokojeni, že na sjezd, přeložený do Ingolštatu, ani nejeli; jak dopadlo nové prostředkování Ludvíkovo v Landshutu v únoru 1456, ani nevíme¹. Nás při tom jen zajímá, jak se i Jiřík jednání toho osobně zúčastnil².

Se zmarem svatebních plánů saskoburgundských stoupl opět u Wettinů zájem o otázku lucemburskou, zvláště když přijel do Řezna Filip, takže s ním vedle jiných věcí zdálo se možným konečně dojíti nějakého vyrovnání³. Stal-li se o to nějaký pokus, neměl u Filipa žádného výsledku a v jeho spor s Ladislavem nevnesl nového zabarvení. I musili Wettinové, jestliže chtěli alespoň něco zachrániti z toho, čeho se jim mělo dostati s dcerou Albrechtovou Annou, obrátiti se v té příčině k druhé straně

¹ O tom sr. Čes. děj. III. 2. 871, 923, 948–949 a 962–963.

² Je přítomen k žádosti králově ve Vídni při smlouvě ze 14. května 1455 spolu s Jindřichem z Rožmberka a ze Zdenkem ze Šternberka. Před tím 14. března 1455 také ve Vídni v přítomnosti týchž pánů spolu s Jindřichem z Michalovic, Fridrichem z Donína, Přibíkem z Klenového a Karlem z Vlašimě král potvrzuje proboštu trevírskému Filipovi ze Sirku léna lucemburská, udělená Zikmundem r. 1433' (Würth-Paquet 30. 115–117). Později, 17. března 1457, k žádosti posílá královských, Jiříka a jiných pánů českých, zastoupených Jiříkovým sekretářem Joštem z Einsiedlu, vydává administrátor pražský Václav z Krumlova vidimus německého listu Filipa Burgundského o Lucembursku z 24. května 1442 (Verkooren IV. 365–366), znamená, že spor pokračuje dále.

³ List Fridricha Sas. (v červnu 1454) jeho zástupcům v Řezně: FRA. 42. 145.

k Ladislavovi, žádající spolu na něm i výplatu věna Annina, které bylo vedle Lucemburska druhou složkou jejího dědictví, a spojující tak otázky tyto s ostatní, tak hojnou látkou sporu českosaského jako svůj protiúčet. Spor saský, v němž až dotud proti Čechům jako vlastní soupeř vystupoval jen Fridrich Saský, nabýval tím větší složitosti a stával se na celou dobu vlády mladého krále, jehož vstup na trůn byl heslem k jeho obnově, hlavní otázkou vlastní české politiky vnější i jejího restauračního programu.

* * *

K prohlášení svých požadavků, které však měly příslušnou protiváhu ve stížnostech a pohledávkách strany druhé, vlastně již počátek učinil Vilém ve Vídni brzo po propuštění Ladislavovu, avšak byl odkázán až na dobu, kdy bude Ladislav v Praze korunován¹. Nebylo to jen proto, že právě byl král velmi zaměstnán, nýbrž zároveň to nasvědčovalo, že i Ladislav vidí v tom věc korunní, o níž mohl jednati až v dohodě se stavy českými. Bylo třeba je pohnouti, aby uznali úmluvy o sňatku Anninu, jichž se sami nezúčastnili a které 5. června 1442 zvláštní smlouvou s oběma Wettiny doplnil poručník Annin, král Fridrich tak, že jim z věna vyplatí 30.000 zl. uh. a že ostatek, 70.000 zl., bude jim zapsán na Uhrách a Čechách². V dalším sporu českosaském však až do sjezdu chebského r. 1459 není, pokud je známo, zmínky, že by čeští stavové závazek tento uznali, a požadavek věna Annina ustupoval stranou. Wettinové sami pak ho, zdá se, proti nim zatím neuplatňovali, spokojující se tím, že se obraceli na krále. Při nenávisti k Sasku, jaká vyznačovala většinu tehdejšího českého mínění veřejného, bylo možno čekati tuhý odpor stavů proti uznání těchto věnných nároků, a to tím spíše, že ani král sám nebyl Vilémovi nakloněn z pochopitelného důvodu, který nacházel živý ohlas i ve veřejnosti, pro nepěkný jeho poměr k Anně. Připojíme-li k tomu i spor Vilémův s Fictumy a vleklou jeho při s českými rotmistry o nezaplacený žold za výpravu do

¹ Zpráva poslu sas. z Prahy 23/12 1453: FRA. 20. 70. (sr. i tamtéž 78).

² Chmel, Regesten d. röm. Kön. Friedrich IV., sv. I., č. 589. Svatební smlouva Vilémova s Annou z 1. dubna 1439 je u Telekio, Hunyadiak kora X. 34–36.

Vestfálska k městu Soestu, máme výčet předních sporných kusů, o něž pak v letech padesátých se strany Vilémovy jde při častých jednáních českosaských a které tvoří zneklidňující doprovod hlavní otázky sporné v poměru českého státu k Wettinům, českých lén. I třeba si těchto jednotlivých složek všimnouti, aby bylo možno porozuměti, jaké obtíže působily svým věcným i osobním rázem politice českosaské.

O věnu Annině sice Vilém ještě později tvrdil, že z něho dosud nedostal ani penízku¹, avšak nezdá se to býti zcela správné, třebas podobné tvrzení, ale daleko dříve, nedlouho po sňatku Vilémově s Annou (20. června 1446), pronesl i král Fridrich². Jeť známo, že již 21. května 1442 Vilém i jeho bratr Fridrich v Norimberce králi Fridrichovi potvrdili, že jim byly z věna vyplaceny 4000 zl.³ Bylo to snad ve spojitosti s berní rakouskou, o níž později slyšíme narážky: alespoň Vídeňští r. 1458 tvrdili, že svůj podíl na věnu zaplatili⁴, a již před tím, r. 1454, se Vilém zmiňuje o berni, z níž se mu mělo věno zaplatiti, avšak opravdu prý zapláceno nebylo⁵. Kdyby to bylo pravda a kdyby Vilém skutečně nic nedostal, nebyl by mohl ani císař Fridrich později (1458) mluvit jen o doplacení věna⁶. Myslí-li tu císař na splátku výše

¹ FRA. 42. 187 (1456).

² Vilém prý ze zápisu věnného „usque hodie nihil habuit nec habet nisi cartam et non plus“ (Čes. děj. III. 2. 124²).

³ Richter, Der Luxemburger Erbfolgestreit 36².

⁴ 12/3 1458 Vídeňští odpověděli zástupcům, Vilémovým „vmb das heyratgeld, das sie ir anczal, was yn der vfgesacz sey, bezalt, des sie redliche quitunge, dy das sagin, haben“ (Drážď. 10.529 III. 170^a).

⁵ List Vilémův králi Ladislavovi 5/2 1454: „Vnd ab uwer gnade vermeynte, mir solt von stuern in Osterrich genomen vszrichtunge gescheen sin, des ist nicht, dann es magen stuer in uwer m lande zu Osterrich vfgelegt vnd gehalten sin, dauon ich solt bezalt sin werden, es had mir aber nicht mogen gedyen... Dann wo sollich geld von der stuer hinkomen ist, mag her Vlrich Itzinger, uwer rat, als mir nicht zwiuelte, wol wissen“ (Drážď. 8023/5 f. 48 a; rukopis tento, který bude třeba častěji citovati, budu dále uváděti pod značkou „Drážď. V“).

⁶ 15/8 1458 řekl k zástupcům Vilémovým: „Sein gnade wer auch in dem handel der bezalunge des heyratgutes vnd hette ein merckliche summe doran hinausgeben, also das im kein czwyffel were, hertzog Wilhelm wurde nochmals das heyratgut, so vil des vnbezaltet were, nemen vnd verczeyhebriue vbergeben, so das zcu schulden kome“ (Drážď. 10.529 II. 83 a).

dotčenou z r. 1442, lze snad její zapření z poloviny let čtyřicátých u něho vysvětliti situaci; chtěl tím patrně Filipa Burgundského, s nímž právě tehdy jednal o sňatek sestry Ladislavovy Alžběty s jeho synem Karlem, přiměti k snížení požadavků o jejím věnu.

Hned při prvním jednání Vilémově s Ladislavem ve Vídni na konci r. 1452 kromě věna i otázky lucemburské ozvaly se i druhé motivy jeho sporu jak s králem, tak s Jiříkem, třebaš ne způsobem, příjemným rytířskému landkraběti durynskému. Při tom Viléma zvláště rozlaďovalo, že za pohoršlivou formou, jakou jeden z jeho věřitelů, Jan Calta z Kamenné Hory, dožadoval se vyrovnání svého dluhu, bez rozpaků se dotýkaje před vídeňskou veřejností nešťastného manželství svého knížecího dlužníka, bylo možno tušiti podnět jeho úhlavního nepřítel Opla z Fictum, takže se v tomto případě sdružovala k pohanění Vilémovu tři pásma nepřátelská, jedno horší druhého. Calta totiž k veřejné upomínce užil obrazů, na různých místech přibitých s vysvětlujícími přípisky, kde Vilém, vise za nohu s vysokého břevna, prosí krásnou ženu, smutně naň hledící, aby jemu, trestanému pro zrušení slova, přispěla ku pomoci¹. V tom, kdo byla ona žena, současné výklady se rozcházejí. Podle Eneáše Silvia na lístku, visícím na obraze z úst Vilémových, byla ona žena oslovoována jako Marketa, takže by tu šlo o choť jeho bratra Fridricha a sestru císařovu; naproti tomu si Vilém sám později stěžoval, že na těchto hanlivých listech neprávem byla kromě něho tupena i jeho matka, Kateřina Brunšvická². Než zdá se, že Vilém chtěl tím dáti případným výkladům směr jiný, hledě pozornost odvrátiti od osoby, na kterou Calta při tom patrně myslel, a že v tom byl později v historickém podání od Eneáše Silvia podporován, ať bezděky, chybnou záměnou jména, anebo úmyslně. Alespoň jiná zmínka Vilémova v důvěrné instrukci jeho poslům, ať tito, kdyby Calta nebo jiní v této souvislosti naráželi na „některé paní“, „zdvorele“ odpovědí, že při vymáhání dluhů mají Češi jen s ním

¹ K tomuto popisu Eneáše Silvia sr. Čes. děj. III. 2. 872². Calta byl patrně ve Vídni spolu s českým poselstvem.

² V instrukci poslům do Prahy na podzim (říjen – listopad) 1453: Drážď. V. 118a. I sestra Vilémova, provdaná za Fridricha Braniborského, jmenovala se Kateřina.

co činiti a že by měli „pocivé paní a dívky“ nechati bez újmy cti, ježto tyto nemají s těmito věcmi nic společného¹ – naznačuje, že se Vilém opravdu bál výkladů jiných, dotýkajících se jeho milostnice Kateřiny z Brandenštejna, s níž jeho matka měla stejné křestní jméno, a podněcovaných od Fictumů. O těchto zajisté později předpokládal, že se nejenom všemožně snaží v jeho zemích způsobiti zmatky i bouře a jej ohroziti častými vpády, nýbrž že usilují sami i pomocí jiných, mezi nimi zvláště prostřednictvím Caltovým, jej u krále pomluviti a před celou veřejností potupiti². A není vyloučeno, že Calta byl již na konci r. 1452 v důvěrném styku s Fictumy, z nichž zvláště pan Opl již tehdy, hned po svém odchodu ze zemí Vilémových, zaujal v okolí Jiřikově významné místo³.

Vilémovi bylo těžko vysvětliti a odůvodniti, proč jeho manželka Anna žije odděleně od něho v ústraní na zámku Eckersberce, a tak vyvrátiti nepříznivé pověsti, o tom se šířící i do Čech a na dvůr královský a pochopitelně svým způsobem ještě skreslující pravou skutečnost: nevíme, zda vypravování o brutální scéně na mostě v zámku Rossle, v níž Vilém Annu, přišedší sem s důvěřivou nadějí ve smír manželský, kopl, až zkravěla, nemáme přičísti jen na účet zveličujícího veřejného mínění. Jeho odraz lze najíti v pozdější kronice starocellské, která vidí ve Vilémově poměru ke Kateřině z Brandenštejna poskvrnu jeho slávy i vážnosti. Kronikář si nemůže jeho „šílenou a pošetilou“ vášeň k této vdově, urozené sice, avšak chudobou nucené hledati si výživy předením a při tom požívající pověsti velmi pochybné, vysvětliti jinak než magickým okouzlením. Proto prý Vilém držel svou choť Annu na Eckersberce téměř v zajetí, jako zločinku, a všelijak ji sužoval. Avšak ona vše trpělivě snášela, hledajíc útěchy ve zbožnosti a

¹ Tamtéž f. 121 a.

² Sr. řeč Vilémovu 17/8 1454 na sněmu výmarském (tamtéž f. 67 a) i jeho instrukci poslům ke králi i Celskému k 16/10 1455 (tamtéž f. 219 b – 220 a: zde se mluví o přátelství Caltově s Fictumy). Než i Anna sama již 17/7 1454 v listu k Ladistavovi, psaném zajisté pod nátlakem Vilémovým, obviňuje Fictumy jako původce všech lživých klevet o jejím poměru k Vilémovi (FRA. 42. 129).

³ V novinách ze září 1452 se praví, že u Jiříka, ve vojsku u Loun, jsou Jindřich z Plavna i Opl z Fictum (tamtéž 105).

v péči o nemocné, zatím co Vilém na Rossle zjevně žil se svou milenkou a bez její rady nic nečinil¹.

Vilém, nemoha se zcela vyhnouti pověstem, beroucím Annu v ochranu a obviňujícím jej z nedůstojného k ní chování, hájil se u jejího bratra, krále Ladislava, i jinde, že, vede-li si „jako kníže, který se těší ze světa“, není to u něho nic nového, nýbrž je to ode dávna jeho zvykem a že tím Anna nijak netrpí². Pokládal za dostatečné uvést k tomu důvod povahy zcela vnější, že jí přece vydržuje knížecí dvůr, jak se prý sluší, s hofmistrem, hofmistryní, devíti pannami, komorníky, kuchaři, číšníky i s jinou čeledí. Ne-li pak přímo králi Ladislavovi, tedy alespoň svým stavům na sněmu ve Výmaru (17. srpna 1454) šře rozvíjel tuto svou omluvu, nedotýkaje se ovšem vlastní příčiny neblahého rozvratu manželského a vykládaje, jak se Anně při tom nic neděje na posměch, potupu a k nelibosti, ač prý on k tomu by příčiny měl: nedostalť dosud ani penízek z věna jejího, a s Lucemburskem, jež mu bylo zastaveno, měl zatím jen veliké výlohy. Neostýchal se dokonce tvrditi, že odloučený život Annin na Eckersberce má svůj důvod v jeho zřeteli k obecnému dobru jeho země, které za nedávné války mnoho utrpěly, takže leckde až dosud jsou pole nevzdělaná, a jimž by z toho, kdyby jej Anna při jeho pojiždkách provázela, vzniklo jen škodlivé zatížení. Vilém se vůbec stavěl v pósu uražené nevinnosti. Jeť prý více pomlouván než druzí knížata, „a co u jiného je jen všedním hříchem, vykládá se jemu jako hřích smrtelný“. Nezavděčí se, ať činí cokoli! Když Anna byla s mladší jeho dcerkou v šestinedělí a když se říkalo, že druhá dcera je zanedbávána, vzal si ji k sobě, avšak, nedocházeje ani při tom uznání, musil ji zase poslati k matce zpět. S touto obranou svého manželství spojoval hned, a to sotva bez náležitého ohledu k milence Kateřině a k jejím chráněncům, i obranu své vladařské činnosti, ježto prý jen dbá, aby jeho země žily v míru a beze škod: nezastavoval svých zámek a důchodů, nezanedbával potřeb zemských a neodpíral slyšení svým poddaným; přijal sice od stavů

¹ Fortsetzung d. Annales Veterocellenses“ v Ztschr. d. Ver. f. thuring. Gesch. 18 (1897). 474–475.

² V instrukci poslům do Prahy na podzim 1453: Drážď. V. 120 a.

berni, ne však aby ji k jiným účelům obracel, nýbrž aby jí užil k ochraně jich všech¹.

Žaloby, které mladého krále docházely již ve Vídni i pak v Praze o tvrdém chování Vilémovu k jeho ženě, nebyly u něho bez následků. O napětí, které nepochybně tím mezi oběma svaky vzniklo, svědčí okolnost, že Vilém nebyl ani zván ke korunovací pražské². A když po ní do Prahy přijeli zástupci Vilémovi jednati o jeho požadavky a zároveň omluviti svého pána, proč nejen sám nepřišel ke korunovací, nýbrž proč ani potom neposlal ke králi svou ženu, ježto prý jednak ženám nesluší míchat se do věcí politických, jednak že Anna nyní chodí s outěžkem³ – příznivci jim již napřed oznamovali, že král chce s nimi „tvrdě“ mluvit⁴: opravdu pak, při pozdějším slyšení druhého poselstva Vilémova 19. prosince, dal mu Jiřík skrze kancléře Prokopa z Rabštejna „tvrdým“ slovy“ u přítomnosti Ladislavově pověděti, že se král nad neslušným chováním Vilémovým „velmi mrzí“⁵. Než tato nepřízeň králova nepotrvala dlouho. Za několik měsíců potom mohl již Vilém svým stavům dát čísti opis králova listu Ludvíkovi Bavorskému, že jeho poměr k Vilémovi je dobrý. A jestliže Vilém hned připojil, že si král sám dříve na sjezdech s ním nebo jinak nikdy o Anně nestěžoval, ústně ani písemně⁶ – dával tím najevo, že podnět v té příčině proti němu vychází ani ne tak od krále samého, jako od těch, kdo stojí za ním, od Jiříka a Fictumů. Není pochyby, že nedostatkem osobního styku oba sourozenci, Ladislav i Anna, sobě se odcizili, takže král se pak dal snadno usmířiti i prostředky pochybného rázu, jako byl omluvný list Anny samé, zřejmě od Viléma vynucený, kde nešťastná kněžna svého bratra ujišťuje, že se má dobře a že vše, co se povídá o neslušném s ní zacházení Vilémově, o zadržování jí od něho listů

¹ 17/8 1454: tamtéž f. 66 b–68 b.

² Instrukce poslům do Prahy na podzim 1453 (tamtéž 121 a): Vilémovi ani prý nebylo nic o korunovací oznámeno.

³ Tamtéž.

⁴ Zpráva jednoho z poslů, Günthera [Zilchendorfera], v listopadu 1453 (tamtéž f. 112 a).

⁵ FRA. 20. 70.

⁶ 17/8 1454 v řeči k stavům ve Výmaru (Drážď. V. 68 a).

nebo poselstev králových, je lží Fictumů a jejich straníků¹. Ani potom sice zcela nezmizel případ Annin z programu českosaských jednání, avšak jeho věcný význam v nich byl již podřadný.

Ani Jiřík, když král o věc tu nejevil příliš zájmu, nedával později na ni důraz, a králův zájem byl tím slabší, když z Prahy opět přešel pod vliv Oldřicha Celského; ten podle své povahy nebyl nakloněn věcem takového rázu přičítati větší význam, zvláště když šlo o Wettiny, jimž on v jejich sporu s Čechy byl ve vlastním zájmu nakloněn. Tak, tuším, tato záležitost měla pak spíše osobní přízvuk, že totiž zesilovala napětí mezi Vilémem a Jiříkem, jenž se zprvu Anny více ujímal. Hlavním však činitelem, který především působil, že vzdálenost mezi Jiříkem a Vilémem, jeho spojencem ještě r. 1450, rostla, byli Fictumové: jejich zvláštní spor s Vilémem měl ovšem svou váhou, věcnou i osobní, v tomto odcizovacím postupu větší význam než jejich vliv, jenž se současně uplatňoval i v případě Annině. To byl důležitý předpoklad pozdějšího poměru Jiříkova k Vilémovi jako kandidátovi českého trůnu.

Vůči Fictumům cítil Vilémi způsobem nad jiné bolestným trpkost zklamání, která mu pak tak dlouho bránila vstoupiti s nimi ve smír. Nemohlť panu Oplovi nikdy zapomenouti, že z nejlivnějšího rádce jeho mladosti, který jemu svou hrabivostí a svévolí místo původní obliby zjednal obecnou nenávisť², stal se odbojníkem a jeho nejzarytější odpůrcem. Byla to jeho nejhorčí zkušenost životní, spojená se ztrátou důvěry v lidi, z níž jen jeho vášeň ke krásné Kateřině byla výjimkou. Vyhnání Fictumů, třebaš mu v některých očích dodávalo povahy tyranské, i energie,

¹ 17/1 1454 ve FRA. 42. 128–129.

² V říjnu 1455 řekl ve Vídni Celský Janu Schenkovi, zástupci Vilémovu: je-li Vilém vesel s jinými než s Annou, a ta tím sama netrpí, není v tom první ani poslední (Drážd. V. 92a).

³ Pokračování annálů starocellských 471–472 výrazně charakterisuje poměr mladého Viléma, jenž prý byl „in adolescencia levis et novitatum nimis sedulus“, k Oplovi: ten jej „quasi bovem ad presepe ligatum non pabulo, sed verbis pascebat“ a svedl jej ke sporu s bratrem, kurfiřtem Fridrichem. Kronikář naznačuje, jak „princeps pauper locupletes censiliarios diciores reddere coactus sit... unde quasi effeminatus, qui pridem omnibus amabilis erat, omnibus odiosus factus est“.

jakou potom ukázal při udržení pokoje ve svých zemích, vrátily mu sice úctu poddaných, která však nebyla beze strachu před ním a které, jak již víme, i jeho poměr k manželce Anně byl opět značně na újmu¹; ale spor fictumský stal se mu stínem, provázejícím skoro celý jeho další život a kalícím jemu i styky s těmi, kdo se s Fictumy sblížili.

Opl z Fictum již v polovině let čtyřicátých svou účastí při tom, když šlo o rozdělení dědictví mezi oba knížecí bratry, Fridricha a Viléma, zjednal si nepřátelství kurfiřta Fridricha. Z obvinění, která byla proti němu uváděna a která se z části týkala života i cti kurfiřtovy², jedno mělo český akcent: Opl prý chtěl Durynsko od Míšně převést k české koruně. Nařčení to naznačovalo, že již dříve byl Opl s Čechy v úzkých stycích, a styky ty se ještě více utužily za války mezi oběma bratry, kdy obě strany hledaly v Čechách pomocníků a kdy na straně Vilémově hlavním při tom prostředníkem byl právě Opl³. On měl i největší vliv na českou účast při tažení k Soestu (1447), z něhož pak Vilémovi vznikly dotčené již dlouhé spory s českými rotmistry, a také za české výpravy do Míšně (1450) zajisté mu při dohodě Jiříkově s Vilémem připadla přední úloha. Při této příležitosti, při obléhání Gery a při dozvucích tažení Jiříkova, došlo k neshodě mezi Vilémem a Oplem. Tento se v rozhodné chvíli vydal na pouť do Říma, a za jeho nepřítomnosti, na počátku r. 1451, smířil se Vilém s Fridrichem⁴. To znamenalo i Vilémův rozchod s Oplem, jenž se pak změnil v úplné nepřátelství, když Opl knížeti odepřel vrátiti statky ve Francích a když spolu s bratry svými svévolným zajetím poselstva burgundského proti glejtu Vilémovu přímo vyvolal branné zakročení proti sobě. Fictumové v krátce byli přemoženi, jejich hradů bylo dobyto, takže jim nezbývalo, leč hledati spásu i pomoc v Čechách, u Jiříka⁵.

¹ Tamtéž.

² Müller, Reichstags – Theatrum unter K. Friedrichs V. Regierung I. 546: Opl prý chtěl Fridricha Sas. otrávit a snažil se též o roztržku v jeho manželství s Habsburkovnou Marketou, jako záminky k tomu užívaje jeho churavosti.

³ Čes. děj. III. 2. 192 a d.

⁴ Tamtéž 478² a 495.

⁵ Přehledný obraz sporu fictumského i soupis územních požadavků fictumských podávajících žaloby Vilémovy (byly snad předloženy na počátku r. 1454

Té se jim dostalo tím spíše, když hned r. 1453 všichni tři bratří, Opl, Bosso i Bernard, stali se pány Nového Šumburka¹ a tak se mohli proti Vilémovi domáhati svých práv i jako příslušníci království českého; jestliže potom Vilém v uraženém sebevědomí knížete říšského, jenž provinilé a při „čerstvém“ činu přistížené vasaly chtěl co nejprísněji potrestati, činil ústupek pouze tím, že jim chtěl k právu státi jen před císařem, svým pravým soudcem², nebo připouštěl výpověď Albrechta Braniborského a Ludvíka Bavorského³ – naproti tomu Fictumové kromě toho, že vznášením své pře na jiná knížata chtěli si prý podle Vilémova mínění svou pověst napravit⁴, odůvodňovali své odmítání tak, že nemohou navrhované od Viléma prostředky přijmouti bez Jiříka, neboť nelze jim jejich pře oddělovati od záležitostí krále Ladislava i koruny české⁵. Než právě všemu takovému jednání, souvisejícímu s ostatními spory českosaskými, hleděl se Vilém vyhnouti, pečlivě si všímaje, jak se na dvoře Ladislavově uplatňuje vliv Fictumů⁶,

na sjezdu v Lounech) v Drážď. V. 195 a–203 b. Jinak sr. kroniku Kammermeisterovu v G–Q. d. Prov. Sachsen 35. 113 a d. i „Memoriale“ Konráda Stolte tamtéž 39. 269 a d. Pokračovatel letopisů starocellských 473–474 ví i o účasti české na obraně fictumské. Opl, jenž se utekl na hrad Kamburg na Sále, najal si prý na pomoc Čechy; ti však, patrně na cestě k němu, byli od lidí Vilémových pobiti a jejich vůdce byl na útěku usmrčen v lese od uhelřů: po nezdaru tom Opl za noci hrad opustil a do Čech nakvap utekl.

¹ Müller I. 547 praví, že se Opl do Čech utekl s velikým jměním a zde si brzo svým bohatstvím i nádherou zjednal vážnost. R. 1453 Vilém z Ilburka, jenž byl dlužen 1500 kop Ondřeji Kafunkovi z Kafunku a 1500 kop Oplovi, Bossovi a Bernardovi Fictumům i Mikuláši Pflugovi, postoupil Nový Šumburk svým věřitelům; téhož ještě pak roku Ondřej Kafunk postoupil svou polovinu panu Oplovi (Sedláček, Hrady XIV. 58). V červnu 1453 již Opl vystupuje při jednání v Dolní Lužici mezi zástupci království českého (FRA. 20. 59–61).

² Sr. jeho řeč na sněmu výmarském 13. prosince 1457 (Drážď. V. 210 a–b) i jeho jednání v Chebu v listopadu 1459 (Kammermeister 170–171).

³ Tak i na počátku r. 1455 ve Vratislavi (Drážď. V. 95 b).

⁴ Instrukce poslům do Prahy (na podzim 1453): tamtéž 113 a.

⁵ Ve Vratislavi na poč. r. 1455 (tamtéž 95 b).

⁶ Jeho poslové, vypravení po korunovaci do Prahy, neměli vůbec s králem jednati v jejich přítomnosti, neboť Vilém se dověděl, že Opl i Bosso byli přijati do rady královské (instrukce: V. 121 a). Poslové ti z Prahy Vilémovi oznámili, že prý Opl jel s Prockem z Kunštátu ujmouti se Lehnice (V. 112 a; sr. k tomu Čes. děj. III. 2. 857).

a podle možnosti usiloval přízeň královu i Jiříkovu od nich odvrátiti. A jeho odpor proti nim jen rostl, když se mohl důvodně domnívati, že Fictumové byli i předním podnětem neústupnosti jeho českých věřitelů.

Kromě Calty z Kamenné Hory šlo tu zvláště o Dětricha z Janovic, Jindřicha z Kolovrat, Ješka z Boskovic¹, Viléma z Ilburka² a patrně též o Fridricha z Donína, jenž však, když prvotní přízně královské byl zakrátko zbaven, snad právě vlivem Fictumů, přátelsky se blížil straně saské³. Na tuto nepříjemnou likvidaci výpravy vestfálské, při níž zase neplaticím dlužníkem Vilémovým byl arcibiskup kolínský Dětrich, bylo sice již dříve mnoho zapláceno, přes to však ještě zbývala značná dlužní suma⁴. V průběhu sporu měly významné místo výpověď Jiřího i Alše ze Šternberka z 22. března 1448 i pozdější smlouva wunsiedelská,

¹ Sr. odpověď Vilémovu, snad v Chebu v dubnu 1459: FRA. 42. 276–278. Kolovrat Viléma upomínal i o roční plat (400 zl.), 6 let neplacený.

² O tom sr. FRA. 42. 174 z r. 1455, kde se jmenuje mezi Vilémovými věřiteli.

³ Fridrich z Donína, jenž se též zúčastnil výpravy vestfálské (sr. Čes. děj. III. 2. 226) – ovšem mohlo tu jíti i o dědické požadavky páně Fridrichovy, které r. 1451 byly určeny sumou 4000 zl. (AČ. II. 255–256; sr. i Čes. děj. III. 2. 497¹ – měl od Viléma dostati svůj dluh k 29. září 1453, ale nedostal, a v listopadu, jednaje se zástupci Vilémovými v Praze, povolil lhůtu do příštích velikonoč. Při tom posílům naznačoval, že, kdyby nebyl z přízně královské vytištěn, bylo by to i Vilémovi u krále na prospěch, a jeho narážky na ty, kdo to způsobili, dovolují souditi, že mysli na Fictumy (sr. instrukci Vilémovu posílům do Prahy i jejich zprávu odtud někdy v listopadu 1453 v Drážď. V. 121 b a 114 a). – V dlužním zápise, vydaném v Chebu 25/4 1459, Vilém z ostatních rotmistrů jmenuje i Mikuláše z Cutštejna, Heřmana Sirotku ze Zhořce a Oldřicha z Rokova (snad z Rakova: Oldřich z Rakova je znám i z r. 1415: sr. Sedláček v ČČH. 1917. 341 č. 426): FRA. 44. 31. V listopadu 1459 se ještě při jednání chebském uvádějí Jan Sádlo z Kostelce a hejtmani Hynka Krušiny ze Švamberka Beneš Doupovec a Jindřich z Kocova (tamtéž 33).

⁴ 13/12 1457 Vilém ve Výmaru odhadoval své výlohy s výpravou k Soestu na více než 200.000 zl.; Čechům hotově vyplatil 90.000 zl. a je jim ještě 34.000 zl. dlužen (Drážď. V. 212 b). Calta však na počátku r. 1459 tvrdil, že dluhů ještě je „obir Lm gulden“ (Drážď. 10529 III. 14 a), a tutéž sumu, „ob funffitzig tusend gulden“, udává Jiřík v Chebu v dubnu 1459 (Drážď. V. 223 b); tehdy Vilém prohlášoval, že všech dluhů českých bylo 130.000 zl., z čehož on zaplatil přes 110.000, kdežto od arcibiskupa kolínského nedostal více než 13.000 zl. (tamtéž 54 a). Sr. k tomu i Čes. děj. III. 2. 229^{1, 2}.

při níz byli určeni i rukojmí z knížecích přátel Vilémových¹. Uznáváje tyto starší úmluvy, Vilém vždy ujišťoval své věřitele, že se nezdráhá zaplatiti ani v tom případě, že sám nedostane svůj dluh od arcibiskupa kolínského, jen když mu Češi povolí vhodné lhůty platební. I chtěl za tím účelem získati krále i Jiříka, kteří pochopitelně požadavky českých věřitelů tím více podporovali, čím větší byla se strany saské neústupnost v druhých sporných otázkách.

Nejasná narážka o potupení erbu Jiříkova od jednoho ze služebníků Vilémových² doplňuje se strany Vilémovy výčet sporných bodů, které měl on sám s králem a s Čechy. Oč nad to ještě měl rozepře, splývalo již s ostatním sporem českosaským, jenž se oyšem především dotýkal jeho staršího bratra, kurfiřta Fridricha, a z části to mělo se sporem tím i význačnou podobu po stránce kompetenční. V prvním směru, ve sporu o česká léna, šlo u Viléma jen o malou poměrně jejich část³; ve směru druhém se Vilém, stejně jako kurfiřt Fridrich, vzpíral pravomoci českého soudu dvorského. Jestliže se u Fridricha po té stránce spor týkal zvláště Olešnice a Voigtsbergu, u Viléma obdobou tu byl spor o Mühldorf, při čemž obojí pře ještě nabývala jednotného rázu i osobností téhož odpůrce v obojím případě, Jindřicha z Plavna. O sporech těch lze se zmíniti již v této souvislosti, třebaš jejich hlavní průběh náleží až do let dalších.

Fridrich tu ve svém odporu zašel dále než Vilém. Když Jindřich z Plavna lenního držitele Mühlendorfu i rádce Vilémova Oldřicha Sacka pohnal před dvorský soud do Prahy, radili stavové Vilémovi, aby nedovoloval o svých lénech jednati v Praze. A on skutečně králi, jenž jej vyzval, aby do Prahy o to své zástupce poslal, odepřel tak učiniti, ježto prý není k tomu po-

¹ Nepochybně tu jde o smlouvu z konce března 1450 (sr. tamtéž 416—417). Mezi rukojmími byl arcibiskup magdeburský, Jindřich Brunšvický i Ludvík Hessenský (sr. jednání ve Freiberce na konci ledna 1455: Drážd. V. 154a).

² V instrukci poslům do Prahy na podzim 1453 Vilém praví, že není pravda, „von sinen wapens wegin, das wir ym [Girsick] von Casparn, vnserm perszfande, [=heralt] sullenn zcuslagen haben“ (V. 122a); poslové pak odpovídají, že dosud ho nemohli u Jiříka pro to omluviti (V. 114a).

³ Vilém sám držel Blankenberg, Sparnberg, Salfeld a Brochenstein (V. 54a).

vinen, jde-li o zámky a města, která jeho předkové od pánů z Plavna koupili¹. Vlastním však důvodem jeho odmítnutí, který ostatně jsme již slyšeli i ve sporu fictumském, bylo, že sebevědomí říšského knížete mu bránilo, aby se podřídil soudu pražskému. Tento důvod současně přímo vyslovil jeho bratr Fridrich tak, že podle zlaté bully jako kurfiřt není povinen nikde jinde k právu státi nežli před císařem, a podle něho již dříve i jednal, rozkázav zajmouti komorníky soudu dvorského, kteří třikráte k němu přišli s púhonem, a propustiv je na slib. Naproti tomu stavové čeští důrazně odpověděli, že ve sporu jde – Fridrich byl pro neposlušnost odsouzen – o léna království českého a nikoli říše římské a o ta že přísluší státi před právem v Čechách a nikoli v říši: „Nestojíme o to ani nesaháme po tom, co Vy máte a co náleží k říši a co v říši má býti souzeno, avšak stojíme o to, co jest našeho nejmilostivějšího pana krále i koruny a co jim náleží i co zde má býti souzeno².“

Zde byly vysloveny zásady, jež ovšem určovaly povahu sporu českosaského hned od počátku, byť i snad dříve nebyly vždy tak určitě formulovány. Příslušnost soudu dvorského byla na české straně zásadním předpokladem, od něhož Jiřík nemohl upustiti, chtěl-li udržeti právní základ korunní celistvosti, pokud šlo o léna, po různu v říši roztroušená. Výminečně se sice mohlo svoliti k cizímu přátelskému prostředkování, beze všeho však cizího nátlaku právního. Není pochyby, že, praví-li usnesení

¹ Vilém v řeči na sněmu ve Výmaru 13/12 1457 (V. 213b–214b). Odpovědi od krále se Vilémovi na jeho list nedostalo, ale jeho poslu bylo řečeno, že jeho list byl založen: až kancléři přijde do rukou, bude dána odpověď. Za dalšího jednání pak král zemřel. – Matyáš Sack se již psal „ritter zu Möldorff“ o několik let dříve: sr. k 24/4 1453 FRA. 42. 119.

² List sněmu českého Fridrichovi 24/6 1457 ve FRA. 44. 26–28. Důvod, že Voigtsberg a Olešnice nejsou léna koruny české, „sundern vom heiligen rieche zcu lehen ruren“, vyslovil Fridrich až ve své odpovědi z 6/6 1457 (tamtéž 29). Bylo to sice tvrzeno i dříve, jak svědčí saský soupis sporných lén z r. 1454, kde se praví: „Voitsperg, Olsznitz, Adorff, Moldorff ist des lantgraven von Doringen erbe, vnd [er] had die vom reich“ (tamtéž 3). Avšak nebylo asi o tom potřebných dokladů, neboť 30/7 1457 připomíná Fridrich Vilémovi, že ho v Merseburce žádal, aby dal hledati „in uwern beheltnissen... ab ichts keyserliche briue do furhanden weren obir Voitsperg vnd Olsznicz“ (Drážd. V. 206a); Vilém mu to 31/7 znovu slíbil (tamtéž 205a).

červnového sjezdu v Mostě r. 1451 ve sporu o česká léna, jenž měl státi až do nového krále, aby Fridrich Saský pak byl práv stavům českým, „kdež by toho právo a řád byl¹“ – jeho pojetí o tom sotva bylo srovnatelné s právním názorem českým. Ukázalo se to hned, jakmile se s příchodem Ladislavovým do Prahy a s jeho korunovací dostavil i předpokládaný důsledek, obnova sporu o česká léna. Ze sporu toho zde třeba si všimnouti ne tak celkového jeho průběhu², jako spíše některých podrobností, charakteristických pro jeho ráz i doplňujících jeho dosavadní obraz. V obojím směru zvláště pozornosti zasluhují počátky obnoveného jednání.

Oběma Wettinům bylo počítati s faktem, že se mladý král svým přechodem v české prostředí octl pod silnými jeho vlivy, které jim oběma byly velmi nepříznivé. Nebylo již tehdy v té věci mezi nimi rozdílu jako ještě před třemi lety, v době spolku mezi Vilémem a jednotou poděbradskou: jeho smír s bratrem Fridrichem, který znamenal i další shodu s ním, osobní i programovou, spor s českými rotmistry i vliv Fictumů připravily většinou Viléma o české sympatie; jeho poměr k Anně, která Čechům zustala cizí, působil při tom již méně. Proto zprávy poslá Vilémových, kteří krátce po korunovací přišli do Prahy, zněly neutěšeně a vyvracely naděje, které patrně i Wettinové spojovali s tím, že s králem do Prahy přijeli i knížata Albrecht Rakouský a Albrecht Braniborský, očekávající, že se jim podle slibů Oldřicha Eicingera dostane na dvoře královském mocného postavení. Avšak Čechové nedopustili, aby jim král udělil toužené milosti a úřady. Sami prý osadili dvůr až na jeho kaplana, komorníky, kuchaře a vrátného, a knížata byli takto odstrčeni. S počestěním dvora též souviselo, že se i král horlivě učil česky, tři hodiny prý denně. Proti Wettinům zdál se při tom mířiti hrot opatření, jehož původcem prý byl Opl Fictum: při skládání holdu byl žádán od manů korunních slib, že budou králi pomáhati proti každému nepříteli, nikoho nevyjímající. Bylo jen slabou útěchou, mohli-li poslové oznámiti Vilémovi, že se tak nedálo

¹ AČ. II. 256.

² Ten byl naznačen, pokud mně to prameny tehdy přístupné dovolovaly, v Čes. děj. III. 2. 873 a d.

bez výjimek, jako když si Jindřich z Plavna vyhradil, že v tom případě bude o pomoc požádán půl roku napřed – a že v radě královské podobné výhrady byly provázeny i sympatiemi¹.

Za takových okolností bylo poslům těžko dojíti slyšení u krále i u Jiříka. K tomuto jim přístup zjednal Fridrich z Donína², avšak sotva u něho, a tím i u krále, co pořídili, ačkoli si Vilém mocného správce hleděl nakloniti, jsa ochoten přijmouti ve sporu s Caltou a ostatními českými věřiteli výpověď jeho i Albrechta Braniborského a chtěje se s nimi za tím účelem sjeti v Chebu. To však i další jeho nabídka, splatiti polovinu dluhů do dvou let a ostatek do roka potom, jakož i žádost, aby mu i král nyní z věna Annina zaplatil alespoň polovinu a zbytek v krátkém čase potom³, byly zatím marny, neboť již 13. prosince přijeli do Prahy jeho noví zástupci, tentokrát i s posly Fridricha Saského⁴.

Při tom lze pozorovati, že Wettinové ani v Praze nebyli bez vlivných přátel: z nich nejdůležitějším zajisté byl Oldřich Eicinger, kterého si Vilém záhy hleděl zavázati ročním platem⁵ a jenž již dříve, ve Vídni, jemu prokazoval dobré služby. Náležel však k nim kromě dotčeného již Fridricha z Donína i kancléř Prokop z Rabštejna, také katolík, jenž sice veřejně byl nucen za Jiřího poslům saským tlumočiti i věci ne právě příjemné, ale důvěrně se pánům jejich nabízel k službám, žádaje ovšem, aby to o něm bylo uchováno v tajnosti: počítalť patrně již s budoucností, kdy mladý

¹ Zpráva poslů (Günthera Zilchendorffera) Vilémovi, asi ještě před odjezdem jmenovaných knížat (Drážd. V. 112 a), jenž spadá ještě do listopadu (Čes. děj. III. 2. 764^a). Že tehdy v Praze byli Oldřich Sack a Jan Schenk (vedle Günthera), praví Vilém 5/2 1454 v listu ke králi Ladislavovi (V. 48 a).

² Táž zpráva.

³ Instrukce Vilémova: V. 119 a a 113 a.

⁴ O jednání prosincovém podává Vilémovi zprávy jeden z jeho poslů, Jan Schenk, 16. a 23. prosince 1453: V. 75 a–b a 9 a–b (z obou listů jen několik poznámek podává Palacký ve FRA. 20. 69–70, kde list první je omylem uveden s datem 13/12). Za Fridricha Sas. byli v Praze opat cellský, Jindřich z Gery, Jan z Maltitz a Jan ze Schleinitz.

⁵ Ovšem „jorgelt“ zůstával mu Vilém dlužen: v lednu 1454 v instrukci poslům do Loun žádal ho, aby se proto nemrzal, že se s ním o to při blízkém setkání dohodne (V. 41 a). Nedohodli se však, neboť již 4/2 1454 ho Eicinger znovu dává upomínati a Vilém slibuje, že zaplatí, jak jen dostane věno Annino z české berně (list Eicingerovi 5/2 1454 z Mostu: V. 46 a–b).

král dospěje a kdy pravděpodobně zaujme k Wettinům stanovisko smířlivější nežli nyní pod vlivy jim nepříznivými. Než vliv těchto přátel se zatím daleko nevyrovnal váze slova Jiříkova: stačilo, že Jiřík byl na několik dní z Prahy, a Eicinger sám posly saské ujistil, že takto sotva dojdou vyřízení svých podání. Když si toho poslové přáli, vymohl jim sice u krále (15. prosince) slyšení, avšak ten je, jak Eicinger očekával, propustil bez odpovědi, vyžáдав si jen jejich podání písemně a slíbil, že se o něm uradí.

Leč ani při druhém slyšení (19. prosince), již za přítomnosti Jiříkovy, nebyla jim dána odpověď ani o věnu Anninu, ani o zápise Lucemburska¹. V příčině dluhů však král v souhlase se stanoviskem Jiříkovým žádal, aby je Vilém beze všech odkladů zaplatil. O Fridrichovi Saském sice kromě toho, že se Mikuláš z Lobkovic i Jan Blankštejn z Vartenberka ve svých sporech s ním snažili naň vinu svaliti a tak jej u krále uvést v nemilost², při této příležitosti přímo neslyšíme: jeho poslové však též měli u krále slyšení, a právě spor s ním, třebaže v relacích poslů Vilémových pochopitelně nenacházel určitější zmínky, zajisté byl při jednání hlavní obtíž. Přes to však nikoli odtud, nýbrž z jednání o české dluhy vzešel podnět, který by byl málem způsobil náhlé přerušeni všeho jednání.

O českých dlužích bylo jednáno nejen před králem, nýbrž i zvláště se samými věřiteli. Zástupci Vilémovi proti jejich požadavkům, aby byla první polovina dluhu zaplácena na příští letnice (9. června) a zbytek pak do 11. listopadu, snažili se smluviti lhůtu delší, nejdříve šestiletou, konečně čtyřletou; při tom o na-

¹ Král, který již dříve Vilémovi psal o vidimus zápisu Václava IV. Alžbětě Zhořelecké na Lucembursko (instrukce poselstvu na podzim 1453; V. 120 b), chtěl napřed slyšeti zápisy, jaké Vilém má na věno i na Lucembursko. Těch ovšem poslové neměli, omlouvajíce se, že jsou Eicingerovi i jiným rádcům královským dobře známy. Zda poslové i králi vyložili nárok Fridricha Saského na Lehnici, o němž se dříve zmiňovali Eicingerovi, není jasno. O poměru Vilémovu k Anně, asi poslové teprve mluvili, až když se o tom jménem Jiříkovým zmínil Rabštejn.

² O sporu Lobkovicově o Slatinu i o Blankštejnově záští sr. Čes. děj. III. 2. 732–735. Zástupci Fridrichovi prohlašovali Eicingerovi, že je neslycháno, aby nějaký kníže ve své zemi strpěl takové obtěžování svých poddaných, jakého se Lobkovic, vymáháje dluh, dopouštěl ze Slatiny. A Eicinger s nimi souhlasil, zvláště pokud šlo o tupení dlužníků při vymáhání dluhů, a slíbil u krále se zasaditi, aby to zakázal.

vrhovaném prostřednictvím Jiříkově i Albrechta Braniborského nejen Calta namítal, že by to znamenalo odklad, ježto se Jiřík i Albrecht sotva budou moci brzo v Chebu s Vilémem sjeti, nýbrž i kancléř Rabštejn za Jiříka vylučoval, že by za nynějších okolností mohl tam jeti. Než přes to, když Eicinger byl ochoten s Čechy jednati, vymínjuje si však možnost, hranici lhůty platební, kterou instrukce Vilémova poslům určovala alespoň na tři léta, po případě snížit i na dvě léta, a třebaš, o poměru Vilémově k Anně musili slyšeti při audienci u krále tvrdá slova, přece od ní poslové odcházeli s dobrou nadějí na úspěch.

Tu však Calta, nedbaje toho, že se již při dřívějším jednání s české strany slibovalo neuzívatí takového prostředku, opakoval, jako loni ve Vídni, veřejnou upomínku nalepením hanlivých listů s příslušným nápisem a dal je strážiti ozbrojenci, aby nebyly strhány. Poslové saší proto znovu zakročili u Eicingeru, stěžující si, že je to proti glejtu královskému: ten jim mohl oznámiti, že již sám proti tomu vystoupil a že listy již byly na rozkaz Jiříkův strhány, podle domnění poslů proto, aby se tak dalo najevo, že byly nalepeny bez jeho vědomí. Když pak poslové nechtěli již dále jednati a chtěli z Prahy odejeti, Eicingerovi se přece podařilo je zdržeti a smluviti, aby se dále jednalo mimo Prahu na zvláštním sjezdu, k němuž by oba Wettinové přijeli do Mostu, zatím co král a Jiřík by byli v Lounech: Eicinger to charakteristicky motivoval tím, že Češi, majíce krále mezi sebou, chtějí se jen po své vůli smlouvatí. Že šlo především o spor s Fridrichem Saským, bylo patrné z toho, že Eicinger o nový sjezd jednal jen s jeho zástupci. Poslové Vilémovi se při tom báli, aby do článku smlouvy, že oba Wettinové mají na sjezdu odpovídati všem obyvatelům koruny české na jejich nároky, nebyli pojeti i Fictumové, o nichž jinak tu nebylo přímé zmínky; proto se zdráhali k úmluvě o sjezd svoliti, kdyby nebylo jejich pánovi zajištěno, že nemusí o Fictumech nikomu odpovídati, leč by si sám přál. Patrně se však i tu nějaký kompromis našel, ježto se pak, ke konci ledna 1454, opravdu sjezd v Lounech konal¹.

¹ Zdá se, že své svolení k účasti na sjezdu dal Vilém až po poslích, kteří přijeli do Prahy s výše již dotčeným listem Anniným ze 17/1 1454 králi Ladislavovi. Bylo-li tomu tak, nestala se ani při této příležitosti sice určitá

Do Loun z české strany přijeli Jiřík, Eicinger, Jan Zajíc z Hasenburka, jehož přítomnost jako nejvyššího sudího dvorského byla při jednání o léna zvláště potřebná, Fridrich z Donína a Přibík z Klenového. V čele zástupců Fridricha i Viléma Saského, kteří sami zůstávali v Mostě, byl tu biskup míšeňský Kašpar. Úlohu tlumočnickovu opatřil jednak Fridrich z Donína, jednak Přibík z Klenového¹. Celkový ráz všeho jednání sjezdového naznačil hned na jeho počátku Jiřík svým dotazem, který se pak v dalším průběhu znovu s důrazem vracel, zda poslové mají, jako oni, plnou moc k jednání a zvláště zda se chtějí držeti starých smluv mezi králi českými a knížaty míšeňskými. Kam mířil, ukázal pak požadavkem, aby Wettinové vrátili české koruny zámky a města, která drží mocí a proti právu a jejichž soupis poslům hned podal: nebyl to soupis všeho, nač si Češi mohli činiti nárok a o čem,

zmínka o Fictumech (to ovšem nevyklučovalo, že s české strany nebude pak tento požadavek položen), avšak ani o tom, že se má jednati o česká léna. Proto si nejen ve své instrukci k sjezdu lounskému (Dražď. V. 38 a–b) Vilém vedl tak, jako by se ho sjezd v obou těchto věcech netýkal, nýbrž za sjezdu samého mohl spolu s ním i kurfiřt Fridrich (v listu biskupu Kašparovi 29/1 1454 z Mostu: V. 44) tvrditi, že o léna nejsou obesláni, a společně proto žádati, aby za tím účelem byl svolán sjezd jiný. Wettinové tak hřešili na povšechné znění úmluv o sjezdu, kde se patrně jen mluvilo o obnově smluv českosaských, ale nevytýkaly se určitě všechny body příštího jednání.

¹ K sjezdu lounskému vedle zprávy biskupa Kašpara z 28/1 1454 (FRA. 44. 10–12; registry z ní i z jiných listů, jichž jsem mohl užiti v plném jejich znění v Dražď. V., podal Palacký ve FRA. 20. 76–78) a kromě odpovědi obou Wettinů z 29/1 (V. 44) sr. další obšírné zprávy o jednání od 29/1 do 2/2 (f. 10a–34a) a listy Vilémovy 25/2 králi Ladislavovi, Jiříkovi i Eicingerovi (f. 46–49). Patří sem též dva soupisy sporných lén, podané se strany saské a vydané od Bachmanna ve FRA. 44. 2–4; i soupis třetí (tamtéž 1), jenž je soukromou informací Matouše Šlika, důvěrníka Fridricha Sas., snad náleží v tuto časovou souvislost. Soupisy ty lze srovnati s výsledkem sporu r. 1459, s výčtem lén, která zůstala v saské držbě, jak jej podává Palacký IV. 2. 81. Vidíme, že seznamy z r. 1454 jsou hojnější (jde tu více o Draždany, Torgavu, Geru, Greiz atd.); také leckteré jméno, které je v soupise zisků Viléma Míšeňského (sr. výše pozn. 17¹), v souboru Palackého již nenajdeme. Za soupisu toho později opět leckteré české léno ztrácí příslušnost ke koruně české, jak možno zjistiti srovnáním s lény, která byla v Sasku od koruny přijímána v letech 1578–1621 (sr. rejstřík u Sedláčka, Zbytky register 357–58).

zdá se, následkem zmatků po smrti Václava IV., způsobivších i nepořádky v archivu královském, nebylo zatím ještě úplně jasnosti, nýbrž soupis se zatím týkal jen toho, co bylo koruně odňato za krále Václava¹. To byl. tón hlavní, který ovšem byl provázen i požadavky druhými, o splnění i nároků Jiříkových, Fictumů, Chebských atd. Požadavky ty však zatím byly jen povšechně naznačovány. A toho se chápali zástupci saští, žádající opět a opět, aby jim byly tyto soukromé nároky určitě vyznačeny; činili tak zajisté proto, aby spor kombinovali a tím protáhli, neboť o průtah, jak nasvědčoval další průběh celého sporu, jim šlo především. Jiřík však, jsa si dobře vědom významu jednotlivých složek sporu, stál na tom, aby se nejprve jednalo o věc hlavní, o korunní léna, ježto se po jejím rozhodnutí již obě strany snadno dohodnou o věci ostatní, nepřipouštěje ovšem jinak, aby se tyto od sporu hlavního oddělovaly, nýbrž chtěje, aby hned spolu s ním byly vyřízeny.

Jiřík, pevně se drže starých smluv českosaských a zastáváje se důsledně jejich platnosti proti nastalým změnám, vracel se až ke smlouvě Václava II. s Fridrichem Míšeňským ze 6. února 1289 o směnu Míšeň za statky, odňaté Závišovi z Falkenštejna, třebaže smlouva ta skutečně splněna nebyla². Z dalších listin, které dal na důkaz práv korunních na sjezdu čísti, kladl ještě zvláštní důraz na dědičnou smlouvu Karla IV. s Fridrichem Míšeňským z 21. prosince 1348³ i na novou jeho smlouvu se syny téhož Fridricha z 26. listopadu 1372, již si obě strany zaručovaly nerušenou držbu svých území⁴. Proti tomuto formálnímu historismu ostatně, jak uvidíme, nikoliv nesmiřitelnému, jenž raději na počátku více chtěl, aby pak tím snáze mohl slevovati bez újmy vlastních svých požadavků, mohli ovšem saští poslové ne bez účinku uváděti novou skutečnost, která se daleko rozcházela se starými, z části

¹ Jiřík to praví určitě při jednání s Vilémem 3/2: „was by konig Wentzla entzogen sey“ (V. 27 a).

² Palacký II. 1. 254 a d.

³ Cod. dipl. Mor. VII. 631–32; sr. i Stieber, České státní smlouvy I, 264 č. 137.

⁴ Müller, Rtg-Theatr. K. Friedr. V.: I. 526–28; sr. Stieber I, 296 č. 228.

ostatně hned od počátku jen theoretickými tituly právními se strany české¹. Již dříve namítali, že Fridrich Saský sám kromě toho, co spolu s bratrem Vilémem přejali ze sporných lén od svých předků, leccos získal řádným způsobem, ať koupí, aby svým zemím proti lupičům zajistil pokoj (Senftenberg a Hohenštejn), anebo zbraní (Hoyerswerda), a žádali, aby proto jejich páni byli ponecháni od krále v pokojné držbě: činí-li si však král nějaké nároky, sluší jemu, aby je prokázal. Když pak jim byly čteny české právní doklady, tu zvláště důrazně polemisovali proti listu z r. 1289 o směně Míšně, dokazující, že nikdy nevesel ve skutečnou platnost a že jinými listy králů českých byl vši moci zbaven. A vyžádavše si k tomu lhůtu, dali i oni čísti různé doklady na důkaz svého tvrzení, mezi jinými i Zikmundovu zástavu lén fojtlandských (z 29. srpna 1422)², na níž si stejně zakládali jako Češi na listech Karlových, a ukazovali, jak v pozdějších úmluvách podle okolností časových byly leckteré články dřívější měněny nebo vynechávány a jak ani jejich páni nyní nevládnou leckterým územím, která byla jejich předkům od králů Karla i Václava potvrzena. K takovým novým úmluvám, které by byly přizpůsobeny změněným poměrům, byli ovšem oni i nyní ochotni.

Než Češi trvali na svém, že, má-li býti mezi Čechami a Saskem ujednána nová smlouva, musí jedna strana druhé postoupiti, co jí patří. Vytykali při tom Sasům, že vlastně nevyhověli sjezdovému předpokladu, nemajíce k jednání řádné plné moci. Kdežto Češi dali jim čísti originály starých smluv, Sasové, neodpověděvše určitě, zda se jich chtějí přidržeti čili nic, četli prý jim jen opisy z registra, jemuž oni, Češi, nevěří, neboť v Čechách je zvykem, podávati právní důkaz listy zpečetěnými a nikoli vidimusy nebo registry: a tak na Sasích je vina, že nelze novou smlouvu uzavřítí. Protože pak tito nechtěli to uznati, tvrdíce, že rejstřík stačí, zvláště když tu jde jen o přátelský sjezd a nikoli o právní rozhodnutí, neboť k takovému by i oni přišli s originály – nebylo naděje na nějakou dohodu.

¹ Proto také Wettinové 30/1 1454 mohli z Mostu posílům svým psáti, že soupis dokladů Jiříkových je nijak nepoděsil, ježto je v nich málo základu (Drážd. V. 43).

² RTA. VIII. 204–07.

Snad již v tomto období sjezdovém proti soupisu českému podali Sasové i své soupisy sporných lén¹, prohlašující o mnohých z nich, že patří k říši, k markrabství míšeňskému nebo k biskupství tamnímu. V krátké době jednání sjezdového bylo těžko to dokázati, stejně jako byl zde nesnadný důkaz toho, že z ostatních lén, od Čechů požadovaných, veliká část byla od předchůdců Fridricha Saského koupěna v celkově sumě 567.000 zl.: k velikému tomu obnosu se připojovalo 158.000 zl., v nichž byly odhadovány zástavy lén jiných, takže Češi k zpětnému výkupu, kdyby ovšem Fridrich k němu svolil, byli by potřebovali ohromné sumy 725.000 zl. Uvádění těchto sum sotva mohlo přispěti k uklidnění Čechů, a ti se pak tím více drželi starých smluv, které se zdály pro ně mluviti.

Jiřík, vida nemožnost, shodnouti se se zástupci knížecími, kteří svým zdráháním všude, kde šlo o rozhodnější slovo, ukazovali nedostatečnost svého zmocnění, pokusil se o dohodu přímým prostřednictvím knížete Viléma. Požádalť ho, písemně i ústně, po Fridrichovi z Donína a jiných pánech, aby sám přijel do Loun, ježto takto, při osobním styku, půjde vše lépe. Jeho prostředkování nebylo ani na závalu, že i on sám byl účasten na sporu o česká léna, neboť tato jeho účast, jak již bylo řečeno, byla poměrně k lénům, která držel jeho bratr, skrovná a spor o ni nebyl by sám činil velkých obtíží. I přijel Vilém 2. února do Loun za souhlasu bratrova spolu s jeho rádcí Jiřím z Bebenburka a hofmistrem Janem z Kökeritz.

Vykládal-li později, že mu to pak bylo od jeho poddaných zazlíváno jako věc „velmi pošetilá a dobrodružná“, zajisté s ohledem na Fictumy, neboť se stavům svým zavázal, že bez nich nic ve sporu fictumském neučiní, byla to jen jedna stránka věci. Můžeme však jemu i věřiti, domníval-li se, že Jiříkovi při tom šlo o to, aby ho získal skvělými vyhlídkami na vliv a moc, jaké by mohl u krále Ladislava nabýti, kdyby se přičinil o příznivé jemu rozřešení sporu českosaského: Vilém později svému bratrovi nazna-

¹ V textu prvního soupisu, který je otištěn ve FRA. 44. 2. etc., v Drážd. V. 193a čteme na počátku přímo: „Nachdem die Behmen iczunt zum Luna...“; na konci druhého jsou i sumy, níže v textu uvedené.

čoval, že byl to přímý pokus, oba bratry opět rozvésti¹. Jiřík, jenž tu jednal nezávisle na vlivech fictumských, u něho leckdy od jiných příliš zdůrazňovaných, patrně nepokládal ještě smír Wettinů za tak pevný, aby Vilém, nedávný jeho spojenec, odolal pokušení, zavázati si krále i za cenu nevěle s bratrem. Než v tom se mylil: Vilém v Lounech i v úloze prostřednické zachoval se jako Wettin, vědomý zájmů rodových, třebaš jeho poměr k bratrovi nebyl bez občasných poruch a třebaš o něco později, v Praze, ukázal se on sám povolnějším k českým přáním, než snad bylo jeho bratrovi vhod, takže pokus Jiříkův o jeho získání nebyl tak zcela marný, jak to Vilém dodatečně líčil.

Leč i Vilém se pokusil, aby Jiříka osobními ústupky naklonil k větší smířlivosti, dávaje mu na vybranou, má-li se dříve jednati o věcech korunních nebo o nárocích Jiříkových na Hoyerswerdu jménem jeho služebníků, pánů ze Šumberka². Na to odpověděl Jiřík, že jeho pře je „nejmenší věcí“ a že její srovnání bude jen důsledkem rozhodnutí pře hlavní o věci korunní. Třebaš později nesetrvál na tomto odmítavém stanovisku³, přece zatím v Lounech Vilémovi nezbývalo než dáti se hned do hlavní sporné otázky.

Záleželo mu na tom, aby při převedl od nepřijemných i zdoluhavých důkazů listinných, jichž sám prý nechce ani potvrzovati ani popírati, na pole opravdového jednání přátelského, kde by bylo možno uplatniti všechny okolnosti Wettinům příznivé. Po delším okolkování, po výkladech o významných službách, které jeho předkové i jeho bratr učinili králům českým a za něž prý byli zbaveni nároků korunních na různá léna od nich získaná, vyslovil konečně, jak si on i jeho bratr představovali řešení sporu. Byl to delší odklad: ježto je král příliš mlád, má se počkati bez dalších vzájemných sporů a nesnází do jeho zletilosti, a pak teprve, kdyby král za další ochotné jejich služby nechtěl Wettiny zbaviti

¹ Vilém se toho dotkl při jednání s Fridrichem ve Freiberce, někdy před 19/9 1455 (V. 163b–64a). V instrukci k sjezdu lounakému (V. 41a) se zmiňuje o svém poměru k stavům při sporu fictumském a ve Freiberce přímo praví, že jim slíbil nedovoliti Fictumům, aby se do jeho zemí vrátili.

² Čes. děj. III. 2. 230 i 277 a d.

³ Tamtéž 875¹ (o výtce egoismu, kterou při té příležitosti Jiříkovi učinil Bachmann).

korunních nároků – Vilém ovšem hned vyznal, že je přesvědčen o opaku – bylo by možno nároků těch se domáhati, ať po dobrém nebo cestou právní. Jiřík pochopitelně nemohl leč odmítnouti tuto „poctivou cestu“, kterou podle Viléma nemohl nijak králi a jeho právům zadati. Nebyl-li Ladislav příliš mlád k vládě nad svými zeměmi jako korunovaný král, zvláště maje z nich podle zvyklosti přidělené rádce, není ani příliš mlád, aby žádal za své právo, a kdyby toho neučinil, způsobilo by to proti němu mnoho nespokojenosti, neboť král při svém příchodu do Čech na hranicích přísahal, že se bude práv korunních dožadovati i je zachovávat¹; Jiříkovi ani pánům ani z jiných důvodů nepřisluší odklad prostě povolovati, nebylo-li by předem něco ze sporu smluveno.

Tak byla přece naznačena jistá možnost kompromisu; při tom však šlo o určení období, které by se mělo bráti v úvahu. Vilém se přirozeně snažil vymoci, aby se jen jednalo o věcech „nejnovějších“, z doby jeho bratra Fridricha. To se však zdálo Jiříkovi příliš úzkým. Jemu se „nové věci“ počínaly hned vládou Václava IV., jak již dříve naznačil svým soupisem českých ztrát z jeho doby: co odtud bylo koruně odcizeno, vědí dobře rádcové Fridricha Saského, takže třeba jen, aby Vilém naznačil, co se má vrátiti. Leč Vilém jen sliboval, že to oznámí rádcům bratrovým, žádaje, aby Jiřík, jenž činí nároky jménem královým, napřed je sám blíže vyznačil, načež tak učiní i jeho bratr.

To ovšem byl návrat k tomu, co již dříve Jiřík, pokud šlo o vládu Václava IV., učinil, a bylo z toho zjevno, že Vilém tu jen v jiné formě hledá, jak by zjednal průtah. Marnost naděje, že se jeho přičiněním spor pohne s mrtvého bodu, vysvitla tím patrněji, když Vilém čtyřem pánům, které Jiřík k němu pro určitou odpověď 4. února poslal, Eicingerovi, Zajícovi, Donínovi i Klenovskému, navrhoval, aby byl svolán nový sjezd v Chebu, kam by přišlo více knížat, aby přátelsky prostředkovali nebo právem spor urovnali. Jestliže od Čechů bylo proti tomu namítnuto, že v Čechách není zvykem, svěřovati své věci cizincům – Vilém naopak prohlašoval, narážeje tím na pražský soud dvorský,

¹ Tento důvod neuvedl zatím sám Jiřík, nýbrž před koncem sjezdu druzí čtyři páni (V. 31 a).

že je neslýcháno, aby týž kníže byl v jedné osobě žalobcem i soudcem; se saské strany bylo to později vícekrát opakováno. I podnět Vilémův, aby on sám byl s dvěma zástupci z každé strany úmluvcem, který by se na zvláštním sjezdu pokusil o vyřízení sporu, byl odmítnut jako „marný odklad“, prospěšný jen jeho bratrovi, jenž má v moci tolik českých lén, a stejně pochodil i Jiří z Bebenburka, čine několik podobných návrhů za svého pána, Fridricha Saského, mezi jiným navrhuje za úmluvce i některého z knížat slezských, snad, aby tím ulomil hrot české námitky proti cizincům¹.

Když Češi ze saských nabídek nic nepřijali, a² jen slíbili je oznámiti králi, jenž o nich se stavy na brzkém sněmu pražském pojedná³, odejel Vilém ještě 4. února z Loun, ponechav tam jen své zástupce Oldřicha Sacka a Jana Schenka k jednání o českých dlužích. Ti se vrátili do Mostu již 5. února, načež Vilém odtud žádal Jiříka i Eicingera, aby mu poslali návrh zápisu, který podle úmluvy svých zástupců měl věřitelům vydati spolu se svými rukojmími. Zároveň je oba požádal o pomoc u krále, jemuž současně psal, aby mu z berně (korunovační), kterou právě v Čechách dává vybírat, zaplatil alespoň polovinu věna Annina a ostatek do roka, neboť jinak by si musil stěžovati císaři a knížatům. Zda v Lounech Vilém jednal i o Fictumech, ač to očekával³, nevíme. Avšak jeho nové zakročení o vyplacení věna Annina i tehdy zůstalo marné: jestliže později (1459) s české strany slyšíme tvrzení, že Anna byla již odbyta a že proto nemá dědických nároků⁴, nemělo to, zdá se, žádného vztahu k tomuto jednání a týkalo se to nepochybně až dalšího vývoje této sporné otázky.

¹ O tom se zmínil Vilém v řeči na sněmu výmarském 17/8 1454 (V. 66b).

² Jde tu o postní sněm 1454: sr. Čes. děj. III. 2. 794 a d.

³ Sr. jeho instrukci výše 58¹.

⁴ V dubnu 1459 v Chebu Jiřík Albrechtovi Braniborskému prolašoval, že Anna „nicht eyn erbtochter der konigrich gesin moge dadurch, das sie mit hundirt tusent gulden heyratsteuer abgewieset sey, das sie keyn gerechtikeit mer an den konigrichin haben sulle“ (Drážd. V. 226 a; sr. i mou „Volbu Jiř. z Pod. za krále česk.“ 653⁴³, kde však jsem znal jen obsah jednání Jiříkova, uvedený ve FRA. 20. 178). Bylo by to možno vykládati tak, že Jiřík tu prostě ztotožnil svatební smlouvu o věnu z 1/4 1439 již se svatební berní, a to

Návrh saský v Lounech, aby jeden z knížat slezských byl ustanoven za úmluvce, nebyl po sjezdu bez charakteristického doprovodu, který zajímavým způsobem ukazuje proměnu v politice saské v poměru ke Slezsku, nastalou nastoupením Ladislavovým na trůn český. Jako jiným knížatům sousedním, i Wettinům tím odpadla příležitost, aby se záladně, pod různými tituly, pokoušeli o rozšíření své moci na ujmu české koruny. Ve Slezsku, stejně jako v Lužici, mohli k tomu dříve užítí stranické podpory Ladislavova poručníka, Fridricha III., a na počátku let padesátých se zdálo, že tato saská expanse bude míti úspěch nejen v Lehnici, o níž se již výše stala zmínka, nýbrž i v knížectví olešnickém za sporu tamního knížete Konráda Bílého staršího s jeho synovci. Než obrat, který právě nastal v Rakousích propuštěním Ladislavovým z poručenství císařova i v Čechách obecným uznáním Jiříkovým za správce, i zde naděje tyto zmařil¹. A tak, jestliže

s berní zaplacenou, neboť jen tak se mohlo mluvit o odbytí princezny prodané. Jiřík ovšem sám v úmyslně asi povšechném způsobu svého tvrzení přímo nepraví, že by věno i z Čech zaplacen: podle toho by byl z okolnosti, která mu mohla býti známa, že z Rakous částka věna byla opravdu zaplacená (sr. výše 44), vyvodil obecný důsledek, vztahující se na všechny země Ladislavovy (on též mluví o královstvích a nikoli jen o království českém). Že z Čech nebylo nic z věna zaplacen, svědčí Vilémovo tvrzení nejen z konce r. 1456 nebo na počátku r. 1457 (FRA. 42. 187), nýbrž i na sněmu v Gotě 13/12 1457 (Drážd. V. 213b). Jestliže však s výše uvedeným výrokem Jiříkovým spojíme, co hned pak dále v Chebu Jiřík v těsné spojitosti praví o jednání Vilémově s francouzským králem Karlem VII. o sňatek jeho syna s dcerou Vilémovou, že totiž Vilém za vydání zápisu na Lucembursko Karlovi dostane 100.000 zl. (nebylo to tak správné) – podává se tím možnost jiného výkladu dotčeného odbytí Annina: suma zde dotčená se tu patrně pokládá za splnění svatební smlouvy z r. 1439 bez ohledu na to, že při svatebních smlouvách z 1/4 a z 23/12 1439 třeba rozlišovati věno 100.000 zl. uh. a zápis na Lucembursko: obě tyto složky se tu opět spojovaly, jako kdysi, r. 1444, při smlouvě Vilémově s Filipem Burgundským i při dalších stycích saskoburgundských. To ovšem neznamenovalo, že se Jiřík sám vzdával nároku na Lucembursko. Hodilo-li se mu r. 1459 v Chebu při jednání se Saskem prostě dotčenou zmínku o Lucembursku uvéstí bez dalších výkladů, zda čeští stavové zápis Lucemburska bez své účasti uznávali za platný, nebylo tím již vyloučeno, že při dalším jednání s Francií tento důvod náležitě uplatní ve smyslu sobě příznivém.

¹ Konrád Bílý, jenž původně již dal svým synovcům ve svém díle knížectví olešnického holdovati, uživ pak výhrady odvolací, chtěl své území pře-

ve Slezsku nebylo Wettinům dopřáno, aby zde přímo zřídili své panství, alespoň se za změněných poměrů pokoušeli získati si v pomoci některých slezských knížat vhodnou politickou protiváhu proti vlivu gubernátora Jiříka i českého panstva.

V této snaze neomezil se Fridrich Saský, jemuž při tom jakožto bližšímu připadla vlastní úloha, jen na své příbuzné, knížata zahaňská¹, nýbrž se obrátil i na jiná knížata, nevyjímaje z nich ani své soupeře olešnické². Vylíčil jim svůj spor a zvláště, jak byly v Lounech od Čechů odmítnuty všechny saské smírné návrhy, a žádal je za přímělu u krále, aby jej i jeho bratra ponechal v klidné držbě jejich území anebo aby přijal některý z prostředků, v Lounech od nich navržených, a nad to je k ničemu nenutil. Pro případ, že by skutečně došlo s Čechy k nepřátelství, žádal Fridrich knížata, aby nepomáhali králi, nýbrž jemu.

Tato přímělná akce obsáhla i širší kruhy, podněcující i knížata německá k zakročení u krále Ladislava. Je to zvláště patrné u Ludvíka Bavorského, zetě Fridrichova, jehož poslové pak v Praze vymohli nejen prodloužení příměří se Saskem, nýbrž i nový, červ-

věsti na své příbuzné zahaňské. Byl proto od synovců, kteří se mocí ujali držby jeho podílu, zajat a po svém propuštění vzdal své knížectví králi Fridrichovi jako poručníkovi Ladislavovu. Avšak tím již jeho držby nenabyl a zemřel na počátku r. 1452 jako bezzemek. Fridrich III. potom (11/6 1452) udělil olešnickou část Konrádovu v léno Fridrichovi Saskému a jeho choti Marketě, své sestře, která již před tím, 12/5 1451, od něho na ni dostala čekanectví, avšak toto jeho pořízení již samo nestačilo, aby kurfiřt saský udělené mu knížectví skutečně v moc dostal. Sr. H. Ermisch, Die sächsische Anwartschaft auf das Fürstenthum Oels: Silesiaca, Festschrift d. Vereines f. Gesch. u. Alt. Schles. 1898. 120 a d.

¹ Jednomu z nich je nepochybně určen nedatovaný list v Drážd. V. 249 a–252 a, kde je adresát osloven: „Lieber oheym!“ Jeho obsah je ve FRA. 20. 78–79 i tamtéž 44. 12–13 (zde však je adresován Petrovi, biskupovi vratislavskému). Zajisté bylo to brzo po sjezdu lounském, tedy někdy v únoru, jak svědčí přímělu knížat olešnických u krále Ladislava z 25/3 1454, která je splněním požadavku Fridrichova (tamtéž XX. 80). Ovšem některé listy o přímělu byly poslány i později; tak biskupa Petra, který byl zúčastněn na odporu vratislavském (sr. Čes. děj. III. 2. 840 a d.), bylo radno žádati za přímělu, až když v dubnu v Praze králi složil hold: a biskup mohl pak, 16/5 1454, dáti odpověď příznivou (FRA. 44. 14).

² Sr. poznámku předešlou! 3/5 1454 děkuje Fridrich i Vladkovi Těšínskému za jeho přímělu v Praze (tamtéž 13).

nový sjezd v Řezně, kde se právě Ludvík ujal úkolu prostřednického, leč i zde beze zdaru¹. To i branné demonstrace české, jichž se na počátku června u Teplic zúčastnil i mladý král, stále udržovaly země saské po celé léto v napětí, které občas ještě bylo zvyšováno poplašnými pověstmi, že již Češi chystají vpád. Proto oba Wettinové musili býti připraveni a nařídili k počátku září hotovost. Oba sháněli i v sousedství vojsko. Při tom bylo pozoruhodné, že biskup würzburský Jan, který též byl o pomoc žádán, odepřel ji s poukazem na smlouvu s korunou českou, na jejímž základě byl nedávno na sjezdu mohučském žádán i od Čechů za pomoc proti Wettinům²: byly to již počátky přátelských jeho vztahů k Čechům, které za několik let později měly mítí pro Jiříka v počátcích jeho kralování takový význam.

Hrozící nebezpečí válečné, avšak zároveň i nový pokus, jemu předejítí opětným jednáním, zaměstnával uprostřed srpna Viléma na sněmu výmarském. Podnětem mu k tomu nepochybně byl sympatický způsob, jakým se o něm král vyslovil v listu Ludvíkovi Bavorskému³, takže se Vilém mohl domnívati, že hněv Ladislava již přešel a že tak nadchází nejlepší příležitost, aby se

¹ V Čes. děj. III. 2. 876 se omylem datum prodloužení příměří do 24/6 1454 připletlo i k určení doby sjezdu: opravdu se sjezd konal na počátku června. K dokladům o něm lze ještě připojiti z Drážď. V. 188 a–b zprávu Vilémovi Sas. o jednání s Ludvíkem Bavor. 6/6 1454. Poslové saští se tu projevem Jiřího z Bebenburka opět vraceli k požadavku, aby Ludvík především vyjednal obnovu smlouvy českosaské („gruntliche eynung“), načež oni prý i slušně odpovědí o zámčích, a odmítali tvrzení Čechů, jako-by oni již v Lounech byli ochotni některé zámky vydati (týkalo se to návrhu Viléma, aby starých věcí nechali a aby se jednalo jen o věci nové z doby Fridricha Sas.). Naproti tomu Češi opět trvali na tom, aby se jednalo o všechny sporné záležitosti. O návrhu Ludvíkově, aby bylo příměří prodlouženo do 29/9 a aby zatím v Norimberce nebo ve Frankfurtě mezi oběma stranami prostředkoval císař nebo jiný kníže, jemuž by to císař svěřil (Ludvík při tom myslel na sebe), Češi si vzali lhůtu na rozmyšlenou do pátku: jak však bylo dále jednáno, zpráv již není.

² Zpráva hofmistra Konráda z Pappenheimu a maršálka Eckaria Schotta Vilémovi Sas. 25/8 1454 o poslání k Vilémovi z Henneberka i k Janovi Würzburskému (Drážď. V. 72a–74b). Vilém z Henneberka slíbil pro Viléma najímatí na všech stranách. V biskupství würzburském však z ohledu na žádost biskupovu od toho zástupci saští upustili.

³ Sr. výše 48^b: list králův byl na sněmu čten.

před ním očistil a svůj poměr k Anně postavil v příznivé světlo. A Vilém nepochyboval, že získání krále nezůstane bez následků ani na jeho stanovisko k celému sporu českosaskému. Přece si však ještě k tomu napřed chtěl půdu náležitě připravit, jednak sám, jednak prostřednictvím stavovským. Proto jeho řeč na sněmu srpnovém byla zvláště apologií jeho poměru k choti Anně i jeho vnitřní vlády. Oznámil stavům, že psal králi, podáváje mu znovu smírné návrhy a jsa hotov, přijme-li je král a dostane-li se jemu od něho glejtu, jeti do Prahy, a prosil je, aby i oni v Praze zakročili¹. Za tím účelem stavové dopsali do Prahy o glejt, chtějíce tam poslati své poselstvo². Ale stalo se to zbytečným, když Vilém, jemuž stavové měli cestu do Prahy připravit, rozhodl se již na konci srpna do Prahy jeti sám. Způsobila to laskavá odpověď králova, pobízející jej stejně přátelskými slovy, jakých nedávno král o něm užil k Ludvíkovi Bavorskému, k jízdě na dvůr královský: král chce s ním jednati o jeho vlastních i jiných věcch a zvláště chce jemu dopřáti, aby prostředkoval mezi ním a Fridrichem Saským, při čemž je ochoten jemu vyjíti více vstříc než kterémukoli jinému člověku³.

Za takových okolností se Vilém nadál většího zdaru, než jakým byla až dotud provázena celá smírná akce. Čekal to pak tím spíše, že se mu k většímu účinku na krále podařilo pohnouti k jízdě do Prahy i několik knížat německých, zatím co jiní byli tu zastoupeni alespoň svými posly. Než skvělému rámci sjezdovému ani tentokráte neodpovídal výsledek. Pokud lze souditi ze skrovných zpráv⁴, přecenil Vilém předpokládaný účinek osobního

¹ Drážď. V. 66a—69a: 17/8 1454. Zmínka o dotčeném právě listu Vilémově králi — byl psán z Freiberga, někdy v první polovici srpna — i o odpovědi králově se činí při jednání Vilémově s Fridrichem Saským opět ve Freiberce v září 1455 (tamtéž 164a—b).

² Instrukce Vilémova tomuto chystanému poselstvu stavovskému, které však potom nebylo užito, když Vilém jel do Prahy sám — je ve FRA. 42. 124—126, avšak zde je omylem zařaděna k lednu 1454, zatím co patří až k srpnu; podle toho třeba opravit i zařadění v Čes. děj. III. 2. 373⁴.

³ Sr. pozn. 1. List králův byl psán asi současně s jeho odpovědí stavům durynským z 22/8 1454 o žádaném glejtu (FRA. 42. 150) anebo krátce potom: Vilém již 28/8 králi oznamuje, že přijede sám (tamtéž 150—151).

⁴ Jedinou vlastně zprávou, dovolující nám vhlédnouti v zákulisí sjezdové,

zakročení svého i svých knížecích přátel, ani ne tak u samého krále, jako u hlavní osoby na pražském dvoře, u Jiříka. Ladislav, zdá se, s Vilémem se osobně dohodl, a třebaš ani později na jeho dvoře stesky na ponižující postavení Annino nepřestávaly, přece u krále nedocházely již takového přijetí jako dříve. Při věcné stránce však celého sporu bylo patrné, že v podstatě nezáleží na králi, nýbrž na gubernátorovi, a ten se k nějakému vyrovnání sporu na škodu koruně obломiti nedal, třebaš zdánlivě učinil ústupek svolením, aby Vilém hned v Praze učinil výpověď v jeho soukromé při o Hoyerswerdu: výpověď byla sice Jiříkovi příznivá, avšak to – Jiřík nemohl zatím tušiti, že se její praktické splnění ještě na léta protáhne – nemělo vlivu na spor vlastní.

Uvážíme-li pozdější rozpaky Vilémovy, když měl jeti na sjezd s Jiříkem, i jeho naléhání, aby mu byla od bratra Fridricha dána opravdová plná moc, můžeme se dohadovati, že zde byl i při pražském sjezdu kámen úrazu. Vilém sice mluví o vlastnoručním listě bratrově, jímž byl zinocněn, aby, kdyby nemohlo býti jinak a kdyby žádná jiná cesta k smíru nevedla, vytáhl ceduli a aby podle ní měl moc jednati, takže se zdá, jako by tu šlo o tajné instrukce, kterých se mělo užiti v nejkrajnějším případě. Avšak, co dále Vilém praví, není zcela jasné a nevíme určitě, zda návrh, který učinil Jiříkovi a Rožmberkovi [Jindřichovi] s vědomím důvěrníků bratrových u přítomnosti knížat, opravdu odpovídal tajným instrukcím Fridrichovým. Situace ovšem byla taková, že by byl mohl k tajným instrukcím sáhnouti. Jednání uvázlo a tu Vilém oběma českým pánům navrhl prostředek, který by mohl vésti „k věčnému smíru“, když mu oba slíbili, že, nebude-li prostředek ten míti úspěchu, nemá to býti žádné straně na újmu a nemá to více býti od nikoho uváděno k jeho podpoře; prostředek ten se týkal některých zámek, které patrně měly býti Čechům vydány¹.

Můžeme se jich, tuším, domysliti, vzpomeneme-li, že před

podává dodatečně sám Vilém při jednání se svým bratrem ve Freibergu v září 1455, avšak i ta je jen příležitostnou, subjektivní zmínkou, spíše jen napovídající než referující (Drážd. V. 164b–65a).

¹ „Daruff wir eyn mittel furgaben mit ettlichen sloszen etc. Das dann zu keynem besliesze quam noch vffgenomen wartt.“

tím v Řezně Ludvík Bavorský jako základní požadavek český zástupcům saským naznačil svolení k výplatě tří zámků, Hohenštejna, Senftenberga a Hoyerswerdy¹, ovšem zajisté pokud šlo o území mimo samé Čechy, neboť vrácení saské državy na českém severovýchodě bylo požadavkem, který se Čechům rozuměl sám sebou; k tomu pak lze ještě dodat, že později na červnovém sněmu pražském 1457 vystoupil opět minimální požadavek stavů českých, mělo-li dojíti ke smíru se Saskem, totiž postoupení hradu Riesenburka se zbytkem saské državy v Čechách a města Perna i hradu Hohenštejna v saském Polabí². R. 1457 nebylo třeba uváděti Hoyerswerdu, o níž bylo již právně rozhodnuto dotčenou pražskou výpovědí Vilémovou; není pochyby, že by se i pak byl ještě vrátil z návrhu z r. 1454 požadavek výplaty Senftenberga. Hlavní tyto požadavky, jež, zdá se, byly v souvislosti s pražským návrhem Vilémovým tak, že je v něm Vilém nějakým způsobem bral za základ – svědčí o prozíravosti Jiříkově, jež můžeme pravděpodobně pokládati za jejich původce. Jestliže při Pernu a Hohenštejně šlo o vyrovnání západní hranice korunní proti Sasku zaplněním polabského zubu, jímž za Děčínem vnikalo saské území mezi vlastní Čechy a Horní Lužicí – Hoyerswerdou a Senftenbergem by se byl opět uzavřel povázhlivý průlom severněji, mezi Horní a Dolní Lužicí, za níž ještě jako cizí klín tkvěly v území dolnolužickém územní zisky braniborské, Pícn a Chotěbuz³, které se však zatím nezdály tak nebezpečnými.

Okolnost, že se později (r. 1455) Vilém bál, že Jiřík při nejbližším sjezdu, jak mu již připomenul, bude se chtít o tento návrh opíratí, jako by mu již jím bylo něco slíbeno, ukazuje, myslím, že Vilém návrh svůj v Praze učinil ne tak na základě plné moci bratrovy, jako spíše ve formě slibu, že se teprve o to u bratra zasadí, a že, kdo pak návrh ten odmítl, byl nepochybně Fridrich Saský. Ovšem nejistota, s jakou Vilém v Praze návrh ten podával, opět živě Jiříkovi i ostatním účastníkům sjezdu lounského připomínala jeden z hlavních nedostatků tohoto jednání, nedostatečné zmocnění zástupců Fridrichových i Viléma samého a vzbouzela

¹ FRA. 42. 142 – 43.

² FRA. 20. 113.

³ Sr. Čes. děj. III. 2. 384.

k němu nedůvěru: o dvě léta později (1456) Jiřík přímo vyslovil mínění své i jiných pánů českých, že Vilém jen „spor velmi zapletl, neboť, kdyby byl chtěl, byl by dávno urovnán“¹. A proto chápeme pozdější stesk Vilémův, že, čím déle jednal, tím více se jednání rozbíhalo a že na konec on byl odstrčen a jiní se stali ve sporu úmluvci.

Tak se stalo, že v Praze posléze 2. října byla pře vznesena na krále Ladislava, Kazimíra Polského, Ludvíka Bavorského a Albrechta Braniborského, a když se pak za tím účelem sešel v prosinci 1454 sjezd ve Vratislavi, nepřijel tam ani kurfiřt Fridrich, ani Vilém. Nebyla toho tak příčinou u onoho přílišná zaměstnanost jinými věcmi nutnými, ani u tohoto nemoc²: jestliže Fridrichovi, jenž vůbec by se byl rád vyhnul každému rozhodnějšímu pokusu o smír, jen kdyby se proto nemusil báti českého zakročení vojenského, přišla vhod předběžná již zpráva, že král Kazimír do Vratislavě nepřijede – u Viléma zajisté kromě toho i kromě výslovného souhlasu jeho stavů, za tím účelem na sněm svolaných, že se nepřítomností Kazimírovou ruší úmluva pražská a že tak odpadá důvod k sjezdu jak o zámky, tak o Fictumy, spolupůsobilo při tom i rozladění nad výsledkem sjezdu pražského. Přece však, ježto druzí knížata do Vratislavě jeli, oba Wettinové uznali za vhodné poslati tam alespoň své zástupce³.

Nepřítomnost Kazimírova byla vlastnímu řečníkovi se strany saské, proboštu naumburskému Dr. Jindřichovi Leubingovi, důvodem, aby i na sjezdu samém dokazoval, že se tak smlouva pražská o prostřednictví čtyř knížat stala neplatnou⁴ a že k dalšímu jednání by bylo třeba nové úmluvy. Opravdu pak jednání

¹ Podání Jindřicha z Plavna 16/8 1456 Vilémovi: Drážď. V. 59 a.

² Ve Freiberce 29/1 1455 se omlouval Ludvíkovi Bavor., že do Vratislavě nepřijel „vnsers libes halben“ a jeho bratr „von sines eigen anliegenden notgescheffnis wegen“ (tamtéž 153 a).

³ Ti přijeli tam později než jiní, jak svědčí kromě jejich vlastního přiznání i okolnost, že k jednání o Fictumy – a nepochybně též o zámky – došlo až na konci prosince. O jednání 27. a 28. prosince sr. zprávu Vilémovi Sas. v Drážď. V. 127 a – 32 b, zabývající se však jen Fictumy, kterou pak doplňuje zpráva další z 19/1 1455 o jednání 14. až 17. ledna tamtéž 93 b – 102 b.

⁴ Sr. zprávu z Vratislavě o sporu o zámky ve FRA. 42. 159, kde se praví, že „der anlas zcu Prage begriffen ab vnde tot ist“.

vlastně nepřekročilo formálních hranic, omezujíc se na straně saské jen na to, že byli Čechům navrhováni noví prostředníci. Zvláště ve sporu o Fictumy Leubing užíval formálních záminek, aby jednání znemožnil: proti jeho tvrzení, že sami Fictumové nežádali, jak prý je zvykem, nikoho z prostředkujících knížat, aby bylo na sjezdu vratislavském také o jejich při jednáno, vzpíral se důvodně Řehoř Heimburský, jenž i zde, jako již před tím v Řezně, byl českým mluvčím, a na knížata nezůstalo bez silného dojmu, když všichni tři bratři Fictumové před nimi poklekli a Opl je prosil, aby jim dopomohli k právu. Protože si knížata přáli, aby spor fictumský nebyl z jednání vylučován, nebyli by se tomu zástupci Vilémovi posléze mohli vyhnouti. Vyhnuli se však tomu přece tím, že většina jich 6. ledna 1455 odejela z Vratislavě, jako důvod udávajíc, že Vilémovi, bez něhož nelze tu jednat, třeba oznámiti, jak Fictumové znovu odmítli jejich návrh, aby pře byla vznesena na císaře nebo na Albrechta Braniborského a Ludvíka Bavorského: hofmistr Konrád z Pappenheimu a mistr komory Vilémovy Nithart, kteří jen ve Vratislavi zůstali, nemohli ovšem a ani nechtěli dále o tom sami jednat. To způsobilo i u Ludvíka Bavorského, jak toho posílům saským neutajil, pohoršení, ježto tak přímo byl mařen i možný smír mezi Čechy a Fridrichem Saským, neboť se Češi rozhodně vzpírali proti tomu, aby, jak chtěli Sasové, obojí spory, Fridrichovy i Vilémovy, byly od sebe odděleny. Pokud pak šlo o dluhy Caltovi a jiným Čechům, hájili se zbylí zástupci Vilémovi, že sice podle pražských úmluv přijali ode všech Čechů, kteří k ním přišli, a zvláště od Calty samého, jejich účty, avšak že dohoda byla opět znemožněna, když Calta a jiní znovu, nespokojivše se tím, pána jejich na cti tupili. Proti tomu ovšem bylo možno uvést ne bezdůvodné stížnosti Čechů, že se jim z úmluv nic nedrží¹. Přes to však Calta slíbil Ludvíkovi, že se všeho tupení do určité lhůty zdrží².

¹ Češi tak žalovali Ludvíkovi Bavor., a při jeho dalším jednání s oběma Wettiny ve Freiberce po odjezdu z Vratislavě dodatečně slyšíme důvod toho. Vilém zde popíral správnost vratislavského tvrzení Zdeňka ze Šternberka, že on při odjezdu z Prahy slíbil, že, kdyby byl v zápise smlouvy v příčině dluhů nějaký nedostatek, uzná o tom výpověď Albrechta Branibor. i Jiříka: nemohlt prý tak učiniti bez knížat, na tom svou zárukou zúčastněných (Drážd. V. 154 a – b).

² Jen do konce masopustu (18/2): tamtéž 153b.

O to, aby se v jednání pokračovalo za příměří, smluveného ve Vratislavi do 25. května, a aby konec příměří toho, jak se Sasové již ve Vratislavi báli, opravdu neznamenal válku s Čechy, jednal Ludvík Bavorský hned při svém návratu z Vratislavě s oběma knížaty saskými ve Freiberce a shodl se s nimi tak, že se spolu s jedním z nich vypraví k císaři, do Nového Města, kam byli knížata svoláváni na sjezd v otázce turecké, anebo že tam alespoň pošle své zástupce¹. I když pak patrně z Wettinů nikdo do Nového Města nepřijel, přece jejich nové zakročení u příznivého jim císaře způsobilo, že i on se vmísil do sporu česko-saského, svěřiv jeho srovnání Ludvíkovi Bavorskému: a kdyby to selhalo, měl býti celý spor i se při fictumskou a s dluhy Vilémovými, úplně v souhlase s přáním obou Wettinů, potažen k dvorskému soudu císařskému. Jestliže však nebylo naděje, že by se císař, jenž k vůli svému sporu s králem Ladislavem nechtěl se s Jiříkem a se stavy českými rozejíti, energičtěji zasadil, aby tento jeho krok byl provázen i praktickými důsledky – zato tím více mohli Wettinové čekat od jeho mladého soupeře, krále Ladislava. Změna situace, nastalá tím, že se již král z Vratislavě do Prahy nevrátil a že brzo potom na dvoře vídeňském opět zaujal vládnoucí postavení Oldřich Celský, otvírala jim vyhlídku, že Jiřík a čeští stavové již u krále proti nim nenajdou takové opory jako dříve a že spor nyní bude skutečně možno odložit.

Snahy, oddělit v té příčině krále od Jiříka, ani dříve již nechybělo. Nikoli bez úmyslu, ještě před sjezdem vratislavským, napsal Fridrich Saský císaři, že vinu za války i vpády, jimiž trpí jeho země, nelze přičísti mladému králi a jeho rozkazům, jak prý se on sám dříve domníval, nýbrž některým českým odpůrcům Fridrichovým „pod jeho [krále] zdáním“, kteří chtí s ním, s Fridrichem, svou svévoli provozovati². Toto úsilí, vyvolati zdání, že král se sporem saským nemá vlastně nic společného, zajisté se i jinak uplatňovalo, a to nikoli bez úspěchu i u krále samého,

¹ Zpráva o jednání ve Freiberce 29/1 1455: tamtéž 153 a–57 b. Ludvíkovi vadilo, že k 23/4 měl podle svého vratislavského slibu prostředkovati ve sporu česko-burgundském.

² 8/3 1454: FRA. 42: 155.

a této okolnosti nepochybně třeba z velké části přičísti podivný zjev, že na sjezdu vratislavském vystupoval Ladislav v úloze jednoho ze čtyř prostředníků, jako by on sám nebyl ve sporu tom stranou. A bylo-li možno, zajisté i vlivem přítomných knížat, krále takto nakloniti mínění, že spor saský je jen záležitostí stavů českých, v Praze samé – tím spíše bylo možno Wettinům jej získati, když z vlivu Jiříkova přešel pod vliv Celského. U něho při jeho zaujetí pro plány vlastní, křížící se ovšem s úmysly Jiříkovými, pokračovaly tendence Wettinům příznivé, takže přes nenávisť, která tak křiklavě charakterisovala poměr mezi příbuzenskými dvory ve Vídni a v Novém Městě, po této stránce byla mezi nimi zvláštní podobnost. A tak i v této době zůstal Jiřík vlastním představitelem korunních zájmů proti cizině, nikoli ovšem bez újmy vážnosti královny v české veřejnosti, bedlivě sledující, jak Ladislav v této otázce, pro český stát tak důležité, dává se určovati ohledy spíše osobními než věcnými.

Fridrich Saský hleděl nebezpečné dohodování s Jiříkem samým odsunouti, jsa již hotov alespoň z části sporné zámky a města přijmouti od koruny v léno, ačkoli prý – a to bylo pro jeho pojetí sporu velmi charakteristické – „jinak by toho nebylo třeba“; při tom se Čechům mělo vyjíti vstříc v bodě pro ně nejcitlivějším, v otázce saské držby v Čechách samých, tak totiž, že by sice Most zůstal i dále pod saskou ochranou, avšak byl by zatím svěřen jednomu z katolických pánů českých, na př. Jindřichovi z Rožmberka: tak si Fridrich představoval, že by bylo možno dojíti pokoje na tři až čtyři léta, jak to již v Lounech svým způsobem nadhodil jeho bratr Vilém¹. A nejen císaři bylo by takové řešení vhod, nýbrž i král s Celským byli ochotni k příměří alespoň na dvě léta, užívajíce k tomu za záminku potřeby pokoje k vůli otázce turecké². Bylo však pochybno, svolí-li k tomu Jiřík, a poslové saští, když z Nového Města svým pánům psali, že se bojí mnoha štváčů, kteří

¹ Instrukce poslům na dvůr Ladislavův asi u příležitosti jízdy k císaři, dotčené při lednovém jednání freiberském (FRA. 44. 16; zmínka v Čes. děj. III. 2. 946 o Koldicích, Ilburku atd. týká se ne pánů toho jména, nýbrž měst v Sasku, která již chtěl Fridrich od koruny v léno přijmouti).

² FRA. 42. 174–75: týkalo se to květnového jednání v Badenu, kde se sešel Celský s Albrechtem Braniborským a s některými zástupci císařskými.

jsou kolem Jiříka a kteří prý sotva dopustí, aby k tomu došlo¹, nepřímou tak naznačovali, že tu jde především o Fictumy.

Než Jiřík nepotřeboval takových podnětů, aby souhlasil s tak škodlivými odklady, dobře uměje odhadnouti, s jakými důsledky by byly pro celý spor spojeny. On sice ve Vídni, když tam po sjezdu vratislavském u krále delší čas pobyl a když tam od císaře za tím účelem přijeli arcibiskup trevírský Jakub i papežský legát Jan z Castiglione, svolil k prodloužení příměří do 24. srpna, za něhož se kolem 10. srpna mělo opět jednati v Mostě a Lounech, avšak ve zdar nového sjezdu mnoho nevěřil. Byl by si snad již tehdy přál, aby se znovu ujal prostředkování ani ne tak Ludvík Bavorský², jako spíše Vilém Saský. Takové přání alespoň vyslovil uprostřed září, když šlo o nové příměří, a to za takových okolností, že bylo jemu těžko odpírati. Bylo to již po opovědi Jiříkově z 5. září, když byl spor novými podněty³ vystupňován až k vlastní srážce, když již i vyhořelé město Most bylo v jeho moci: proto saští zástupcové i bez vědomí Vilémova svolili k tomu, že on k Jiříkovi na sjezd přijede do Biliny nebo mezi Most a Risenburk. S Vilémem bylo pak o to teprve jednati ve Freiberce, kde byli oba Wettinové přítomni, patrně, aby mohli odtud čelití různým možnostem, vyplývajícím z opovědi Jiříkovy⁴.

¹ Tamtéž 175.

² Psal Ludvíkovi z Prahy 28/7 1455, že, nezdaří-li se sjezd v Lounech, oznámí králi i sněmu českému, který se měl sejíti v polovině září, že císař svěřil Ludvíkovi prostředkování: Drážď. V. 124 a.

³ K hlavnímu z těchto podnětů, jímž byl vztah Jiříkův ke Kuncí z Kaufunku, v červenci v Sasku zajatému pro únos synů kurfiřta Fridricha (sr. Čes. děj. III. 2. 951 a d.), připojila se způsobem blíže neznámým i pře pána z Trebinu, který se ve sporu s Fridrichem Saským, stejně jako rodina Kaufunkova, uchýlil do Čech. O něm se zmiňuje, někdy r. 1455, Vilém ve své instrukci Jiřímu z Bebenburka (Drážď. V. 51 a); Jiřík 3/10 1455 o něm píše kurfiřtu Fridrichovi, že, usadil-li se v koruně, nesmí – rozumí se za příměří – do Saska škoditi (FRA. 20. 92).

⁴ O tom i o jednání ve Freiberce sr. nedatovanou zprávu v Drážď. V. 163 a–68 a, která náleží asi k 19/9 1455, ježto je zde již zmínka o vypálení Mostu z 11/8 i jeho osazení z 8/9 (Vilém na f. 166 a praví: „nachdem es vmb Brux gewand ist vnd so wir keyn herbirge dann das slos Riesenburg hensyd waldes gahaben mogen“ [zbýval jim však ještě hrad nad městem Mostem];

Vilém se s počátkem vzpíral, vykládaje to svými nezdary při dřívějších pokusech, takže prý by byla nová jeho jízda do Čech spíše na škodu než na prospěch. Kromě toho, že se mu nezdálo býti ve shodě s jeho knížecím sebevědomím, aby znovu za Jiříkem jezdil, byly u něho patrné i rozpaky, že mu Jiřík způsobí nepříjemnosti připomínáním jeho smírného návrhu pražského, i chtěje, ho přiměti k vyrovnání s Fictumy; také, kdyby se s Jiříkem opravdu o smír dohodl a kdyby se pak tento obrátil proti Fridrichovi Braniborskému do Lužice anebo jinam, neušel by Vilém podezření, že o tom již napřed věděl a že smírem k tomu napomohl. Mohl by prý jeti, jen kdyby byl i bratr Fridrich účasten jednání a kdyby on sám měl k tomu i souhlas svých stavů i věděl, že k jednání takovému svolil též král Ladislav, neboť jinak by se vydával jen v marnou námahu a nebezpečí. Než na konec dal se Vilém přece přesvědčiti, že zástupci bratrovi nemohli jinak leč za něho k sjezdu svoliti, a slíbil k Jiříkovi jeti, aby se vyhnul případné pozdější výtce, že jeho jízdou mohlo býti leccos zlého odvráceno; sám však mnoho naděje v úspěch neměl, připomínaje, jak i rádčové bratrové tvrdí, že Čechům nelze věřiti, ježto prý u nich „co je dnes »Ano«, to zítra je »Nikoli«“. I byl ochoten jeti do některého z míst určitě vyznačených (Boršensštejn, Zavidov, Einsiedel, Cheb, Wunsiedel nebo Hof), avšak s opětovanou výhradou, přijede-li tam i bratr Fridrich¹.

a dále: „nachdem Brux vszgebrandt ist“): již 19/9 Vilém i Fridrich píše z Freiberga svým zástupcům v Čechách, že Vilém přijede do Chebu nebo Wunsiedlu (FRA. 20. 91). O sjezdu freiberském činí Vilém zmínku i v instrukci Janu Schenkovi ke králi z 16/10 1455: list králův z 24/8 prý byl Vilémovi dodán několik dní po 8/9 po poslech Fridricha Saského, jenž ho právě zval do Freiberga k vůli českému nebezpečí a u něhož pak Vilém na 14 dní pobyl (Drážď. V. 217 b). Podle toho třeba dotčené jednání s Jiříkem, jenž byl v Mostě, položiti za zprávu saských zástupců Jiříka z Bebenburka a Jana z Maltitz ve FRA. 42. 178–80, kterou Bachmann klade asi k 15/9: Sasové sami napřed navrhli Viléma a Jiříka za úmluvce, ale Češi, i v tom vidouce úmysl odkladu, kladli při tom podmínku, že Vilém již přijede ve 4–5 dnech. To ovšem Sasové nemohli zaručiti, takže se s Čechy rozejeli bez konce. Ale prostřednictvím Matouše Šlika pokračovalo se v jednání, a tu pak Jiřík přímo vložil sjezd do smlouvy příměrné. O jejím návrhu se ovšem ve Freibergu vědělo již 19/9.

¹ S tím se ne zcela kryje regist listu obou Wettinů z 19/9 ve FRA. 20. 91 (zde se neuvádí Einsiedel a Hof, zato však Most). V instrukci Vilémově

K sjezdu však přece nedošlo, ani na podzim r. 1455, leč ani, zdá se, později, na počátku r. 1456. Nejdříve nemohl přijeti Vilém k vůli sjezdu ve Špýru, později pro nemoc: ani Jiřík neměl k tomu vždy volno. Kromě toho však, jako již dříve, vadila i okolnost, že Fridrich Saský, aby si zachoval stále možnost ústupu, nechtěl Vilémovi k jednání vydati plnou moc, dosti určitou i rozsáhlou, jak si jí přál. Vilém byl též rozmrzen tím, že mu byla dávána vina za ztrátu města Mostu, i zprávami o úmyslech bratrových i jeho stavů, které mohly býti vážnými překážkami tomu, o čem by se on na sjezdu s Jiříkem dohodl: jestliže stavové Fridrichovi radili, aby ze svého území Čechům nic dobrovolně nevydával, dokud král Ladislav nedospěje, Fridrich sám prý prohlašoval, že ten, kdo by při jednání jeho jménem něco z jeho državy postoupil, musí um to nahraditi¹.

Tyto nebezpečné výhrady vysvětlují, proč Vilém nechválal ujmouti se úkolu prostřednického leč za takových podmínek, aby mu z toho, kdyby se opět sjezd skončil beze zdaru, nevznikla hanba a posměch. Tím méně ovšem mohly míti úspěch prostřednické pokusy Ludvíka Bavorského, vycházející se strany císařské, i obsílky opata řezenského Hartunga k císařskému soudu dvorskému.

Tyto průtahy byly sice Fridrichovi Saskému jen vítány, avšak s tou podmínkou, aby se od Čechů již neopakovaly takové akce

Janu Schenkovi z 16/10 1455 se praví, že se Vilém již odebral k Jiříkovi „zu halbem wege zwischen Frieberg vnd Brux“, ale že se to tehdy Jiříkovi nehodilo (Dražď. V. 218 b).

¹ Těchto nesnází se týkalo dosti obšírné jednání Vilémovo s Fridrichem v Lipsku 17/11 1455 (Dražď. V. 141 a – 45 b). Proti Fridrichovým výmluvám, že nemůže dáti přesných instrukcí, nevěda jaké jsou požadavky Jiříkovy, které prý zní na jednom sjezdu jinak než na druhém, Vilém uváděl nutnost nejen řádného glejtu, nýbrž i dostatečné plné moci, ježto se mu nesluší, aby, jako jiní zástupci bratrovi, musil smluvené věci teprve podávati bratrovi k rozhodnutí. Mezi jiným chtěl také přesně věděti, jak si Fridrich určitě představuje další spor právní, kdyby přátelské prostředkování i nyní selhalo, a zvláště zda míní o zámky, které prý jsou českými lény, „vor der Cronen zu rechten“ – to nemůže býti leč narážka na český soud dvorský – oder ab er die lehen von dem konige empfaen oder durch seiner sone einen empfaen laszen oder ab er das sust vf das recht setzen wil.“ O obviňování Viléma v příčině Mostu prý pověděl ve Špýru starší z Gery jeho písaři Güntherovi.

neprátelské, jako za posledního podzimu, kdy ztrátou Mostu byla saská država v Čechách tak povážlivě zmenšena. Toho doufal Fridrich dosáhnouti hlavně pomocí mladého krále a Celského, a proto jemu, ale spolu a Vilémovi, záleželo na tom udržeti si příznivou náladu na dvoře vídeňském. Proto, když si král, chtěje jíti do Uher, přál, aby i Fridrich a Vilém poslali své zástupce, učinili tak, ač ne hned na počátku září, nýbrž až v druhé polovině října¹.

Wettinům šlo při tom o vyloučení vlivu nepřátelských Fictumů, jenž se mohl na dvoře královském proti nim oběma stejně nepříznivě uplatniti, neboť Fictumové byli od Jiříka králi přiděleni mezi jeho českými rádci. Vilém se o to u Celského zasadil již dříve, na jaře, prostřednictvím poselstva bratrova, vyslaného na dvůr císařský, jež však neztrácelo se zřetele ani dvora Ladislava². A zakročení Celského u krále nebylo bez účinku: jeho upozornění, že král je v podezření, jako by měl u sebe Fictumy proti Vilémovi Saskému, opravdu způsobilo, že jich odtud nebylo u krále viděti, a tak Celský doufal, že všechny jejich i Caltovy pokusy proti Wettinům u krále i nadále bude moci zmařiti. Také v příčině Anny tvrdil Celský zástupci Vilémovu, že od té doby,

¹ Sr. o tom instrukce Vilémovy z 16/10 1455 Janu Schenkovi, jenž byl ke králi poslán, i Schenkovy zprávy z Vídně v Drážď. V. 217 a – 20 b i 84 a – 91 a. Ke konci těchto relací na f. 91 a je pozdější rukou připsáno: „Hans Braun“, takže by se mohlo zdáti, že tento diplomat, dobře známý z let pozdějších, byl vlastně ve Vídni a ne Schenk. Avšak na f. 90 b v řeči ke králi se určitě praví: „Her ste ich doctor von meins genedigen hern herczog Friderich etc. vnd er Hans Schenck, ritter, von meins genedigen hern herczog Wilhelm etc. wegen“ (sr. i podobný výrok na f. 90 a). Doktorem, právě zde dotčeným, jenž se ve zprávě nazývá i „der jung docktor“ (91 a), je Dr. Jan Lochener, jemuž 18/10 dal Fridrich Sas. instrukce ke králi (FRA. 42. 181 – 183). Oba zástupci měli u krále vytrvati podle jeho přání. Král Viléma – a patrně i Fridricha – žádal již 24/8 1455 o jejich poslání, když chtěl jíti k 8/9 do Prešpurka, ale tehdy Wettinové mu nemohli vyhověti pro nebezpečí se strany Jiřkovy. – Dr. Lochener přišel o něco později než Schenk a učinil pak králi společně podání, o něž se se Schenkem dohodl. Byla v něm i zmínka o ověřených opisech, týkajících se Lucemburska, které Vilém na žádost královu poslal na sjezd špýrský. Okolnost, že knížata neposlali poslu vzácnějších, nýbrž jen je dva, „slecht, arm, einfeltig gesellen“, vysvětluje se právě jejich úsní, i strachem před českým vpádem.

² S Celským jménem Vilémovým jednal maršálek Hildebrand z Einseidlu, jak ukazují pozdější zmínky v instrukcích i zprávách Schenkových.

co on Viléma u krále hájil, nebylo pro to od krále ani od jeho rádců proti němu nic slyšeti.

Než ve věci hlavní, v českém sporu s Fridrichem Saským, král si tentokráte vedl zdržlivěji, než se čekalo. Řekl sice, že se velmi mrzí nad tím, jak se Jiřík zachoval svou opovědí k Fridrichovi¹ i jak se dosud k němu chová, avšak kancléř Prokop z Rabštejna jeho jménem pak neutajil výtky, že, kdyby nebyl Fridrich zamítl smluveného již sjezdu v Lounech, nebylo by asi došlo k osazení Mostu ani k jiným věcem, které se pak staly; také v příčině smírné akce Ludvíka Bavorského, patrně právě proto, že tentokráte vycházela z podnětu císařova, král spíše schvaloval, že Jiřík sjezdu, který se měl na počátku ledna 1456 sejíti v Norimberce, ani nepřijímal ani ho nezamítal, nemaje ostatně k tomu bez vědomí králova ani práva, takže král projevoval pochybnost, zda lze vůbec o sjezdu tom ještě mluvit.

Zajímavý vhléd otevřel Celský zástupci Vilémovu v poměr Čechů ke králi i ve věci uherské, což vše mělo svůj vztah i ke sporu českosaskému. Tažení Ladislavovo do Uher bylo prý zmařeno tím, že Češi byli by krále raději opět dříve měli v Čechách, prohlášující, že se pak seberou a jej do Uher „co nejúpravněji“ dovedou. Je však jasno, že, kdyby krále opět do Čech dostali, byli by ho tu podrželi, aby tím spíše proti Sasku mohli své „neslušné předsevzetí“ vykonati, předstírajíce, že se tak děje z jeho rozkazu, ačkoli prý je pravý opak pravdou. Nový český pobyt králův byl by Fridrichovi Saskému na velikou škodu, neboť Ladislav, kdyby mu chtěl pomoci, zmohl by u Čechů asi tolik, jako pan z Ofenštejna, který byl devět let kuchmistrem a nesměl si dát ani polívku udělati. Než Celský prý prohlédl české úmysly, že by tak král přišel o království uherské a že by byli i Fridrich Saský a Vilém utrpěli více škod než ostatní knížata sousední. A ježto zabránil, aby se král do Čech vrátil, Jiřík naň velmi zanevřel².

¹ Schenk o ní praví: „Ich mocht aber nicht zu wegen bringen, daz der fedes briff vor den behemischen hern vnd vor dem von Rabenstein gelesen wurd, wywol der von Zilla vnd der von Starenberg vnd ander gehort hetten...“ (f. 84b).

² „[Jorsick] ist meinem hern von Zilla dar vmb gram vnd verdrewst in gar ser...“

Ladislav sice byl v Prešpurce¹, avšak, protože nebyl dost připraven, aby mohl dále do Uher táhnouti, vrátil se a připravuje se k nové tam jízdě, nejdéle do počátku února, a Celský mu pomáhá, aby v Uhrách mohl co nejmocněji vystoupiti a aby tak tím spíše zde dostal zámky i města ve svou moc: sám chce na vlastní náklad vypraviti 1000–2000 mužů a králi půjčuje peníze k sebrání 4000 dalších. Nálada k tažení je příznivá, neboť Uhři pozvali krále do země, slibující mu vydati zámky i města i vytáhnouti mu vstříc, jak by si sám přál; páni veskrze i města² budou s králem, takže se nepotřebuje báti odporu leč od dvou nebo tří, na nichž však již nezáleží, třebaš to jsou nejmocnější páni. Kdyby král do Uher netáhl, je nebezpečí, že ztratí nejen mnoho platů, jejichž placení se zdržuje až do jeho příchodu, nýbrž i samo království, neboť by se ho jinak mohl ujmouti král neapolský Alfons, jenž se již beztoho píše králem uherským. Ladislavovo ujetí Uher by prospělo i knížatům saským, protože král by si tak zjednal i větší moc u Čechů, takže by tito je musili nechati na pokoji³.

O takový svěmočný postup se pod vlivem Celského opravdu mladý král pokusil brzo potom, když v Budíně zahájil naznačený právě od Celského program obnovy moci královské: 26. února 1456 sám, beze vší účasti Jiříkovy, uzavřel na rok s Wettiny příměří, o jehož další prodloužení se pak v každém případě měl postarati sjezd, který se měl sejíti na konci září ve Vídni, i kdyby ani tam k vlastnímu smíru nedošlo. V zápětí však ukázala opověď Jiříkova Fridrichovi Saskému z 11. března 1456, podnícená od samého sněmu českého, že nelze takto gubernátora i stavy české obcházeti, aby se vyhovělo saským tužbám po odkladu sporu beze všeho nebezpečí. Tehdy z osudu hradu mostského, jenž 7. dubna 1456 byl zatím zachráněn před Jiříkem jen tak, že byl až do vyřízení sporu svěřen Zbyňkovi Zajíci k věrné ruce, bylo již zjevno, že saská držba v Čechách je vlastně ztracena. Proto při

¹ Sr. „Konec Ladislava Pohrobka“ 43; v říjnu 1455.

² „dy vngerischen hern gancz vnd dy gemein“. Stejně prý králi psal i nejmocnější arcibiskup uherský, tedy ostrihomský.

³ O Celském při tom Schenk dodává: „ist daz hercz, alz dy wort lawten von meim hern von Zila, daran mir denn nicht zweiffelt...“

této příležitosti mohl již Jiřík, aby vyhověl i králi, povoliti i ústupek, že po uplynutí příměří, jehož délka byla nyní i od něho určena ve shodě s lhutou, stanovenou nedávno v Budíně od krále, má býti opověď nepřátelství podána půl roku napřed¹. Zbývající jen Sasku Risenburk nebyl již tak bolestným ostnem českému sebevědomí, jakým ještě do nedávna bylo město Most s hradem Landesvartem, aby za každou cenu musil býti co nejdříve získán: zde bylo již možno poněkud počkati, třebas ani pak se tento zbytek saské državy v Čechách neztrácel se zřetele, jsa spolu s Pernem i s Hohenšteinem pevnou položkou minimálního programu, jehož splnění pokládali čeští stavové za nezbytnou podmínku smíru se Saskem².

I při dalším jednání, při němž se již tehdy český zájem soustředěněji než dříve mohl obracet za hranice, „za les“, vracela se u Jiříka myšlenka, získati ve Vilémovi vhodného prostředníka, přes to, že dosavadní smírné pokusy nebyly provázeny zdarem ani tehdy, když Vilém již opravdu prostředníkem byl. V srpnu 1456 za tím účelem přijel do Výmaru Jindřich z Plavna a snažil se jménem Jiříkovým Viléma uvésti na tuto smírnou cestu, přímo naznačuje, že při tom především záleží na něm samém, na jeho opravdové vůli, spor urovnati. Proti podezření, že nedostatkem jeho dobré vůle nastaly zbytečné průtahy, hájil se Vilém mezi jiným i tím, že je nesprávně si mysliti, jako by on měl velký vliv na svého bratra: naopak za jeho horlivost o smír dostalo se mu prý odměnou nevděku a nevdě. Návrh Plavenského potom oznámil bratrovi; zdá se však, že ani tentokráte nedošlo k obnově jeho úkolu prostřednického, zajisté hlavně proto, že on sám k tomu mnoho chuti neměl³.

¹ FRA. 20. 100.

² Sr. výše 71.

³ Podání Plavenského ze 16/8 1456, odpověď Vilémova i jeho zpráva Fridrichovi Sas. z téhož dne jsou v Drážď. V. 59 a, 56 a—b a 57 a—58 b. — Viléma se nemile dotýkalo, že bratr sice leckdy jednal bez příslušné dohody s ním, přece však chtěl, aby zástupci Vilémovi pak s jeho posly vystupovali jednotně. Tak tomu bylo i při prosincovém sněmu v Norimberce, jež Fridrich obeslal dříve než Vilém, ač věděl, že i Vilém tam chce posly vypraviti, aby znal, co tam bude usneseno, dříve, než pošle posly ke králi Ladislavovi. Vilém to sice bratrovi v listě z 30/11 vytýkal, přes to však svolil k dalšímu jed-

Než třebaže se již Jiřík zatím vzdával svých plánů násilných, v Sasku přece nenastalo uklidnění, a oba Wettinové se hleděli i dále proti soupeři, jemuž nevěřili, zajistiti pomocí císaře i sousedních knížat¹. Ke svým obavám domnívali se pak míti důvod tím silnější, když smrtí Celského v listopadu 1456 zmizel jim na dvoře královském mocný přímluvčí a když král se zdál býti nesnáze uherskými příliš zabrán, aby překážel energičtějšímu postupu Jiříkovi proti Sasku: naopak Wettinové se mohli domnívati, že král svou rozsáhlou plnomocí z 21. prosince 1456 Jiříkovi proti nim zcela cestu uvolňuje. I nebylo divu, že jejich obranná opatření, zvláště když stále docházely nové výstrahy před Čechy, byla pak ještě stupňována, a oni žádali ve svých zemích o zvláštní berni². Leč obavy ty, i když ani v poslední době nechybělo nových podnětů, které starý spor znovu rozněcovaly³, byly zbytečné: nehledíc ani k smlouvám průměrným; z r. 1456, pozornost Jiříkova po smrti Celského i po popravě Ladislava

notnému postupu obojích posílá ve sporu s králem Ladislavem (v Drážd. V. 171 a–b). Sjezd ve Vídni se na konci září nepochybně konal (svědčí o tom zmínka Vilémova při vypsání berně na rozhraní let 1456–57 ve FRA. 42. 186, jak obeslal sjezdy ve Vratislavi, v Budíně [v únoru 1456] „vnd leczst zu Wyen“; třeba tedy opravití udání v Čes. děj. III. 2. 961), avšak zdá se, že bez valného výsledku – král snad tam, jsa příliš zaměstnán věcmi uherskými, neposlal své plnomocníky – takže se mělo jednati dále, nevíme, kde; Fridrich Sas. chtěl, jak je patrné z listu Vilémova, obeslati sněm v Norimberce i sjezd s králem, avšak patrně se dověděl, že i poslové království budou v Norimberce, a proto rychle tam poslal bez předchozí úmluvy s Vilémem: jeho chvat byl vysvětlitelný stálou jeho obavou před Čechy.

¹ O tom, jak vážně tehdy oba Wettinové oceňovali české nebezpečí, sr. list Vilémův z 5/4 1456 Fridrichovi o pomocné akci v Helmštate u knížat a stavů: za týmž účelem přijel tam i zástupce Fridrichův, Fridrich z Heymu, avšak toho Vilém, chtěje sám o pomoc požádati, vyzval, ať svého podání nečiní, aby snad jeho případným odmítnutím celá akce nebyla poškozena (Drážd. V. 170 a–b).

² Víme to z Vilémova vypsání úředníkům (FRA. 42. 185–188): daň desátého peníze („als das vor zehin jaren auch gescheen ist“) měla býti vybrána do konce masopustu (1. března) 1457. Zdá se však, že z toho sešlo, ježto již 13. prosince 1457 Vilém, chtěje se ucházeti o nástupnictví po Ladislavovi, žádal stavy znovu o desátý peníz „z dictictví a ze statků“ opět se zmínkou o podobné berni před 10 lety, nikoli však o berni nedávné (Drážd. V. 212 a).

³ Sr. výše 53 a d. o Voigtsbergu, Olešnici i Mühldorfě.

Hunyada byla tehdy příliš upoutána ke dvoru královskému, aby mohl mysliti na brannou akci proti Sasku, byť i spor s ním jinak nepřestával býti předním předmětem péče jeho i stavů českých¹.

* * *

Takovým způsobem v obou hlavních otázkách českého restitčního programu, saské i lucemburské, po dlouhých a únavných jednáních octla se česká politika opět na mrtvém bodě, ač ne bez podstatných rozdílů, založených ve vlastní jejich povaze. Jestliže vzdálenost Lucemburska byla hlavní příčinou, proč král, jenž tu byl osobou hlavní, nemohl zbraní nic svěsti proti veliké moci Filipa Burgundského a proč zde výsledkem drobné války byla ztráta skoro všeho území královského – naopak branné zakročení Jiříkovo proti Sasku, s nímž spor, jak jsme viděli, byl více věcí českých stavů než krále, získalo většinu 'saské državy v Čechách. Oba odpůrci, jak Filip Burgundský, tak Wettinové, byli odhodláni do krajnosti brániti sporných území, která se již stala významnou, ne-li, jako u Saska při lénech v Míšni a Fojtlandě, přímo integrující složkou jejich državy, a při marnosti všech smírných pokusů a při pochopitelné neústupnosti obou stran zdálo se tam i zde, že na konec přece jen dojde k válce, i když tato při Sasku se zdála býti na nějaký čas zažehnána. V případě saském však mohli Češi spoléhati ve vlastní síly a v působivost svého válečnictví, kdežto proti Filipovi Burgundskému bylo možno v úspěch doufati jedině užitím cizí pomoci, získáním Francie ke spolku proti Burgundsku: jen tak mohl tu Ladislav zachrániti slabou fikci svého panství, kterou dosud udržoval různými formálními akty, potvrzuje tamním svým stoupencům jejich výsady i čestné úřady, po případě i jinak se jim za jejich věrnost odvděčuje². Myšlenka tohoto spolku, jenž byl u Karla VII. logickým důsledkem jeho dotavadní obkličující politiky protiburgundské, byla tehdy opravdu na postupu. A s ní zároveň postoupila již i myšlenka sňatku Ladislavova

¹ Sr. výše 71 o červnovém sněmu pražském r. 1457.

² Sr. na př., jak potvrzuje (r. 1455) Janovi de Raville úřad maršála lucemburského, nebo jak udílí Gerhardovi de Wiltz plat 400 zl. ryn., jež odvádělo město Trevír vévodovi lucemburskému za ochranu (Wúrth-Paquet 30. 107 a 102).

s princeznou francouzskou, ne bez vědomí a spoluúčasti Zikmunda Tyrolského.

Po misi svého vychovatele Jakuba Trappa, jenž byl na dvoře francouzském v létě 1455, poslal, opět zajisté jen pokračuje v linii Trappově, 27. července 1456 králi Karlovi list, který nasvědčuje, že je již věc v proudu. Zikmund si přál jejího rychlého dojednání, ujišťuje krále, že to bude na prospěch Francii i království uherskému v jeho zápasu s Turky. Nevíme, jaká byla odpověď králova ani zda s tím bylo v přímé souvislosti vyslání arcibiskupa z Bordeaux Blažeje Greslé do Němec z konce r. 1456¹. Avšak spojení mezi Karlem a Ladislavem již nepřestávalo, a nebezpečí turecké, které již dříve k vzájemnému jednání podávalo záminku, byť i ne vlastní podnět, poskytovalo jemu vhodný rámec. Ladislav neopominul Karlovi poslati zprávu o vítězství nad Turky u Bělehradu a již 17. května 1457 slyšíme o novém jeho poselstvu, které s Karlem jednalo o spolek na obranu a výboj, žádajíc ho spolu, aby vzal v ochranu Lucembursko, tak aby se Ladislav mohl věnovati obraně proti Turkům². Králi Karlovi byla zároveň nabízena i rozhodčí výpověď, svolí-li k ní i Filip Burgundský: na toho si poslové stěžovali, že svými lákavými nabídkami v Řezně (r. 1454) svedl Ladislava k velikým nákladům, takže, když k výpravě proti Turkům nedošlo, jejich pánu přísluší za to náhrada³. S tím snad

¹ O tom sr. Beaucourta VI. 159 i Leroux 292.

² Leroux 293¹ i 296 (mluví ovšem jen o poslovi uherském).

³ Beaucourt VI. 160, jenž však tento účel poslání spojuje s posly, uvedenými v poznámce následující. K jednání květnovému náleží řeč vyslance Ladislavova, otiskněná ve francouzském znění od A. Neumanna ve „Studiiích a textech k náboženským dějinám českým“ IV. č. 3–4. 164–166, s níž se shoduje udání Lerouxovo i Beaucourtovo. Leroux, jenž ji zná z jiných dvou rukopisů národ. knihovny pařížské (MS. 6093 f. 84. a 6967 f. 108), pokládal ji za řeč posla uherského, snad i proto, že v titulu Ladislavově Uhry předcházejí před Čechami, což však lze vysvětliti zřetelem k otázce uherské, k níž právě jako král uherský měl Ladislav přední vztah. Ani okolnost, že posel mluví v singuláru, nemusí býti v rozporu s tím, že, jak se vysvětluje dále a jak mínil i Beaucourt, poslové byli dva: snad tu vlastním mluvčím byl nikoli Fridrich z Donína, ale Adam z Dalštejna, jenž se zajisté svými jazykovými schopnostmi lépe hodil, aby ke králi Karlovi pronesl řeč francouzsky, a u něhož by ani tak přednost Uher v titulatuře Ladislavově nepřekvapovala, jako u Donína. V řeči je prudká stížnost, že Filip k zaujetí Lucemburska právě použil Ladislavo-

lze spojití zmínku krále Karla s počátkem r. 1458, jinak těžko zařaditelnou, že k němu do Lyonu přišlo poselstvo, jehož se vedle Adama z Dalštejna, předního lucemburského stoupence Ladislava, zúčastnil i Fridrich z Donína, osobnost dobře známá z okolí Jiříkova. Tento pak zajisté učinil jménem Jiříkovým „podání veliká“, o nichž se král Karel zmiňuje¹. A podání tato, nepochybně se týkající sňatku Ladislavova, byla vlastním účelem nového poselstva.

Jiřík sice nebyl právě tehdy, kdy asi Fridrich z Donína odjížděl do Francie, v dobrém poměru s mladým králem, zdržujícím se stále ještě v Uhrách². To však pravděpodobně nemělo nepříznivého vlivu na vztah gubernátorův k tak slibně již zahájeným stykům s Francií, které svou souvislostí s Lucemburskem měly veliký vliv na záležitosti korunní a které příštím sňatkem Ladislavovým s Magdalenou Francouzskou mohly pro ně míti význam ještě větší. Zdá se, že český kancléř Prokop z Rabštejna, jenž

vých obtíží v Uhrách s Turky, přes to, že ústy biskupa toulského Viléma činil v Řezně největší sliby o pomoci proti Turkům: avšak, když Ladislav k němu poslal o pomoc („son docteur, le prieur de Belgrade“), Filip nepřišel. Ladislav vyslovuje přesvědčení, že je oprávněn pomstít se s ostatními knížaty křesťanskými na Filipovi, a žádost, aby král vzal v ochranu Thionville a ostatní Lucemburčany, kteří mu zůstali věrni, dokládá i písemným důkazem svých práv k Lucembursku, který poslal i všem kurfiřtům, stěžuje si na Filipa.

¹ 9. ledna 1458: FRA. 20. 123. Stalo se tak „anno exacto“, což snad nevyklučuje zařazení do roku 1457, před konec září, kdy víme, že Fridrich z Donína, o němž král užívá výrazu „quondam“, byl mrtev (sr. „Konec Lad. Pohr.“ 110³). Bohužel, nemám po ruce prostředků, abych zjistil, byl-li král v květnu 1457 v Lyoně. Beaucourt VI. 159 o poselstvu tomto praví, že přijelo několik měsíců po vypravení arcibiskupa Greslého; sám nezná data květnového, uvedeného u Leroux, a jeho časové místo kombinuje v souvislosti s červnovým listem Champdenierovým (sr. dále). — Podle listu králova bylo by možno souditi (a soudil jsem tak v „Konci Lad. Pohr.“ 110), že vedle Fridricha z Donína a Adama z Dalštejna byl ještě posel třetí, „dominus de Maisaubourg“. Je to však jen bližší určení Dalštejnova, jak ukazuje forma jeho jména v aktu uznání Filipa Burgundského za zástavního pána lucemburského: „Adam de Dalstein, dominus de Meissemburg“ (Würth-Paquet 30. 13.; tamtéž 28. 187 k r. 1443, vlastně však k r. 1458 — sr. Werweke, Definitive Erwerbung 11 a d. — ještě úplnější forma zní: „Adam von Dalstein, ritter, herr zu Meisenburg und probst zu Diedenhofen“).

² Konec Lad. Pohr. 87 a d., 103.

ještě před velikými událostmi v Budíně, vrcholícími popravou Ladislava Hunyada, odejel do Čech, neměl jen za úkol urovnati spor mezi Jiříkem a Zdeňkem ze Šternberka¹, nýbrž že se jeho instrukce týkaly i Francie, nového poselstva ke Karlovi VII., které mělo pokračovati na cestě, na níž jsme již dříve viděli i jednoho z důvěrníků Jiříkových, Martinice, jako ukazatele zájmu páně správce i o tyto věci. Dočasné rozladění mezi Ladislavem a Jiříkem ani po tragických událostech uherských nemohlo rušiti starších předsevzetí, když právě dozrávala k praktickým výsledkům, jak se zdá jasně dosvědčovati účast Fridricha z Donína na novém poselstvu. Otázka turecká, ač byla by měla Ladislava jako krále uherského především zajímati, neměla ve skutečnosti u mladého krále takové váhy, jak předstírala jeho oficiální prohlášení, a ustupovala otázkám jiným, proň naléhavějším, jeho sporu s císařem² a ve styku s Francií otázce lucemburské. S Karlem VII. jej sváděl společný nepřítel, Filip, a zájem o jeho pokoření byl kořenem nového jednání o sňatek s Magdalenou i o spolek s Francií.

Z jednání lyonského vzešlo francouzské zakročení u Filipa Burgundského, aby ustal ode všeho nepřátelství proti stoupencům Ladislavovým a aby svolil k novému jednání přátelskému, které s Francií v čele ovšem nabývalo zcela jiného rázu než předtím za prostřednictví Jakuba Trevírského nebo Ludvíka Bavorského³. Nevíme, co na to Filip odpověděl, zajisté však dobře si uvědomil důsledky tohoto počínu francouzského. Patrně se již dohadoval, co se proti němu potají spřádalo na dvoře francouzském a co mu brzo potom potvrdily noviny o přípravách k sňatku Ladislavovu.

Ještě dříve však, než tyto zjevné následky ukázaly, že král Karel přijal podání lyonská příznivě, můžeme to postřehnouti z důvěrných dotazů, s kterými se Karel obrátil k důvěrníku Zikmunda Tyrolského v Elsasku, k johanitskému komtureovi v Isenheimu Janovi z Capedenoria (Champdenier). Zikmund, jak víme, již dříve do věci zasáhl, i bylo proto na místě u jeho zástupce hledati v poslední ještě chvíli hlubších informací o La-

¹ Tamtéž 108.

² Tamtéž 45 a d.

³ Beaucourt VI. 161.

dislavovi. Král povolal Champdeniera rychle k sobě a byl i s rádci svými jeho zprávami uspokojen. Jan pak po návratu rychle vše oznámil ze Štrasburka do Vídně svému pánu, Zikmundovi, aby on nebo za jeho nepřítomnosti vévoda Albrecht vše zařídili, aby „tak velká a vysoká věc“ byla rychle v zájmu rodu habsburského dojednána: zvláště třeba vybrati vhodné osoby k novému, nyní již konečnému poselstvu¹. Nedal-li ještě král hned určité odpovědi poslům v Lyoně, chtěje věc uvážiti², stalo se tak nyní prostřednictvím Champdenierovým do Vídně, kam se již král 4. června vrátil³. Cesta „slavnému poselstvu, majícímu nejen žádati za nevěstu ve Francii, nýbrž ji hned i přivéztí, byla otevřena a také spolek mezi Ladislavem a Karlem VII. byl tak vlastně již hotovou věcí.

Než král francouzský ani po informacích Champdenierových nesvoloval k sňatku bez zvláštních přání a těch se snad týkaly Champdenierovy starosti o vhodný způsob dojednání. Karel nezapomínal zvláštního postavení husitských Čech uprostřed katolické Evropy, jakož i v jiných věcech neopominul klásti výhrady, které bylo těžko splnití. Slysíme o devíti člancích, které patrně dodatečně, po odchodu poslů Ladislavových, byly z Francie do Vídně poslány. Z nich víme o tom, že Ladislav ještě před svatbou se měl smířiti s císařem i s knížaty saskými, avšak zvláště nás zajímá požadavek náboženský, že Karel nevydá Magdalenu k sňatku dříve, dokud nebude přesně věděti, že „bludná víra v Čechách je zcela vyhlazena a že království je v čistém poslušství církve římské“⁴. Není třeba pochybovati, že jádro požadavku je správné

¹ Teleki, Hunyadiak kora X. 558–59: list z 28/6 1457. Pravou formu jména Janova sr. u Zeissberga v AÖG. 58. 86³. Jinak pro Jana se užívá formy jména „Champdenier“. List rytíři Jakubu Trappovi: FRA. II. 2. 177–78.

² Beaucourt VI. 160.

³ Konec Lad. Pohr. 102.

⁴ List Konráda z Pappenheimu a Jindř. Leubinga 13. prosince 1457 Vilémovi Saskému, nepochybně z Vídně (Drážd. 10.529. I. 279 a a 280 b). Pisatelé jednali o tom s osobou nám již známou, s Baltazarem z Monschiedelu, tehdy již voleným biskupem záhřebským. O požadavku náboženském Baltazar praví, že byl „vorpitschelt vnd mit hantschrift bestetigt“. Zpráva Baltazarova potvrzuje zmínku o listu Karla VII. (aby v Čechách byla splněna katolická obnova), kterou jsme až dotud znali jen z německé písně o smrti Ladislavově

ne však tato formulace, kterou dlužno přičísti spíše církevnímu stanovisku zpravodajovu. Mámeť přece zde co činiti s králem, za něhož byla vydána slavná pragmatická sankce a jenž nejdříve bullu papeže Kalixta III. o kruciátě proti Turkům zakázal vyhlásiti a dal se pak jen velikými ústupky papežskými obломiti k dovolení, aby se mohl ve Francii desátek vybírat¹. Král, jehož protikacířský zájem sotva šel hluboko, sdílel patrně, nevěda ostatně mnoho o českých husitech, naděje, hojně tehdy rozšířené v katolické veřejnosti, že Ladislav v Čechách zcela obnoví katolické řády, a v tom smyslu asi vyslovil přání očisty od kacírství, aby jeho dcera nevládla kacírům; sotva však činil splnění tohoto přání nezbytnou podmínkou sňatku a sotva také své přání tak ostře vyhtrotil na prospěch poslušensství církevního. A stejně zajisté byl míněn i požadavek smíru s císařem a se Saskem, spíše jako přání než jako tvrdá podmínka. Souviselo to s věcí hlavní, o kterou při sňatku šlo, se spolkem protiburgundským, jenž smírem Ladislavovým s jeho sousedy mohl jen získati, zvláště když nepatřili v okruh Filipovi příznivý. A k smírnému jednání dobře se hodila slavnostní příležitost svatební, o níž se dalo čekati, že shromáždí všecka přední knížata střední Evropy. Když pak vidíme, jak v listopadu 1457 Oldřich Eicinger na dvoře císařském upravuje cestu smíru, jak kurie nařizuje legátu Karvajalovi, aby se bez meškání z Uher vydal do Prahy k svatbě, ježto ho tu bude nezbytně třeba při jednání mezi tak mnoha knížaty, a jak i česká otázka církevní již nachází v programu tohoto jednání své místo² – mohli bychom se domnívati, že je již v tom jistá odpověď k přáním francouzským, ač by se tento doprovod svatebních slavností jistě byl dostavil i bez nich.

Ze způsobu, jak se v Praze v královské radě jednalo o člancích francouzských, je patrné, že se zde na ně nehledělo jako na předpoklad, který třeba splniti ještě před svatbou. Politikové zde chápali, že s králem Karlem lze jednati a vysvětliti mu skutečné poměry i jejich možnosti, mezi jiným i českou otázku církevní,

(sr. „Konec Lad. Pohr.“ 183). Podle Oliviera de la Marche (u WÜRTHA-PAQUETA, 30. 159) měli poslové Ladislavovi dokonce jednati o 26 člancích.

¹ Voigt, Enea Silvio de' Piccolomini II. 176.

² Konec Lad. Pohr. 120–21.

jež se v perspektivě dálky zdála horší, než opravdu byla: však mezi českými členy svatebního poselstva vedle dvou katolíků byli i dva utrakvisté, Jindřich z Lipého a Burian Trčka z Lípy. Pak ovšem lze chápati, že zaujatému církevníkovi rázu elekta záhřebského Baltazara z Monschiedelu zdálo se vypravení poselstva „gar liderlich“, takže toto prý nic nebude moci vyjednatí a proto je jeho poslání marné: Baltazar prý to řekl Jiříkovi do očí a nechtěl sám s posly jeti¹. Avšak mýlil se, neboť jednání na francouzském dvoře královském pak postupovalo zcela příznivě, beze všech překážek. Přerušila je nikoliv okolnost, že přáním královským nebylo vyhověno, nýbrž nenadálá smrt Ladislavova².

Tak v obou hlavních otázkách, které stály až dotud v čele českého programu restauračního, s možností volby královské vystoupily i nové možnosti řešení. Mezi kandidáty se octli mužové, na nichž právě při rozhodování obou otázek, saské i lucemburské, záleželo: byl to se strany saské ne sice sám Fridrich Saský, ale jeho bratr Vilém, a pokud šlo o otázku lucemburskou, kandidovaly obě strany v ní posledně zúčastněné, Filip i Karlův stejnojmenný syn³. Než neočekávané uprázdnění trůnu bylo následováno zjevem neméně netušeným, volbou Jiříkovou. Zvolen byl sice muž, který o znovuzřízení státu českého měl zásluhy největší, avšak právě povaha jeho osobnosti, Čecha rodu pouze panského a husity, zdála se ohrožovati jeho dotavadní dílo restaurační, protože všechny země vedlejší se octly v odporu proti hlavní zemi korunní, jejíž stavové si právo k volbě sami osobili, bez ohledu na stavy zemí ostatních: nebezpečí nového rozkladu státu českého tak, s utvořením království národního a husitského, vystoupilo povážlivěji než kdy jindy.

¹ Sr. list z pozn. 88⁴.

² Sr. „Konec Lad. Pohr.“ 141 a d. Ovšem Baltazar dodatečně tvrdí, že by bylo poselstvo nic nepořídilo, i kdyby byl král zůstal na živu.

³ Volba 662 – 63.